

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

ÇOCUK HAKLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN
BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

YAZAR

Kübra Nur TOKSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Özlem ELVAN

ORDU- 2025

TEZ KABUL SAYFASI

Adı SOYADI tarafından hazırlanan “*Tez başlığınızı bu alana yazınız. Tezin, Ulusal tez merkezine girdiğiniz ad ile EYK veya Tez savunma sınavında kabul edilen ad ile uyumlu olup olmadığını kontrol ediniz*” başlıklı bu çalışma, *tarih seçiniz* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından *tez türü için tıklayınız.* olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Filiz Zayimoğlu Öztürk
Ordu Üniversitesi

İmza

Üye

Prof. Dr. Ebru Gençtürk Güven
Trabzon Üniversitesi

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Elvan
Ordu Üniversitesi

İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Kübra Nur TOKSOY

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

ÇOCUK HAKLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

KÜBRA NUR TOKSOY

Araştırma kapsamında Scopus veri tabanında yayımlanan çocuk hakları konulu çalışmaların bibliyometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmış olup 30 Aralık 2024 tarihinde Scopus veri tabanında yer alan çocuk hakları ile ilgili yayımlanan çalışmalar çekilmiştir. Elde edilen verilere temizleme işleminin uygulanmasının ardından veriler VOSviewer'ın 1.6.20 sürümüne yüklenerek analiz edilmiş ve bibliyometrik haritalara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk hakları konusunda en sık kullanılan anahtar kelimenin çocuk hakları olduğu, çocuk hakları konusunda en çok atıf alan ülkenin İngiltere ve en çok atıf alan araştırmacının da Ann Quennerstedt olduğu görülmüştür. İlgili alanda en fazla çalışmanın 2023 yılında gerçekleştiği, çocuk hakları konusunda en çok International Journal of Children's Rights isimli derginin atıf aldığı, konu kapsamında en fazla makale türünde çalışmaların yayımlandığı, en çok atıf alan yayının ise A future for the world's children? A WHO-UNICEF-Lancet Commission olduğu saptanmıştır. Çocuk hakları bağlamında en çok atıf alan kurum The Hebrew University of Jerusalem iken araştırma alanları içerisinde çocuk hakları konusunda sosyal bilimlerin ilk sırada olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, çocuk hakları, çocuk hakları eğitimi, bibliyometrik analiz, sosyal bilgiler.

ABSTRACT

SOCIAL STUDIES EDUCATION

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON CHILDREN’S RIGHTS

KÜBRA NUR TOKSOY

The aim of this study is to examine the bibliometric characteristics of studies on children's rights published in the Scopus database. The bibliometric analysis method was employed in this research, and studies related to children's rights published in the Scopus database were retrieved on December 30, 2024. After a data cleaning process was applied to the obtained data, the dataset was uploaded to VOSviewer version 1.6.20 for analysis, and bibliometric maps were generated. As a result of the study, it was found that the most frequently used keyword in the field of children's rights is “children's rights,” and the country receiving the highest number of citations in this field is the United Kingdom. The researcher with the most citations was identified as Ann Quennerstedt. It was also observed that the highest number of publications in this field occurred in 2023, and the journal that received the most citations on the subject was the International Journal of Children's Rights. Most of the studies in this area were published as articles, and the most cited publication was A future for the world’s children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission. In the context of children's rights, the institution with the highest number of citations was The Hebrew University of Jerusalem, and among the research areas, social sciences ranked first in studies on children's rights.

Key Words : Children, children’s rights, children’s rights education, bibliometric analysis, social studies.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başlamadan önce ve eğitim sürecim boyunca, yalnızca bilgi birikimiyle değil, içten rehberliğiyle de bana yol gösteren; düşünmem için cesaretlendiren, desteğini her zaman cömertçe sunarak yolumu aydınlatan; yalnızca akademik değil, insani yönüyle de rehberliğini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Özlem ELVAN’a ilgi ve desteği için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu serüvende samimiyeti, yapıcı yaklaşımı ve bilgisiyle sürecin sonuna kadar yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Erhan YAYLAK’a teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan ve değerli görüş ve önerileriyle çalışmamın gelişmesine büyük katkı sağlayan kıymetli jüri üyelerim Prof. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN ve Prof. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK’e nazik katkıları ve değerlendirmeleri için sonsuz teşekkür ederim.

Her zaman ve her daim yanımda olan maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen kıymetli anneme ve babama; zorlandığım her anda ellerini omuzlarımda hissettiğim kardeşlerime teşekkür ederim.

Kübra Nur Toksoy

Bu alışma,
Çocukluğunu yaşayamayan,
ancak yaşama tutunurken insanlığa umut ve cesaret aşılayan
Filistin'in minik, cesur yüreklerine ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
ŞEKİLLER.....	xi
GÖRSELLER.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Cümlesi ve Alt Problemler	1
1.1.1 Problem Cümlesi	1
1.1.1.1 Alt Problemler.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Önemi	2
1.4 Sınırlılıklar	3
1.5 Varsayımlar	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1 Çocuk Kavramı	4
2.2 Çocuk Hakları	4
2.3 Çocuk Haklarının Önemi	9
2.4 Çocuk Haklarının Gelişiminin Tarihçesi	11
2.4.1 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924).....	12
2.4.2 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959).....	13
2.4.3 Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963)	14
2.4.4 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989).....	15
2.5 Çocuk Hakları Eğitimi	21
2.6 Çocuk Hakları ve Sosyal Bilgiler.....	24
2.7 İlgili Araştırmalar	26
2.7.1 Çocuk Haklarıyla İlgili Yapılan Araştırmalar	26
2.7.1.1 Eğitimde Çocuk Hakları	26
2.7.1.2 Hukukta Çocuk Hakları	35
2.7.1.3 Politikada Çocuk Hakları.....	36
2.7.1.4 Sosyal Yaşamda Çocuk Hakları	37
2.7.1.5 Bibliyometrik Analiz Kapsamında Çocuk Hakları	43
3. YÖNTEM.....	45
3.1 Araştırma Deseni.....	45
3.2 Veri Toplama Yöntemi ve Analizi	48
3.3 VOSviewer Terimleri.....	51
3.4 VOSviewer’da Haritalama Biçimleri	51
3.5 Araştırmada Güvenirlik.....	52
4. BULGULAR.....	53
4.1 Çocuk hakları konusunda en sık kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı	53
4.2 Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan ülkelerin dağılımı.....	55

4.3	Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan araştırmacıların dağılımı	58
4.4	Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı	61
4.5	Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan dergilerin dağılımı	63
4.6	Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların doküman türüne göre dağılımı	66
4.7	Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan yayınların dağılımı	67
4.8	Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan kurumların dağılımı	72
4.9	Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların araştırma alanlarına göre dağılımı	74
5.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	76
5.1	Sonuç ve Tartışma	76
5.2	Öneriler	96
6.	KAYNAKLAR	97
7.	EKLER	119
7.1	EK-1. İncelenen Literatürün Özeti	119
7.2	EK-2. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	120
7.3	EK-3. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	121
7.4	EK-4. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	122
7.5	EK-5. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	123
7.6	EK-6. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	124
7.7	EK-7. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	125
7.8	EK-8. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	126
7.9	EK-9. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	127
7.10	EK-10. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	128
7.11	EK-11. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	129
7.12	EK-12. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	130
7.13	EK-13. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	131
7.14	EK-14. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	132
7.15	EK-15. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	133
7.16	EK-16. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	134
7.17	EK-17. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı	135
	YASAL/ÖZEL İZİN BELGESİ	136
	ÖZGEÇMİŞ	137

TABLÖLAR

Sayfa

Tablo 4. 1 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Kullanılan İlk 20 Anahtar Kelime	54
Tablo 4. 2 Çocuk Hakları Konusunda En Üretken İlk 20 Ülke	57
Tablo 4. 3 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı	62
Tablo 4. 4 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan İlk 10 Dergi	64
Tablo 4. 5 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Doküman Türüne Göre Dağılımı	66
Tablo 4. 6 Çocuk Hakları Konusunda En Fazla Atıf Alan İlk 10 Yayın	69
Tablo 4. 7 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan İlk 20 Kurumun Dağılımı	73

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3. 1 Araştırma kapsamında izlenilen yol	48
Şekil 4. 1 Çocuk Hakları Konusunda Yazarlarca Belirlenmiş Olan Anahtar Kelimelerin Ortak Oluş Analizi Ağ Haritası	53
Şekil 4. 2 Çocuk Hakları Konusunda Yazarlarca Belirlenmiş Olan Anahtar Kelimelerin Ortak Oluş Analizinin Yıllara Göre Dağılımı	55
Şekil 4. 3 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Ülkelerin Atıf Analizi Ağ Haritası.....	56
Şekil 4. 4 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Ülkelerin Atıf Analizinin Yıllara Göre Dağılımı	58
Şekil 4. 5 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Araştırmacıların Atıf Analizi Ağ Haritası.....	59
Şekil 4. 6 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Araştırmacı Atıf Analizinin Yıllara Göre Dağılımı.....	61
Şekil 4. 7 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Dergilerin Atıf Analizi Ağ Haritası.....	64
Şekil 4. 8 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Dergilerin Atıf Analizinin Yıllara Göre Dağılımı.....	65
Şekil 4. 9 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Yayınların Ağ Haritası.....	68
Şekil 4. 10 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Yayınların Yıllara Göre Dağılımı.....	71
Şekil 4. 11 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Kurumların Ağ Haritası.....	72
Şekil 4. 12 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Kurumların Yıllara Göre Dağılımı.....	74

GRAFİKLER

	<u>Sayfa</u>
Grafik 4. 1 Çocuk Hakları Konusunda En Üretken Yazarlar.....	60
Grafik 4. 2 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı...63	
Grafik 4. 3 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Doküman Türüne Göre Dağılımı.....	67
Grafik 4. 4 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Araştırma Alanlarına Göre Dağılımı.....	74

GÖRSELLER

Sayfa

Görsel 3. 1 Article title, Abstract, Keywords Bölümünde Aratılan Kelimeler.....	49
Görsel 3. 2 Keyword Bölümünde Sınırlandırılan Kelimeler.....	49

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

f	: Frekans
%	: Yüzde

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇH	: Çocuk Hakları
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT EBA	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Eğitim Bilişim Ağı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1 Problem Cümlesi ve Alt Problemler

1.1.1 Problem Cümlesi

Bu araştırma, literatürde çocuk haklarıyla ilgili yapılan çalışmaların çeşitli alt temalar doğrultusunda bibliyometrik haritalama yöntemiyle incelenmesini konu almaktadır. Yapılan literatür taramasında, evrensel düzeyde çocuk haklarına yönelik çok sayıda çalışma bulunduğu görülmüştür. Çocuk hakları konusu oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Mevcut çalışmalarda çocuk hakları; ihmal ve istismara uğrayan, suça sürüklenen, mülteci veya göçmen konumunda bulunan ve korunmaya muhtaç çocuklar açısından ele alındığı gibi; yaşama, beslenme, güvenlik ve sağlık gibi temel haklar yönünden de farklı bağlamlarda incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın temel sorusu, “Scopus veri tabanında yer alan çocuk haklarına yönelik çalışmaların bibliyometrik analiz sonuçları nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.1.1.1 Alt Problemler

1. Çocuk hakları konusunda en sık kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı nasıldır?
2. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan ülkelerin dağılımları nasıldır?
3. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan araştırmacıların dağılımı nasıldır?
4. Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
5. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan dergilerin dağılımı nasıldır?
6. Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların doküman türüne göre dağılımı nasıldır?
7. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan yayınların dağılımı nasıldır?
8. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan kurumların dağılımı nasıldır?
9. Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların araştırma alanlarına göre dağılımı nasıldır?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Scopus veri tabanında yayınlanan çocuk hakları konulu çalışmaların bibliyometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Çocuk hakları konusu; psikoloji, sosyal bilimler, hukuk, tıp ve daha birçok alanla doğrudan ilişkilidir. Günümüzde çocukların ihmal ve istismara uğradığı, zorla suça sürüklendiği, yoksullukla mücadele ettiği ve mülteci ya da göçmen statüsünde yaşamlarını sürdürdüğü göz önüne alındığında, çocuk hakları kavramı her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır. Değişen dünya düzeninde, çıkar çatışmaları, siyasi sorunlar ve çeşitli küresel krizler karşısında en savunmasız grubu oluşturan çocuklar; mağduriyetin en yoğun şekilde yaşandığı kesimlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çocuk hakları, çağımızın vazgeçilmez ve üzerinde önemle durulması gereken temel konularından biri haline gelmiştir. Geleceğin inşasında kilit bir rol oynayan çocukların korunmasında ve haklarının hayata geçirilmesinde, çocuk hakları kavramı merkezi bir rol üstlenmektedir. Literatür incelendiğinde, çocuk haklarına yeterince önem verilmediği ve hakların uygulanması sürecinde çeşitli yapısal ve uygulamaya yönelik sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bu sorunlara çözüm üretmeye yönelik geliştirilen öneri ve projeler, küresel düzeyde büyük ilgi görmüş ve bu alanda çok sayıda akademik çalışma gerçekleştirilmiştir. Geniş bir kapsamı bulunan çocuk hakları, çok disiplinli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çocuk hakları gibi çok boyutlu ve farklı alt başlıklara sahip bir konunun bibliyometrik yöntemlerle incelenmesi; literatürün sistematik, nesnel ve ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Söz konusu yöntem hem alandaki gelişim eğilimlerini izlemeye hem de araştırma boşluklarını belirlemeye katkı sunmaktadır. Bu araştırma ile çocuk hakları alanındaki eksiklikler ve yeterince incelenmemiş konular tespit edilerek yeni araştırma alanları önerilmiş; ayrıca literatürde öne çıkan yazarlar ve temel kaynaklar belirlenmiştir. Aynı zamanda, çocuk haklarına ilişkin çalışmaların yıllar içerisindeki gelişimi analiz edilmiş; hangi konuların daha fazla çalışıldığı, hangi ülkelerin bu alanda öncü olduğu gibi verilere ulaşılmıştır. Ulusal ve uluslararası yayınların karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle, güncel eğilimler hakkında bilgi edinilmesine olanak sağlayan bu çalışma, çocuk hakları literatürüne önemli katkılar sunmaktadır.

1.4 Sınırlılıklar

1. Araştırma Scopus veri tabanı ile sınırlıdır.
2. Araştırma Scopus veri tabanında yer alan “Article title, Abstract, Keywords” bölümünde gerçekleştirilmiştir.

1.5 Varsayımlar

1. Scopus veri tabanında çocuk hakları üzerine yapılan tüm çalışmalara ulaşıldığı varsayılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk kavramına, çocuk haklarına, çocuk haklarının önemine, çocuk haklarının tarihçesine ve çocuk hakları ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ilişkiye yer verilmiştir.

2.1 Çocuk Kavramı

Türk Dil Kurumu tarafından çocuk kelimesi şu şekilde tanımlanmaktadır: “1. Küçük yaştaki erkek veya kız. 2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat. 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız. 4. Genç erkek. 5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi. 6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse. 7. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse.” (TDK, 2024).

Çocuk, özel bakım ve himaye şekillerine gereksinim hisseden, herhangi bir mesleki deneyimi ve yeteneği olmayan 0-18 yaş arasında olan insan kümesidir (Postman, 1995).

Çocuk kavramı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin birinci maddesinde şöyle tanımlamaktadır: “Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre, erken yaşta reşit olmak durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”

Ferdin çocuk olması çoğunlukla büyüklük ve yaş kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Bu sebepten ötürü çocuğun davranışları yetişkin bireyin küçük modeli olarak görülmektedir (Yurtsever, 2009). Çocuk; kendine özgü özelliklere sahip olan, meraklı, sorgulama halinde olan, atik, zeki ve öğrenmeye istekli olan bireydir (Ayhan, 2021).

2.2 Çocuk Hakları

Çocuk haklarına yönelik çalışmaların temellerinin atılmasında önemli katkıları bulunan Janusz Korczak, çocuğun ileride üstleneceği meslek ya da sahip olacağı kimlikten bağımsız olarak, yalnızca çocuk olduğu için değerli olduğunu ve bu şekilde değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Korczak’ın da ifade ettiği gibi, çocuk yalnızca gelecekteki potansiyeliyle değil, bugün bir birey olarak değerlidir. Çocukların yetişkinlere kıyasla daha zayıf ve savunmasız olmaları; istismar ve ihmale açık yapıları, bakım ve korunmaya duydukları ihtiyaç gibi nedenler, onlara özel ilgi gösterilmesini ve farklı bir yaklaşımla ele alınmalarını gerekli kılmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün de

ifade ettiği üzere, “Çocuklar her türlü ihmal ve istismardan korunmalı ve onlar her koşulda yetişkinlerden daha özel olarak ele alınmalıdır.” sözüyle bu gereklilik açık bir biçimde vurgulanmış; çocukların korunmasının önemi dile getirilmiştir (İstanbul Üniversitesi, 2020). Bu ve benzeri gerekçeler doğrultusunda, çocuklara özgü hakların ayrı bir biçimde tanımlanması ve korunması ihtiyacı doğmuştur.

Çocuk hakları; çocuğun bedensel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimini sağlıklı bir biçimde ve özgür bir ortamda sürdürebilmesi amacıyla hukuk kurallarıyla güvence altına alınan haklardır (Akyüz, 2020). Çocuk hakları, insan hakları kapsamında kendine özgü bir konum edinmiş; ayrı bir hak kategorisi olarak değerlendirilmiş ve üçüncü kuşak haklar içerisinde yerini almıştır (Erbay, 2019).

Üçüncü kuşak haklar; dayanışma hakları, kolektif haklar ve grup hakları gibi farklı adlandırmalarla anılmakta olup, bu hakların ortaya çıkışında İkinci Dünya Savaşı, nükleer teknolojinin gelişimi, sanayi kuruluşlarının çevresel etkileri ve Üçüncü Dünya ülkelerinin oluşturduğu siyasi baskılar belirleyici olmuştur. Her ne kadar yazarlar arasında tam bir görüş birliği bulunmasa da çevre hakkı, insanlığın ortak mirasına saygı, barış ve kalkınma hakkı gibi konular genellikle bu grup içerisinde değerlendirilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2020). Çocuk hakları, dünyadaki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve fiziksel, psikolojik ya da cinsel istismara karşı korunmalarını kapsayan hakları ifade etmektedir (Güçlü, 2016). Bu haklar, çocukların her türlü zarardan korunmasına, sağlıklı bir biçimde gelişmelerine olanak tanıyan koşulların sağlanmasına ve temel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik düzenlemeleri içermektedir. Ancak yalnızca bakım ve koruma ihtiyaçlarının karşılanması, çocukların sağlıklı bir gelişim süreci geçirmeleri açısından yeterli değildir. Aynı zamanda gelişimsel ihtiyaçlarının da gözetilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, çocuklara ilişkin haklar yasal düzenlemelerle güvence altına alınmış ve devlet tarafından korunması zorunlu hale getirilmiştir (Dirican, 2018).

Çocukların yaşamlarının büyük bir bölümünde etkileşim hâlinde oldukları çevrede yer alan anne ve babalar, öğretmenler, okul yöneticileri ile günümüz dünyasında medya ve sosyal ağlar, çocuklar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu unsurlar, çocukların sahip oldukları haklara ilişkin algı ve düşüncelerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Lansdown’a (2011) göre, çocukların haklarının tanınması ve

uygulanmasında yetişkinlerin özellikle de ebeveynlerin ve öğretmenlerin tutumlarının değişmesi oldukça önemlidir.

Günümüzde neredeyse ebeveynler ve öğretmenler kadar çocuklarla yakın ilişkiler kuran medya da çocukların çeşitli mecralarda nasıl temsil edildiği konusunda etkili bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle medya çalışanlarının da çocuk hakları konusunda bilinçli olmaları zorunluluk hâline gelmiştir. Çocuk hakları bilincine sahip ve bu alanda uygulamada etkin rol oynayan, çocuk dostu bir medya anlayışı ile medya çalışanlarının var olabilmesi için bu alanda farkındalık çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir.

Kuş ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan araştırmada, ulusal yazılı basında yer alan çocuk haberlerinin çoğunluğunun çocuk haklarını destekleyici nitelikte olmadığı; incelenen 13.823 haberin yalnızca 168'inin doğrudan çocuk haklarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, medya alanında çocuk haklarına ilişkin duyarlılığın ve bilgi düzeyinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu ihtiyaca yönelik olarak, 2007 yılında UNICEF ile Dublin Teknoloji Enstitüsü iş birliğinde, gazetecilik eğitimi alan öğrencilere yönelik bir “Çocuk Hakları Ders Programı” geliştirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’den yedi üniversiteden akademisyenler ile Dublin Teknoloji Enstitüsü’nden araştırmacıların ortak çalışması sonucunda, bu ders programı ve öğretim materyalleri Türkiye’deki gazetecilik müfredatına uyarlanmış ve böylece yedi üniversitenin iletişim fakültelerinde çocuk hakları dersi verilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan kitap; iletişim fakülteleri, gazetecilik bölümleri ve gazetecilik mesleğini hedefleyen bireyler için tasarlanmıştır. Kitapta, çocuk haklarının yanı sıra çocukların medyada nasıl temsil edildiği ve bu süreçte nasıl katıldıkları gibi konular ele alınmaktadır. Söz konusu kitap ile, medya alanında görev alacak bireylerin çocuk haklarının farkında olmaları ve bu haklara saygı göstermeleri hedeflenmiştir. Aynı zamanda, çocuk hakları konusunda toplumu bilinçlendirme ve yönlendirme sorumluluğuna sahip bireyler yetiştirmek ile alanla ilgili bilgi ve kavramları aktarmak da amaçlanmaktadır (UNICEF, 2007).

UNICEF’in üniversitelerle iş birliği içerisinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda, medya alanında çalışanların çocuk haklarını esas alan bir anlayışla içerik üretmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan ders, iletişim fakültelerinin ders programlarında yer almaya başlamıştır (Uzun, 2014). “Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları: Hak Temelli

Perspektif” başlıklı bu çalışmada, çocuk haklarının ayrı bir insan hakları sözleşmesiyle düzenlenmesinin nedenleri ise şu şekilde sıralanmıştır (UNICEF, 2007):

- *Çocuklar bireydir:* Çocuklar ne ailesinin ne de içinde bulunduğu devletin malı değildir. Onlarda bireydir.
- *Çocuklar hayata tamamen bağımlı varlıklar olarak başlarlar:* Çocuklar yaşama tümüyle bağlı bireyler olarak başlarlar. Bu başlangıç esnasında gerek beslenme gerekse hayata karşı gerekli bilgilerin öğrenilmesi açısından yetişkinlerin desteği gerekmektedir. Asıl ve birinci bakıcı olan aileler eğer bu görevi yerine getiremezlerse bu sorumluluğu yerine getirmek topluma düşmektedir.
- *Çocuklar özellikle istismar ve sömürüye karşı savunmasızdırlar:* Çocuklar başlarına gelebilecek herhangi bir istismar ve sömürüye karşı müdafaasızdırlar. Çocuklar yetişkinlere kıyasla gerek fiziksel gerekse duygusal anlamda hassastırlar.
- *Devletin eylemleri veya eylemsizliği çocukları toplumdaki bütün diğer gruplardan daha fazla etkilemektedir:* Devletin yaptıkları veya yapmadıkları çocukları toplum içinde yer alan bütün sınıflardan daha çok tesir etmektedir. Devletin belirlemiş olduğu politika bir kademeye kadar çocuklara da tesir etmektedir. Eğer ki devlet çocukları dikkate almayan bir politika belirlemiş ise bu durum ülkedeki tüm toplumların geleceğine hasar vermektedir.
- *Siyasi süreçte çocukların görüşleri nadiren dinlenir veya dikkate alınır:* Politik süreçte çocukların düşünceleri nadiren kulak verilir ya da aldırış edilir. Çocuklar çoğunlukla oy kullanmazlar ya da politik sürece katılım göstermezler.
- *Toplumdaki birçok değişikliğin çocuklar üzerinde orantısız ve genellikle olumsuz bir etkisi vardır:* Toplumdaki birçok değişikliğin çocuklar üzerinde orantılı olmayan ve genellikle negatif yönde bir tesiri vardır.
- *Çocuğun sağlıklı gelişimi her toplumun gelecekteki refahı için gereklidir:* Çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesi toplumların ilerleyen zamanlardaki refahı için gereklilik göstermektedir. Kötü yaşam tarzına çocuklar yetişkinlere göre daha fazla hassasiyet göstermektedir. Bu kötü yaşam tarzı çocukların geleceğini etkilemekle birlikte içinde bulundukları toplumun da geleceğini etkilemektedir.

- *Bir toplumun çocuklarını ihmal etmesinin maliyeti çok büyüktür: Çocuklarını ihmal eden toplumlar büyük bir maliyetle karşı karşıya kalmaktadır.*

Çocuk hakları, çocukların karşı karşıya kaldıkları çeşitli olumsuz davranışlardan korunmalarını sağladığı ve diğer bireyler gibi kendilerini ifade edebilmelerine olanak tanıdığı için büyük önem taşımaktadır (Özdemir Doğan, 2017). Çocuk haklarına ilişkin toplumsal farkındalığın artırılması; çocukların korunması, gelişimi ve katılımlarının sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu farkındalığın oluşturulabilmesi için farklı hedef gruplara yönelik çok boyutlu uygulamalar hayata geçirilmektedir.

Bu kapsamda ilk olarak, çocukların kendi haklarını tanımaları ve savunabilmeleri amacıyla doğrudan çocuklara yönelik eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Örneğin, UNICEF Türkiye (2022), çocuklara çocuk haklarını tanıtmak amacıyla “Çocuk Dostu Okullar” projesini uygulamaya koymuş ve bu çerçevede çeşitli eğitim etkinlikleri gerçekleştirmiştir.

Çocukların içinde büyüdüğü aile ortamının da çocuk haklarına duyarlı olması önem arz etmektedir. Ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022), ebeveynlere yönelik “Aile Eğitim Programı”nı (AEP) yürütmektedir. Bu program kapsamında çocukların gelişim özellikleri, temel hakları ve ebeveynlik becerileri gibi konular ele alınmaktadır.

Çocuklarla doğrudan çalışan profesyonel grupların (öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, kolluk kuvvetleri vb.) çocuk haklarına ilişkin yeterli bilgiye ve duyarlılığa sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, Çocuk Hakları İzleme Derneği (ÇHİD, 2023), bu meslek gruplarına yönelik çocuk hakları temelli farkındalık eğitimleri sunmaktadır.

Medyanın çocuk hakları bağlamında taşıdığı sorumluluk da göz ardı edilemez. Medyada çocuklara yönelik içeriklerin oluşturulmasında hassasiyet gösterilmesi ve çocuk haklarına saygılı bir dilin benimsenmesi, kamuoyunun bilinçlendirilmesinde etkili olmaktadır. İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği (İFSAK, 2023), bu bağlamda medya çalışanlarına yönelik olarak, çocuk odaklı içerik üretiminde dikkat edilmesi gereken etik ilkeleri ele alan atölye çalışmaları düzenlemektedir.

Bunun yanı sıra, medya aracılığıyla çocuklara yönelik oluşturulan içerikler üzerinden dolaylı bir farkındalık da sağlanabilmektedir. TRT Çocuk (2023), yayınladığı eğitici çizgi filmler ve programlar aracılığıyla çocuk haklarını ve çocukların gelişimini destekleyici içeriklere yer vermektedir.

Toplum genelinde farkındalık oluşturmak amacıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde yürütülen kampanyalar da etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. UNICEF ve Sabancı Vakfı iş birliğiyle hazırlanan “Çocuklara Söz Hakkı” kampanyası (Sabancı Vakfı & UNICEF, 2020), çocukların ifade özgürlüğüne sahip bireyler olduğu fikrini yaygınlaştırmayı hedefleyen başarılı bir örnektir.

Yerel yönetimlerin çocuk hakları konusundaki sorumlulukları da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi (2021), çocukların gelişim ve katılım haklarını desteklemek amacıyla “Çocuk Hakları Parkı” ve “Çocuk Hakları Atölyeleri” gibi fiziksel ve eğitsel alanlar oluşturmuştur.

Tüm bu örnekler, çocuk haklarına yönelik farkındalığın yalnızca merkezi düzeyde değil; yerel yönetimler, medya, aile ve sivil toplumun iş birliğiyle çok katmanlı bir biçimde yürütülmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmaların sürekliliği, yaygınlığı ve izlenebilirliği, toplumsal bilincin artırılmasına ve çocuk haklarının içselleştirilmesine önemli katkılar sunmaktadır.

2.3 Çocuk Haklarının Önemi

Çocuk haklarının korunması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde öncelikli bir konu olarak değerlendirilmektedir (Uğurlu & Gülsen, 2014). Çocukların toplum içinde savunmasız ve güçsüz bir konumda bulunmaları; yetişkinlerin çocuklar üzerinde keyfi bir şekilde tahakküm kurabilmeleri, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerinin ya da rızalarının dikkate alınmaması, baskı ve zorlamaya maruz bırakılmaları ve temel gereksinimlerini tek başlarına karşılayamamaları gibi çeşitli nedenler, çocuk haklarının önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Çocukların güvenli bir şekilde büyüüp; ruhsal ve fiziksel anlamda sağlıklı bir birey olmasında ve on sekiz yaşına kadar çocuk kalabilip herhangi bir zorbalık ile karşılaşmadan çocukluğunu yaşayabilmesinde ve bu hakkın güvence altında olabilmesinde çocuk haklarının ve hakları kapsayan sözleşmelerin önemi büyüktür.

Çocuk hakları çocukların korunması ile aynı zamanda toplumların geleceklerini ve iş gücünü de koruması anlamına gelmektedir.

Çocuk hakları, yalnızca çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmasını değil, aynı zamanda birey olarak kabul edilmesini, fikirlerinin dinlenmesini, söz hakkı almasını ve katılımını gerektiren durumlarda aktif olarak yer alabilmesini de kapsamaktadır (UNICEF, 1989; Hart, 1992). Çocuk, ilk sosyalleştiği alan olan ailede ve daha sonra içinde bulunduğu kurum ve kuruluşlarda, kendini ifade edebilme, düşüncelerini herhangi bir baskı ya da zorlama olmaksızın aktarabilme hakkına sahiptir (Lansdown, 2001). Bu durum, çocukların karar süreçlerine katılımının desteklenmesini ve görüşlerinin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Yetişkinler gibi çocukların da haklara sahip olduğu gerçeği, bu hakların uygulanması ve korunması konusunda tüm topluma önemli sorumluluklar yüklemektedir (UNICEF, 1989). Çocuk haklarının tanınması ve yaygınlaşmasıyla birlikte çocuklara yönelik toplumsal ilgi artmış ve çocuklara özgü bireysel özellikler daha fazla fark edilir hale gelmiştir (Dikmen, 1998). Bu gelişmeler, çocukların sahip oldukları hakları öğrenmelerinin ve bu hakların içselleştirilmesinin, çocuk haklarının ilerlemesi açısından ciddi önem arz etmektedir.

Toplum içinde çocuk haklarının ihlal edilmesi ve çocuklara yönelik istismarlar, söz konusu toplumun ve ülkenin demokratik bir yapıya ve anlayışa sahip olmadığını göstermektedir. İnsan haklarıyla doğrudan ilişkili olan çocuk hakları, insan haklarına verilen önem arttıkça toplumun da gelişmesine katkı sağlar; bu süreçte o toplumdaki çocukların hakları da daha fazla gözetilir (Durgut, 2014). İlerleyen toplumlar; çocuğun sağlıklı gelişimini ve ilerlemesini destekleyen, çocuklara güçlü bir gelecek sunan yapılarla ortaya çıkmıştır. Çocuklara değer vermeyen, onların gelişimini önemsemeyen ve yarınlara nitelikli temeller üzerine kurmayan toplumlar ise gelecekte olumsuz yönde gelişim göstermektedir (Hançer, 2019).

Yetişkinlere kıyasla daha hassas, korunmaya muhtaç ve birçok alanda başkalarının desteğine ihtiyaç duyan çocukların refah içinde yaşayabilmeleri için çocuk haklarına duyulan ihtiyaç açık ve nettir. Çocukların toplumsal yaşama etkin biçimde katılamaması, bazı yetişkinlerin çocuklar üzerinden çıkar sağlaması, fırsat eşitsizliği, sosyoekonomik dengesizlikler gibi sorunlar, çocukların korunmasını ve desteklenmesini zorunlu

kılmaktadır. Bu bağlamda çocuk hakları, söz konusu olumsuzlukların giderilmesini hedefleyen ve zamanla uluslararası düzeyde önem kazanan evrensel bir sistem hâline gelmiştir. Çocuk hakları; her çocuğun sağlıklı büyümesini, mutlu bir yaşam sürmesini, potansiyelini gerçekleştirmesini ve temel haklarının güvence altına alınmasını amaçlamaktadır (United Nations, 1989). Bu haklar yalnızca çocuğun fiziksel gelişimini değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik bütünlüğünü de korumaya yöneliktir. Çocukların aile içinde, toplumda ve genel olarak dünyada eşitlik ve adalet anlayışıyla büyümeleri, çocuk haklarının temel ilkeleri arasında yer almaktadır (Lansdown, 2005).

Günümüzde bilim, teknoloji ve toplumsal yapılar büyük ilerlemeler kaydetmiş olsa da hâlâ çok sayıda çocuk temel haklarına erişememekte ve bu haklardan yeterince yararlanamamaktadır. Bu nedenle çocukların haklarına ilişkin bilgilendirilmeleri ve farkındalık düzeylerinin artırılması, çocukların ve toplumun tüm kesimlerinin katılımıyla mümkündür (Lansdown, 2005).

Çocuk haklarının korunması, sadece çocukların değil toplumların ve insanlığın geleceği açısından da hayati önem taşımaktadır. Toplumların geleceğinin inşasında rol oynayan çocukların, iyi imkânlar altında yaşaması ülkeler bazında büyük önem arz etmektedir (Karakaş & Çevik, 2016).

2.4 Çocuk Haklarının Gelişiminin Tarihçesi

Çocukların korunmasına yönelik uluslararası bir örgütün kurulması fikri, 1984 yılında Jules Jeune tarafından gündeme getirilmiştir. Çocukların korunması hakkının ilk kez ele alındığı uluslararası toplantı ise 1918 yılında Washington'da düzenlenen bir iş konferansıdır. Bu konferansta alınan kararlarla, çocukların iş yerlerinde çalışabileceği asgari yaş ve çalışma saatleri gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır (Merey, 2017: 76-77).

Dünya çapında bakıldığında Birinci Dünya Savaşı'nın son bulmasına kadar çocuk haklarını içeren herhangi bir bildiri yayımlanmamıştır. I. Dünya Savaşı'nın ardından tüm dünyada barışın gerçekleştirilmesi hedefiyle Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet çocukların ihmallere ve sömürülmeye karşı himaye edilmesi gayesiyle 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ni tertip etmişlerdir. Bu bildirge hukuksal anlamda yazılan ilk çocuk haklarıdır.

Tarihsel açıdan çocuk haklarının gelişiminde etkili olan dört belge bulunmaktadır. Bunlar;

- 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi
- 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

2.4.1 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, çocuk hakları açısından atılan ilk adımdır. I. Dünya Savaşı'nın bitiminde Avrupa'da çocukların himaye edilmesi problemine normalden daha fazla önem verilmeye başlanmıştır (Akyüz, 1980:340). Bu soruna dikkat çekmek amacıyla İngiliz Eglantyne Jebb, “çocukları kurtarın” çağrısıyla Çocukları Koruma Fonu'nu (Save The Children) kurmuştur. Jebb'in bu çağrısı toplumda büyük yankı uyandırmış, bunun ardından çocuk haklarına dair bir belge taslağı (Charter of the Right of the Child) hazırlayarak Çocuk Hakları Bildirisi'nin temelini atmıştır. Ardından Cenevre'de teşekkül eden “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” bu belgeyi Çocuk Hakları Bildirgesi olarak yayınlanmıştır.

Bildirge 26 Eylül 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiştir ve çocukların devamlı olarak gelişip büyüdüğü, yetişkinlerden farklı özelliklere sahip oldukları ve bu sebeple de çocuk bakımının toplumsal bir problem olduğu ifade edilmiştir (Şimşek,2016).

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi bir önsöz ve beş maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler şu şekildedir (Erbay, 2019:36):

- 1. Çocuk, beden ve ruhen doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayan şartlar içinde bulundurulmalıdır.*
- 2. Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmış çocuk eğitilmeli, yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmeli, terk edilmiş çocuk korunmalıdır.*
- 3. Herhangi bir felaket anında yardım öncelikle çocuğa yapılmalıdır.*

4. *Çocuk hayatını kazanabilecek hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır.*
5. *Çocuk yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayacak bir ruh ve düşünce içerisinde yetiştirilmelidir.*

Bildirgeyi Türkiye adına Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk 1931 yılında imzalamıştır. 1939 yılında meydana gelen II. Dünya Savaşı sebebiyle öncelikle Milletler Cemiyeti hükmünü kaybetmiş ardından da Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin önemini kaybetmesine sebep olmuştur (Müftü,2001).

2.4.2 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)

Çocuk hakları ile ilgili küresel çapta yapılan çalışmaların ikincisi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Birleşmiş Milletlerin kurulmasıyla beraber çocukların yaşadıkları problemlerin çözüme kavuşturulması ve onların himaye edilmesi gayesi ile Sosyal Sorunlar Meclisi kurulmuştur. Bu meclis 3 Nisan 1950 senesinde Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ni gözden geçirmek ve yenilemek amacıyla bir toplantı düzenlemiştir. Toplantı neticesinde alınan karar ile 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir (Erbay, 2019).

Bu bildirge bir önsöz ile on ilkedен meydana gelmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde yer alan ilkeler şu şekildedir (İzmir Barosu:

1. **İlke:** *Tüm dünya çocukları bu bildirgedeki haklardan din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayrımı yapılmaksızın yararlanmalıdır.*
2. **İlke:** *Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarı gözetilmelidir.*
3. **İlke:** *Her çocuğun doğduğu anda bir adı ve bir devletin vatandaşı olma hakkı vardır.*
4. **İlke:** *Çocuklar sosyal güvenlikden yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma*

sağlanmalıdır. Çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.

5. **İlke:** Fiziksel, zihinsel ya da sosyal bakımdan özürlü çocuğa gerekli tedavi, eğitim ve bakım sağlanmalıdır.
6. **İlke:** Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir. Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır. Ailesi ve yeterli maddi desteği olmayan çocuklar özel bakım sağlamak toplumun ve kurumların görevidir. Çocuk sayısı fazla olan ailelere devlet yardımı yapılmalıdır.
7. **İlke:** Genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme gücü, ahlaki ve toplumsal sorumluluğu geliştirecek ve topluma yararlı bir üye olmasını sağlayacak eğitim hakkı verilmelidir. Bu eğitimde sorumluluk önce ailenin olmalıdır. Eğitimin ilk aşamaları parasız ve zorunlu olmalıdır.
8. **İlke:** Çocuk her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlananlar arasında olmalıdır.
9. **İlke:** Çocuklar her türlü istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk uygun asgari bir yaştan önce çalıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.
10. **İlke:** Çocuk ırk, din ya da başka bir ayrımcılığı teşvik eden uygulamalardan korunacaktır. Anlayış, hoşgörü, insanlar arası dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında enerji ve yeteneklerini diğer insanların hizmetine sunulması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.

2.4.3 Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi temel alınarak Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanmış ve 28 Haziran 1963 tarihinde UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda onaylanmıştır (Kurt, 2016: 105).

Türk Çocuk Hakları Bildirisi'nde yer alan maddeler şu şekildedir (Kurt, 2016: 105-106):

- *İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmi, özel her kurum, her yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, eldeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlülüğündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılmasına öncelik verilir.*
- *16 yaşından önce hiçbir çocuk resmi öğreniminden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir şekilde sömürülemez.*
- *Her ana baba çocuğuna bakmakla yükümlüdür. Orta dereceli öğrenime devam etmeyen, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kursalar açar. Ana babanın yeterli olmadığı durumlar bu görev çocuğunun birinci derece yakın akrabalarına ve devlete düşer.*
- *İlköğretimden sonra orta dereceli okullara devam etmeyenler, edemeyenler için teknik, tarımsal bilgi ve beceri kazandıran kurslar açılması ve bu kurslardan çocukların yararlanması için Millî Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar iş birliği yapmakla yükümlüdür.*
- *Sakat ve uyumsuz çocukların iyileştirilmeleri, yaşama zorluğu çeken çocukların kurtarılmaları, durumlarına uygun bir meslek için kendi yaşamlarını kazanacak derecede başarılı ve güçlü yetiştirilmeleri ana baba ile birlikte devletin ve bu amaçla kurulmuş örgütlerin ödevidir.*
- *Çocuğun korunması ile ilgili yasalar öncelikle hazırlanıp çıkarılmalı, geciktirmeden uygulanmalıdır.*

2.4.4 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1989 senesinden sonra 0 ile 18 yaş aralığındaki tüm çocukların haklarını kullanabilmesini ve himaye edilmesini kendine hedef edinmiş uluslararası sahada kabul edilmiş bir belgedir (Koran, 2017).

1989 yılına kadar yapılan çalışmaların genel olup tüm insanlığı ilgilendirmesi ve çocuklara ilişkin özel hususların bulunmaması, çocukların kendilerine has bir sözleşmeye gereksinim duymaları Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çıkış

noktasını oluşturmıştır. Sözleşmede 18 yaşın altındaki tüm bireylerin çeşitli farklılıkları göz önüne alınmadan, ne tür bir aile yapısından geldiklerine, sahip oldukları fikirlere dikkat edilmeden sözleşmede yer alan haklara sahip oldukları ifade edilmiştir (UNICEF, 2007). Sözleşmede yer alan maddeler çocuğun fiziksel, ruhsal, toplumsal ve siyasi açıdan bütün haklarının hepsini birden içinde barındıran bir oluşumdur.

Amerika Birleşik Devletleri Birleşmiş Milletler'e üye olmasına rağmen sözleşmeye taraf değildir. Sözleşmeye taraf olup imza atan devletler bu imza ile BMÇHS'nde bulunan maddelerin ülke hukuklarında yer alacağını ve ülkede çocuklara ilişkin gerçekleştirilen uygulamaların bu sözleşme ışığında gerçekleştirileceğinin teminatını vermişlerdir. Sözleşmeye 196 ülke imza atarak çocuk haklarının küresel düzeyde duyulmasını, tanınmasını ve farkına varılmasını sağlamıştır. Sözleşmeye taraf olup imza atan devletlerin kendi kanunlarını da sözleşmenin ilkeleri yönünde düzenlemeleri gerekmekte ve herhangi bir düzenlemede bulunmadıkları takdirde uluslararası boyutta sorumluluğu olacağı ifade edilmiştir (Akyüz, 2020).

Daha önce çocuk hakları ile ilgili yapılan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ülkeler bakımından bağlayıcılığının kalmaması ve çocuğun himayesinde, güvenliğinde etkisiz olduğu görülmüştür. Bu sebeple Polonya'daki yetkililer çocuk haklarının hem daha geniş bir çerçevede ele alınması hem de kalıcı olması amacıyla çalışmaları başlatmıştır. On sene süren çalışmaların ardından Birleşmiş Milletler'e üye olan ülkelerin hukuk sistemleri gözden geçirilip meydana getirilen öneri, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda onaylandıktan sonra 2 Eylül 1990'da uluslararası hukukta yürürlüğe girmiştir (Akyüz,2001). Bu sözleşme, çocuğun üstün yararını gözeterek haklarını tanımlayan ve uluslararası düzeyde hukuki geçerliliğe sahip bir belgedir (Uçuş ve Şahin, 2012).

Türkiye, sözleşmeye 14 Ekim 1990 senesinde imza atmış ve 27 Ocak 1995 senesinin ilk zamanlarında Resmî Gazete'de 4058 sayılı kanun olarak ilan edilmiştir (Örün ve Tatlı, 2012). Türkiye, sözleşmenin 17. 29. ve 30. maddelerine çekince koyarak imza atmıştır. Bu maddeler genel anlamda azınlıklara ilişkin dilsel, dinsel, kültürel ve eğitsel faaliyetleri içermektedir.

Freeman (2015), Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi, çocuk haklarının temel belgesi olarak tanımlamakta ve bu sözleşmeyi “Çocukların Magna Carta’sı” olarak nitelendirmektedir.

Sözleşme önsöz, üç bölüm ve elli dört maddeden meydana gelmektedir (BM, 1989). Sözleşmenin ilk bölümü olan birinci ve kırk birinci maddeler arası çocukların sahip oldukları hakları ve üye devletlerin bu hakların gerçekleştirilmesi konusundaki sorumluluklarıyla ilgili hususları barındırmaktadır. Sözleşmenin ikinci bölümünü oluşturan kırk ikinci ile kırk beşinci maddeler, çocuk haklarının korunmasına yönelik gelişmeleri incelemek ve izlemek üzere kurulacak Çocuk Hakları Komitesi’nin kuruluşuna, üye seçimlerine, çalışma yeri ve usullerine ilişkin hükümleri içermektedir. Üçüncü bölümü oluşturan kırk altı ve elli dördüncü maddeler sözleşmenin üye devletlerce imzalanmasına, onaylanmasına, yürürlüğe sürülmesine, sözleşmeye katılma usullerine, sözleşmenin yazılı feshinin usul ve sonuçlarına ve sözleşmenin resmi çevirilerine ilişkin noktaları içermektedir. Çocuk haklarına dair sözleşme çocuklara dört temel hak tanımaktadır (OHCHR, n.d.) Bunlar; yaşama, korunma, gelişme ve katılma haklarıdır.

- **Yaşama hakkı;** çocuğun hayatta kalmasını ve yaşamına devam edebilmek için gerekli olan temel gereksinimlerini ifade eder. Yaşam için zaruri ihtiyaçlar olan beslenme, barınma, insani ölçüde bir yaşam standardı ve sağlık hizmetlerine erişim gibi hususlar bu kategorinin içerisinde yer almaktadır (UNICEF, 2007). Yaşama hakkı ÇHS’nin 6 ve 28. maddelerinde düzenlenen en temel haktır (Akyüz, 2020). Bu hak çocuğun sadece fizyolojik anlamda sağlıklı olması ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda psikolojik açıdan da iyi olma halini kapsamaktadır. Yaşama hakkının başlangıç noktasının belirlenmesi de hukuksal anlamda bir zorunluluk halini doğurmuştur ve yaşama hakkının ne zamandan itibaren korunması gerektiği düşüncesi bu hususla bağlantılıdır (Tacir, 2013). Embriyo ve ceninlerin hukuki statüsü ile bireyin yaşama hakkının ne zaman başladığına dair tartışmaların süregelmektedir. En temel hak olan yaşama hakkının çocuğa temin edilmesinin sağlanmasında aileler ile devletler de yükümlülük sahibidir (Özel, 2023). Yaşama hakkı gerek ulusal gerekse uluslararası hukukta gerçekleştirilen türlü düzenlemeler ile güvence altına alınmıştır. Yaşama hakkı hukuki hak bağlamında kişinin sağ doğması şartıyla anne rahmine düştüğü an ile

başlamaktadır (Karakoç, 2017). Bu hak esasında bireyin bedensel ve psikolojik bütünlüğünün korunmasını ifade etmektedir. Diğer bir anlamda buna bireyin maddi ve manevi bütünlüğünün sağlanması da denilebilir. Yaşam hakkı küçüğün maddi ve manevi anlamda acılarla karşı karşıya gelmeden yaşayabilmesini ifade etmektedir (Kiye, 2017). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de çocuğun yaşama hakkı ile ilgili ifadelere sahiptir. Sözleşmede yer alan 6. maddeye göre:

- *Taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.*
- *Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.*

Sözleşmede yer alan bu maddeler ile sözleşmeye imza atan devletler her türlü ortam ve şartlarda yaşayan, birbirinden farklılık gösteren tüm çocukların en temel hak olan yaşama hakkına sahip olduklarını kabul etmektedir. İnsan hakları ile ilgili dünya üzerindeki bütün belgelerde yaşama hakkı güvence altına alınmış ve dokunulmazlığa sahiptir. Yaşama hakkı korunması gereken bir haktır. Günümüzde yaşama hakkı o ülkenin insan haklarına ne şekilde yaklaştığını gösteren ciddi bir ölçüttür. Ülkemizde yürürlükte olan 1982 Anayasası'nda da yaşama hakkı güvence altına alınmıştır (Kurt, 2016).

- **Korunma hakkı;** çocukların her türlü suistimale, ihmale ve sömürüye, istismara karşı korunmasının gerekliliğini ifade eder. Çocuğun bu tür durumlara karşı korunması yalnızca ailesinin değil kurum ve kuruluşlarında sorumluluğu altındadır. Çocuğun gelişiminde olumsuz yönde bir gelişmeye sebep olabilecek her türlü durumlara karşı küçük ile temasta olan kurum ve kuruluşlar yükümlülük altındadır (Bozdağ, 2022). Herhangi bir ihmale, istismara, kötü muameleye veya sömürüye maruz kalmış çocuklara yönelik gerekli rehabilitasyon çalışmaları, tedavi hizmetlerinin yerine getirilmesini ele almaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de çocuğun korunma hakkı ile ilgili ifadelere sahiptir. Sözleşmede yer alan 3. maddeye göre:

- *Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararı temel düşüncedir.*
- *Taraf devletler çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.*
- *Taraf devletler çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.*
- **Gelişme hakkı;** çocukların en yüksek potansiyellerine ulaşabilmeleri gereksinim duydukları eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, bilgiye erişim, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne vurgu yapmaktadır. Çocuğun gelişmesi onun yetişkinlik çağına hazırlanması ile çocuğun içinde bulunduğu evreyi en uygun şartlarda sürdürmesi anlamına gelmektedir. Sözleşmede taraf devletlerin çocuğun fiziksel, mental, psikolojik, ahlaksal ve toplumsal gelişimini insanın saygınlığı ile ahenkli şekilde gözetmeleri gerektiği ve çocuğun sosyal hayatta hür bir insan olarak hayatını sürdürmesi için gereken tedbirleri almaları gerektiği ifade edilmiştir (Kurt, 2016). Gelişme hakkı, çocuğun eğitim, oyun, dinlenme, bilgi alma, din, vicdan ve düşünce hürriyeti hususlarında düşüncelerini önemsemek ve düşüncelerini bizzat kendisinin yerine getirmesine fırsat sağlayacak ortamın oluşturulmasıdır (Umutlu, 2023). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de de çocuğun gelişme hakkı ile ilgili ifadeye sahiptir. Sözleşmede yer alan 6. maddenin ikinci fıkrasına göre:
- *Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.*
- **Katılım hakkı;** çocukların üyesi oldukları sosyal yaşamda ve toplumda etkin bir şekilde bulunabilmelerine, kendilerini ilgilendiren konularda fikirlerini baskı ve zorlama altında kalmadan ifade edebilmelerinin sağlanması için elverişli şartların

oluşturulması gerektiğini ifade eder (UNICEF, 2007). ÇHS, çocuk haklarını içeren diğer bildirimlerde yer almayan ve ilk kez ÇHS’ de yer alan katılım hakkına yer vermiştir. Gelişen çağ ile birlikte demokrasinin daha da ön plana çıkması ve yönetim şekli olması sebebi ile bu hakka yer verilmiştir. Çünkü demokrasinin temel ilkelerinden biri katılımcılıktır (Akyüz, 2001). Çocuk haklarının hayatta yer bulması, korunması, geliştirip ileriye sürülmesi çocukların haklarına sahip çıkabilmesi ile ancak mümkün olabilir. Çocuğun etkin bir vatandaş olabilmesi ve sosyal rolünü edinebilmesi ve birey olarak kendini demokratik bir çerçevede içerisinde anlatabilmesi için çocukların katılım hakkı önemiyet göstermektedir (Şahin ve Polat, 2012). Çocuk haklarına ilişkin diğer bildirimlerde yer almayan katılım hakkı, ilk kez BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de düzenlenmiştir. Gelişen çağ ile demokrasinin daha da ön plana çıkması ve yönetim şekli olması sebebi ile bu hakka yer verilmiştir. Çünkü demokrasinin temel ilkelerinden biri katılımcılıktır (Akyüz, 2001).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de de çocuğun katılım hakkı ile ilgili ifadeler yer verilmektedir. Sözleşmede yer alan 12. maddeye göre:

- *Taraf Devletler kendi görüşlerini oluşturma kabiliyetine sahip çocuğun bu görüşleri çocuğu etkileyen her türlü meselede özgürce ifade etme hakkını temin edecek, çocuğun görüşlerine, yaşı ve olgunluğuna uygun olarak gerekli ağırlık verilecektir.*
- *Bu amaçla, çocuğun, özellikle çocuğu etkileyen her türlü adli ve idari işlemlerde, doğrudan veya bir temsilci ya da uygun bir organ aracılığıyla, ulusal yasaların usul kuralları ile uyumlu bir şekilde, kendini ifade etme fırsatı sağlanacaktır.*

Bu madde ile çocukların kendi haklarını yetişkinlere bağımlı olmadan bağımsız bir şekilde kullanmalarını, sahip oldukları haklarının öznesi olmasını sağlamaktadır. Sözleşmede yer alan 12. maddenin yanında çocuğun katılım hakkına ilişkin içerikler barındıran diğer maddelerde bulunmaktadır. Bunlardan 5. madde “Ebeveyn rehberliği”, 13. madde “Çocuğun görüşlerini ifade etme hakkı”, 14. madde “Çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğü”, 15. madde “Çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma hakkı”, 16. madde “Çocuğun özel yaşamına saygı hakkı”, 17. madde “Çocuğun gerek

duyduğu bilgilere erişimi”, 29. madde “Eğitimin içeriği” ve son olarak 42. madde ile de “Çocuk hakları eğitimi”dir.

2.5 Çocuk Hakları Eğitimi

Çocuk hakları eğitimi ile hem çocuklar sahip oldukları haklar noktasında bilinçlenmekte hem de bu hakların korunması ve geliştirilmesine katkı sunulmaktadır. Çocuklara verilecek bu eğitim ile yaşanan hak ihlallerini öğrenmeleri ve haklarına saygı duyulmasını talep edebilmeleri için gereklidir. Fakat çocuk hakları eğitimi yalnızca çocuklara verilmeli şeklindeki bir düşünceden uzaklaşılmasında fayda vardır. Çünkü çocuk hakları eğitimi sadece çocuklara değil ailelere, öğretmenlere ve toplumun diğer üyelerine de bu hakların öğretilmesini hedeflemektedir.

Her alanda olduğu gibi, çocuk hakları konusunda bireylere bilinç kazandırmanın yolu eğitimden geçmektedir. Hedeflenen ve arzulanan insan modeli ancak eğitim aracılığıyla sağlanabilir. Çünkü çocuğun karakterinin oluşumunda, sorumluluk bilinci edinmesinde ve temel beceri ile değerleri kazanmasında okul, yaşamının önemli bir bölümünde aktif rol oynamaktadır. Çocuk, haklarını öncelikle ailesinde, ardından anaokulu, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim süreçlerinde öğrenmekte ve bu süreç boyunca bu bilinci içselleştirmektedir. Bakıldığında çocukların haklarını daha çok okul ortamında öğrendiği söylenebilir. Bu sebepten ötürü çocuklara haklarının öğretilmesi noktasında okul daha ön plana çıkmaktadır.

Avrupa Konseyi, çocuk hakları konusunun diğer dersler içerisinde işlenmesinden ziyade, tek bir ders olarak verilmesini önermektedir (Erbay, 2019). Türkiye’de ise çocuklara hakları, diğer derslerle ilişkilendirilerek ve ders kitaplarında yer alan bazı etkinliklerle öğretilmektedir (Çarıkçı, 2019). Çocuklara haklarının öğretilmesi ve gerektiğinde bu hakları kullanabilecek düzeye gelmelerinin sağlanmasında eğitim en etkili yöntemdir (Gülbahar, 2019).

Çocuk hakları, insan hakları temel alınarak oluşturulmuştur. Günümüzde hem uluslararası hem de ulusal düzeyde yaşanan büyük çaplı savaşlar, toplumda ve aile içinde meydana gelen şiddet olayları, çocukların istenmeyen davranışlara maruz kalması, rızası dışında gelişen olaylara karşı savunmasız kalması ve bir yetişkinin bakımına muhtaç olması nedeniyle kendini tam anlamıyla koruyamaması gibi birçok neden, çocuk hakları eğitiminin önemini yeniden gündeme getirmiştir (UNICEF Türkiye, 2014).

Toplumsal değişimin gerçekleşebilmesi için eğitimin önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. İyi bir geleceğe sahip olunabilmesi için çocuklara bugünden bilgi, tutum, değer ile kültürel ve sosyal beceriler düzeyinde eğitim verilmesi gerekmektedir. Çocuklara kazandırılan bu beceriler, yalnızca bireysel gelişimlerini desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda tüm toplumun ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Toplumlar, bünyelerindeki çocukların ileride ülkenin refahını sağlayacak, uygun niteliklere ve sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetiştirilmesini arzu etmektedir. Ancak temel ihtiyaçları, hakları ve vatandaşlıkları kabul edilmeyen çocuklardan, başkalarının haklarına saygı duyan yetişkinler olmaları beklenemez. Bu açıdan, ocuk haklarının ihlal edilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumsuz sonuçlar doğurarak toplumların geleceğini etkilemektedir. Çocuklar, hak kavramının ne anlama geldiğini, sahip oldukları hakları ve hangi kişilerin haklarının kabul görmeyip reddedildiğini öğrenirlerse, başkaları için de aynı duyarlılığı gösterebilirler. Bu nedenle, ocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin öğrenilmesi, bu alanda atılacak önemli bir adımdır. Kişinin kendini her yönüyle geliştirmesi; çevresini, toplumu ve dünyayı anlayabilmesi; karşılaştığı problemlere duyarlı olması ve çözüm sürecinde rol alması; toplum içerisinde aktif olarak sorumluluk üstlenmesi, hak ve özgürlüklerini öğrenerek hak bilinci kazanmasıyla mümkün olmaktadır (Uçuş, 2013, s. 84-85).

ocuk Haklarına Dair Sözleşme'de belirtilen 42. maddede *“Tarağ devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt eder.”* ifadesi yer almaktadır. Sözleşme, ocuk haklarının kabul edilmesi ve uygulanmasını sağladığı gibi bu maddeden anlaşılacağı üzere hakların sahibi olan çocukların sözleşmede yer alan maddeleri öğrenmesi ve bilmesinin sağlanması gerektiğı ifade edilmiştir. Bunun sağlanmasında da sözleşmeye imza atan devletlerin yükümlölük sahibi oldukları ifade edilmiştir. Aynı zamanda BM ocuk Hakları Komitesi, ocuk haklarının okul ve üniversite müfredatlarına, ebeveyn eğitim programlarına ve çocuklarla çalışan meslek elemanlarının hizmet içi eğitim programlarına dâhil edilmesini önermektedir (Kurt, 2016). Bununla birlikte sözleşmenin 29. maddesinde de *“Tarağ devletler, ocuk eğitiminin; insan haklarına saygı, temel hak ve özgürlükler ve Birleşmiş Milletler Şartı'nda ifadesi bulunan prensiplerin geliştirilmesi gibi amaçlara yönelik olmasını kabul ederler”* ifadesi yer almaktadır ve bu ifade ile ocuk hakları eğitiminin sözleşmede yer alan ilkeler bağlamında gerçekleştirilmesi gerektiğı

ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere sözleşmede çocukların hem eğitim hakkından hem de çocuk haklarının çocuklara ve yetişkinlere öğretilmesinden bahsedilmektedir. Çocuklara kanunlar ve sözleşmeler ile verilen hakları bilmeleri onların temel hakkı olarak görülmektedir. Çünkü haklarını bilmeyen bir kişide ne hak bilinci ne de haklarını kullanma becerisi gelişebilir (Türkyılmaz ve Kuş, 2014).

Çocuk hakları eğitiminin etkili bir biçimde hayata geçebilmesi için toplumun tamamının bu eğitimi benimsemesi gerekmektedir. Çocuk haklarının uygulanmasında birey, toplum ve devletin aktif rolü bulunmaktadır (Kurt, 2013). Bu üç unsurun iş birliği içinde olması, haklarının bilincinde olan, haklarını kullanabilen ve başkalarının haklarına saygı gösteren bir neslin yetişmesini sağlamaktadır.

Çocuk hakları eğitimi yalnızca çocuklara değil, yetişkinlere de verilmelidir. Çünkü geleceğin yetişkinleri, bugünün çocuklarıdır. Çocuk hakları eğitimi, çocuklara haklarını öğretirken yetişkinlerin de çocukların haklarını kullanabilmeleri için gerekli şartların sağlanmasının önemini kavramasını hedeflemektedir (Kurt, 2016). Bu eğitim, çocukların ve gençlerin haklarını temel alarak, onlara karşı yasal yükümlülüklerin anlaşılmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Hak temelli eğitim sayesinde, insan haklarının ihlaline yol açan durumlar tespit edilerek, bu olumsuzlukların önlenmesi için tedbirler alınabilir (Hart, 2001).

Çocuk hakları eğitimi, çocuklara sahip oldukları hakları öğretmekle kalmayıp, bu hakları aktif bir biçimde yaşamda kullanabilmeleri için gerekli ortamların yaratılmasını da sağlamaktadır. Bu kapsamda çocuk hakları eğitimi ile:

- Farklı özelliklere sahip çocukların eşit haklara sahip oldukları vurgulanarak çocuklar arasındaki eşitsizlikler azaltılacaktır.
- Hem çocukların hem de yetişkinlerin hoşgörü, saygı ve sevgi ilkeleri doğrultusunda yaşaması sağlanacak, böylece nitelikli bireyler ve toplumlar oluşacaktır. Çocuklarda ve yetişkinlerde hak bilincinin oluşması sağlanacak ve başkalarının da haklarına saygı gösterilmesi sağlanacaktır.
- Çocuklarda ve yetişkinlerde hak bilinci gelişecek, başkalarının haklarına saygı gösterilmesi teşvik edilecektir.

- Haklarına sahip çıkan bireyler olarak kendilerini değerli hisseden çocukların, yetişkin olduklarında haklarının bilincinde ve koruyucusu bireyler olmalarının önü açılacaktır.
- Çocukların toplum içinde etkin katılım göstermesi sağlanacaktır.
- Yurttaşlık bilinci geliştirilecek, çocuklar bir vatandaşın hak ve sorumluluklarını öğrenmiş olacaktır.
- Hoşgörü, sosyal eşitlik, barış ve dünya vatandaşlığı gibi kavramlar hem çocuklar hem yetişkinler tarafından benimsenebilecektir.
- Çocukların kendilerini ve çevrelerini tanıması, kişisel özelliklerini geliştirmesi; toplumdaki problemlere yönelik farkındalık kazanmaları, çözüm üretebilmeleri ve bu süreçte sorumluluk üstlenmeleri desteklenecektir (Peker Ünal, 2010).

Çocuk hakları eğitiminde sadece Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de belirtilen hakların anlatılması hedeflenmemiştir. Asıl amaç, çocukların kişisel, sosyal, kültürel ve ekonomik haklarının farklı alanlarda uygulanmasını sağlamak ve çocuklara bu hakları öğretmektir (Merey & Kuş, 2014). Çocuk hakları eğitimi hem temel bilgilerin verilmesini hem de çocukların bu hakları günlük hayatlarıyla bağdaştırmasını sağlamaktadır. Bu eğitim istenilen düzeyde sağlanırsa çocuklar haklarını öğrenir, anlar ve onları uygulamaya başlayabilirler. Çocuklara bu becerinin kazandırılması noktasında Sosyal Bilgiler dersi çok önemli bir rol oynar. Çünkü bu ders, hak, sorumluluk, adalet, özgürlük, eşitlik ve katılım gibi önemli kavramları öğrencilerin kendi hayatlarıyla bağdaştırmalarına yardımcı olur. Sosyal Bilgiler dersi, çocuklara haklarının öğretilmesinde önemli bir ders olarak öne çıkmaktadır.

2.6 Çocuk Hakları ve Sosyal Bilgiler

Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan maddelerin çocuklara aktarılmasında Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Vatandaşlık eğitimi de içeren Sosyal Bilgiler dersi, özgür düşünceye sahip, fikirlerini özgürce ifade eden, temel hak ve özgürlüklerin bilincinde olan, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlayan önemli bir derstir. Bu ders, aktif, etkin ve üretken bireylerin yanı sıra hak ve sorumluluklarının farkında olan, karşılaştıkları sorunlara çözüm bulabilen iyi vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2018). Etkin vatandaşın yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin

önemi büyüktür. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında yapılan program yenilemesi ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı eklenmiş ve bu alanın ilk konusu "Çocuk Hakları" olmuştur (Dönmez ve Yel, 2023). Ayrıca, dersin tüm sınıf düzeylerinde yer alan "Birey ve Toplum" öğrenme alanında da çocuk hakları öğretilmektedir. 4. sınıftan 7. sınıfa kadar işlenen Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak demokrasi kapsamında haklar kazandırılmaktadır.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda belirtilen özel amaçlardan biri, *"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip bireyler yetiştirmektir"*. Ayrıca *"Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatma isteği"* ile *"Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu ve tüm kişi ile kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu bilmek"* gibi amaçlar doğrultusunda çocuklara haklarını öğretmek ve kullanabilmelerini sağlamak Sosyal Bilgiler dersinin temel görevlerindendir. Bu amaçların gerçekleşmesi için hukuk okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması; adalet, bağımsızlık, barış, dürüstlük, eşitlik, özgürlük ve vatanseverlik gibi değerlerin çocuklara aktarılması hedeflenmektedir (MEB, 2018). Ders kapsamında çocuk hakları eğitimi ile 4. sınıfta duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü, sağlıklı olmaya özen gösterme; 5. sınıfta sorumluluk, doğal çevreye saygı; 6. sınıfta hak ve özgürlüklere saygı; 7. sınıfta ise barış gibi değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Günümüzde hâlâ haklarından habersiz ve haklarını aktif şekilde kullanamayan çocuklar bulunmaktadır. Bu nedenle çocukların haklarının bilincinde olması ve kullanabilmesi için bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu bilincin oluşmasının temel yolu ise eğitimidir. Çocukların ortak değerler etrafında birleşmesi, birlikte yaşama bilincinin gelişmesi, vatanseverlik değerlerinin kazandırılması, hukuk kurallarına uyularak toplumda huzur ve barışın tesis edilmesi, ulusal ve uluslararası olaylara eleştirel bakabilen bireylerin yetiştirilmesi örgün eğitim kurumlarında okutulan dersler vasıtasıyla mümkün olmaktadır (Hançer, 2019). Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi, çocukların hakları konusunda bilinçlendirilmesi, haklarını etkin biçimde kullanabilmeleri ve vatan-millet sevgisiyle donatılmış bir neslin yetiştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ders, çocuklara demokrasi kavramını öğretirken; insan haklarına saygılı, haklarını bilen, hakları ihlal

edildiğinde nasıl savunacağını bilen, toplumsal yaşamda aktif bireyler olmalarını sağlayan, evrensel çocuk haklarının farkında yeni nesillerin yetişmesine katkıda bulunmaktadır.

Çocuk haklarının öğretilmesinde çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 42. maddesinde belirtildiği gibi, uygun materyallerle sözleşmenin ilke ve hükümlerinin öğretilmesi, sınıf içi etkinliklerin artırılması geleneksel yöntemlerden daha etkili olmaktadır. Derslerde çocuklara uygun etkinlikler yaptırılması hem öğrenmede aktif katılımı sağlar hem de bilgilerin içselleştirilmesini destekler (Elvan, 2018). Ayrıca çocuk hakları öğretiminde günlük hayat örneklerinden yararlanılması önemlidir. Hayattan alınan örneklerle çocuk haklarının ilişkilendirilmesi, öğrenmenin kalıcı ve nitelikli olmasını sağlar. Çocukların haklarını yaşayarak öğrenmeleri bilişsel düzeyde bilgilerin daha kalıcı olmasına katkıda bulunur ve unutulma olasılığını azaltır (Üstündağ, 2000).

2.7 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, literatürde çocuk haklarıyla ilgili hem ulusal hem de uluslararası yürütülen araştırmalara yer verilmiştir. Konuyla ilgili araştırmalar; araştırmanın amacı ve bulgusuna ilişkin içeriklerle paylaşılmaktadır. Bu kapsamda araştırma konusuyla ilgili olarak yurtiçi literatürde on üç tez ve otuz dokuz makale, yurt dışı literatürde ise on bir makale ile toplamda altmış üç çalışma incelenmiştir.

2.7.1 Çocuk Haklarıyla İlgili Yapılan Araştırmalar

2.7.1.1 Eğitimde Çocuk Hakları

Peker (2012), yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları ile çocuk haklarına ilişkin tutumlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlar arasında en çok “Uygulanmayan demokrasi öğrenilemez” ve “İnsanların amaçlarına saygılı olma demokratik bir insanın en temel özelliğidir” ifadelerine katıldıkları belirlenmiştir. Ayrıca, çocuk haklarına yönelik tutumlarda ise en çok “Çocukların savaşlardan korunmaları gerektiğine inanıyorum” maddesine destek verdikleri tespit edilmiştir. Ancak, sınıf öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılık göstermediği de ortaya konmuştur.

Merey (2012) yaptığı araştırmada, Türkiye’de uygulanan ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ABD’deki ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programını, çocuk haklarına değinme düzeyleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırmada, Türkiye’nin öğretim programının ABD’ye kıyasla çocuk haklarına daha fazla yer verdiği belirlenmiştir. Her iki programın odaklandığı içeriklerin farklılık gösterdiği; Türkiye’de çocukların katılım hakkına, ABD’de ise kalkınma hakkına daha fazla vurgu yapıldığı görülmüştür. Araştırma sonucunda, her iki ülkenin de sosyal bilgiler öğretim programlarında çocukların korunmasına ilişkin kazanımlara yer vermemesi eleştirilmiştir.

Uçuş ve Şahin (2012), yaptıkları araştırmada; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin okullarda hem uygulanması hem de hayat bulmasına yönelik öğretmenlerin ve okul idarecilerinin düşüncelerini öğrenmeyi amaçlamaktadır. Araştırma neticesinde genel anlamda okul idarecilerinin ve öğretmenlerin çocuk hakları hususunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları, çocuk haklarına ilişkin doğrudan faaliyetler gerçekleştirmedikleri, derslerde çocuk hakları konusunun geçmediği müddetçe özellikle konuya yer vermedikleri belirtilmiştir.

Ersoy (2012), yaptığı araştırmada; ilköğretim öğretmenlerinin ve velilerin çocuk haklarına yönelik algılarının, çocuk hakları eğitime ilişkin yaptıkları uygulamaları ve süreç içerisinde karşı karşıya geldikleri problemleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma neticesinde velilerin ve öğretmenlerin çocuk hakları hususundaki bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı; çocukların haklarını yeterli düzeyde öğrenemediği ve haklarını uygulamaya geçiremedikleri görülmüştür.

Kaymak Özmen, Öcal ve Özmen (2012), yaptıkları araştırmada; ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin çocuk hakları hususunda görmüş oldukları eğitimin çocuk haklarını uygulamalarına ve bu konudaki bilgi seviyelerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin genel çerçevede eğitim, oyun ve şiddetten korunma gibi haklarının olduğunu fakat farklı ülkelere gitme ve yeni kimliğe sahip olma gibi haklarının olduğuna dair bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir.

Lundy (2012), yaptığı araştırmada; BMÇHS'nin Avrupa'daki eğitim politikası üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmacı, AB bünyesindeki devletlerin BMÇHS’nde belirtilen eğitim hakkı faaliyetleri BM Çocuk Hakları Komitesi raporlarına göre incelenmiş ve

analiz edilmiştir. Araştırma neticesinde BMÇHS'nin Avrupa Birliği bünyesinde yer alan ülkelerin yerel eğitim politikası üzerinde bir etkiye sahip olduğu ve çocuk hakları çerçevesinin hükümeti etkilemek isteyenler tarafından daha fazla kullanılabileceği saptanmıştır.

Demirezen, Altıkulaç ve Akhan (2013), yaptıkları araştırmada; ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına yönelik sahip oldukları algıları ve yaşadıkları yerde bu haklarını ne şekilde kullandıkları öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde öğrencilerin haklarına ilişkin algılarının oyun oynamak, eğlence, eğitim, yaşama ve fikirlerini ifade etme hürriyeti üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Öğrenciler çocuk haklarını insan hakları ile bütünleştirdikleri bu sebeple de insan hakları var ise çocuk haklarının da olacağını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bilhassa eğlence ve oyun oynama haklarına ilişkin farkındalık düzeylerinin fazla olduğu fakat korunma, eğitim, özgürlük, düşünce, yaşama gibi hakları konusunda yeterli algıya sahip olmadıkları gözlenmiştir.

Maboe (2013), yaptığı araştırmada; çocuk haklarının okul içinde etkili olarak uygulanabilmesi için öğretmenlere yardımcı olabilecek yöntemleri araştırmıştır ve araştırma neticesinde tamamen yasaklanmış olmasına rağmen öğretmenlerin öğrencilere karşı hala fiziksel ceza kullanıldığı saptanmıştır. Bunun birlikte sözlü taciz, kız öğrencilerle cinsel ilişkiye girme, öğretmenlerin derslere katılmaması ve tüm öğrencilere eşit davranılmaması şeklinde çeşitli ihlallerin yaşandığı belirtilmiştir.

Aziz ve Iskandar (2013), yaptıkları araştırmada; Malezya'da çalışan çocukların neden çalıştıklarını, eğitim haklarının farkında olup olmadıklarını ve okula gitmedikleri için kendilerini yoksun hissedip hissetmediklerini, fırsat verilmesi dahilinde okula dönüp dönmeyecekleri öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde çocuk işçilerin aile içi işler, tarım, sanayi ve ticaret sektörlerinde çalıştıkları görülmüştür. Çocukların kendilerinin ve ailelerinin hayatta kalmalarına yardımcı olmak için ücretli işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir. Çocukların çoğu durumda kendi istekleri ile eğitim hayatlarına devam etmedikleri görülmüştür. Çocukların diğer nedenlerin yanında daha çok yoksulluk sebebi ile çalıştıkları belirtilmiştir. Çocukların çoğunun fırsat verilmesi dahilinde okula dönmek istedikleri belirtilmiştir.

Uçuş (2014), yaptığı araştırmada, ilköğretim öğrencilerine özgü oluşturulan çocuk hakları eğitimi programının öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimsel alan özelliklerine

katkısını saptamak, çocukların haklarından ve özgürlüklerinden faydalanma seviyelerine etkisini belirlemek amacıyla öğretmenlerin ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde öğrencilerin çocuk hakları eğitimine yönelik fikirlerinde eğitim programının uygulanmadan önce ve uygulandıktan sonra her iki süreç açısından anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte hazırlanan eğitim programı sayesinde öğrencilerin çocuk hakları noktasında farkındalık düzeylerinde artış yaşandığı gözlemlenmiştir.

Türkyılmaz ve Kuş (2014), yaptıkları araştırmada; MEB tarafından çocuklara tavsiye edilen 100 Temel Eser içerisinde okumak için en fazla tercih edilen kitapların çocuk haklarına yer verme durumu tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde taranan kitaplarda çocuğun yaşama ve korunma hakkıyla alakalı negatif yönde içeriğe sahip söylemlere sıklıkla yer verildiği ancak çocukların katılım hakkına ilişkin ifadeler yer verilmediği tespit edilmiştir.

Torun ve Duran (2014), yaptıkları araştırmada; oyun tekniği ile desteklenen çocuk hakları eğitiminin öğrencilerin akademik başarılarına, öğrenilenlerin kalıcılığına ve öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarına etkisi öğrenilmiştir. Araştırma neticesinde oyun tekniğinin kullanılması ile çocuklara haklarının öğretildiği deney grubunda başarı oranının daha yüksek olduğu tespit edilirken akademik başarılarında da artış olduğu görülmüştür. Ancak yapılan işlemten otuz gün sonra uygulanan son test ile kalıcılık testlerinin deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Taşkın (2014), yaptığı araştırmada; ortaöğretim kurumlarında disiplin düzenleme ve uygulamalarının, idareci, öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda çocukların temel hak ve özgürlüklerine olan etkisi değerlendirilmiştir ve araştırma neticesinde katılımcıların hem okulda hem de sınıfta disiplin kavramına ilişkin pozitif yönde fikirleri olduğu görülmüştür. Uygulanan disiplin cezalarının eğitim hakkına etkisi cezanın şekli ve katılımcı gruba göre değiştiği yönünde sonuca ulaşılmıştır. Disiplin uygulamalarının özel hayatın gizliliği bağlamında bakıldığında katılımcı gruplar arasında farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını öğrenciler söz söyleme hakkı olarak algılayarak öğretmen ve okul yöneticileri öğrencilerin bu hakkının kısıtlı olduğuna inandıkları yönünde görüş belirttikleri görülmüştür. Öğrencilerin dernek, toplantı, gösteri yürüyüşü haklarına kavramsal anlamda hâkim oldukları ve öğrencilerin

bu haklara ilişkin herhangi bir sınırlama olmadan hâkim olduklarını ifade ederken öğretmen ve okul yöneticileri sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir.

Dağlı (2015), yaptığı araştırmada; öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin davranışları öğrenciler tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmanın ilk kısmında literatür taramasına yer verilmiş ve veriler araştırmacı tarafından geliştirilen anket ile elde edilmiştir. Araştırma neticesinde çocuk haklarının korunmasında öğretmenlerin okullardaki en farkında ve alakalı kişiler olacakları ifade edilip bununla beraber eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere ilişkin çocuk hakları dersinin okutulması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca okullarda çocuk hakları kulüplerinin kurulmasının zorunlu olması gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir.

Bilir Seyhan ve Arslan Cansever (2015), yaptıkları araştırmada; okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk hakları konulu yaptıkları pano tasarımlarını tanıtmak ve çocuk hakları hususunda okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin farkındalığa sahip olmaları amaçlanmıştır. Çocuk haklarına ilişkin hazırlanan panoların öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik farkındalık düzeyinin artmasına ve konuyu özümsemeleri hususunda faydası olduğu belirtilmiştir.

Koran (2015), yaptığı araştırmada; KKTC’de okul öncesi ve sınıf öğretmenlerine yönelik olarak düzenlenen “Çocuk Hakları ve Hak İhlalleri Eğitimi”ne ilişkin öğretmenlerin fikirleri öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde öğretmenlerin Çocuk Hakları ve Hak İhlallerine yönelik bilgi seviyelerinin arttığı, eğitim-öğretim alanlarında kendilerine ilişkin hak ihlali bünyesinde yer alabilecek davranışlara ilişkin farkındalıklarının olduğu ve öğretmenlerin okullarda Çocuk Koruma Politikalarına yönelik noksanlığı fark ettikleri tespit edilmiştir.

Karcı (2016), yaptığı araştırmada; ilkokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin çocuk hakları noktasındaki farkındalık seviyelerini tespit etmek ve bu seviyelerin belirlenmesinde rol oynayan etkenleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde ilkokul öğrencilerinin çocuk hakları noktasında farkındalık seviyeleri anne ve babalarının eğitim düzeyleri, öğrencilerin cinsiyet türü, okulun sosyo ekonomik seviyesi değişkenlerine göre incelenmiştir. Çocukların genel çerçevede belirlenen hakların farkında olduğu ve farklılığın yalnızca eğitim ve sağlık hakkında bulundukları okulun sosyo ekonomik seviyesinden kaynaklı farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Dündar ve Hareket (2016), yaptıkları araştırmada; Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının çocuk hakları kapsamında incelenmiştir ve araştırma neticesinde hayat bilgisi dersi öğretim programına bakıldığında çocuğun okul ortamına, topluma ve aile ortamına katılımına yönelik kazanımlara yeterli seviyede yer verilmediği ve çocuğun sağlık ortamlarına, medyaya ve genel politikaya katılımına ilişkin kazanımlarında programda sınırlı şekilde bulunduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına bakıldığında ise çocuğun katılım hakkı içerisinde bulunabilecek kazanımların dar bir içeriğe sahip olduğu ve her iki öğretim programında çocuğun medya ve yargıya katılımına ilişkin kazanımların olmadığı tespit edilmiştir.

Hareket ve Yel (2017), yaptıkları araştırmada; ilkokul dördüncü sınıfta öğrenim gören dokuz ile on bir yaş aralığındaki öğrencilerin çocuk haklarına yönelik görüş ve fikirleri öğrenilmiştir ve elde edilen veriler neticesinde çocukların saygı görmek, sevmek, oyun oynamak, mutlu olmak gibi temel hakları kazandıkları görülmüştür. Bununla beraber çocukların haklarını bilmek ve müdafaa etmek, eğitim alma ve öteki çocuklarla eşit hayat şartlarına sahip olma haklarının olduklarını belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca çocukların insanlar tarafından dikkate alınma, kendini ilgilendiren hususlarda hür karar alma, fikirlerini söyleyebilme haklarından daha az bahsettikleri bulunmuştur. Çocukların ders çalışmak, ödev yapmak ve test çözmek gibi sorumluluk kapsamına giren eylemleri hak olarak gördükleri de araştırmada rastlanılan bir diğer sonuçtur.

Hareket ve Gülhan (2017), yaptıkları araştırmada sınıf öğretmeni ve okul öncesi öğretmeni adaylarının çocuk haklarına ilişkin algılarını karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, her iki grup adayın çocuk haklarına dair benzer algılara sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak, ilkokul öğretmen adaylarının çocuk hakları konusundaki algılarının, okul öncesi öğretmen adaylarına göre daha kapsamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, her iki öğretmen adayı grubunun da çocuk hakları konusunda yeterli farkındalık ve bilinç düzeyine sahip olmadığı saptanmıştır.

Essomba (2017), yaptığı araştırmada; Avrupa Birliği ülkelerine gelen ve burada yaşayan sığınmacı çocukların yaşadıkları yerlerde eğitim haklarının ne düzeyde uygulandığının öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde Avrupa Birliği ülkelerinin mevcut eğitim sistemlerinin sığınmacıların gelmesi ile bu duruma henüz hazır olmadığı ve sığınmacı çocukları ülkelerindeki programa katabilecekleri bir programa sahip olmadıkları

görülmüştür. Avrupa Birliği ülkelerinin okul müfredatlarının sığınmacıların ihtiyaç duyduğu temel dil becerilerini ve sosyal yeterlilikleri sağlamadığı belirtilmiştir.

Hareket (2018), yaptığı araştırmada; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi kapsamında hazırlanan çocuk hakları hikâye serisi ile verilen eğitimin, çocukların haklarına dair farkındalıklarını nasıl artırabileceği ve karşılaşılabilecek zorluklara nasıl çözümler önerilebileceği incelenmiştir. Araştırma sonucunda, eğitim öncesinde çocukların çocuk hakları konusundaki algı ve farkındalık seviyelerinin yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Ancak çocuk hakları eğitimi sonrasında, çocukların haklarına yönelik algı ve farkındalıklarında olumlu bir gelişme gözlenmiştir. Ayrıca, eğitim sürecinde çocukların haklarını kolayca öğrenebildikleri, sürece aktif katılım sağladıkları ve öğrendiklerinin kalıcı olduğu sonucuna varılmıştır. Eğitim sırasında karşılaşılan zorluklar için ise çocuk hakları hikâyelerinin sayısının ve metin uzunluğunun artırılması önerilmiştir.

Öztürk, Eren ve Topçu (2019), yaptıkları araştırmada; temel eğitim bölümünde yer alan sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla Türkiye’de etkili çocuk hakları eğitimiyle ilgili yaşanan sorunlar ve tavsiyeler araştırılmıştır ve araştırma neticesinde etkili çocuk hakları eğitimi uygulamasında çocuklara haklarının öğretilmemesi, çocuk hakları eğitiminin okulların ve dersliklerin amaçları arasında yer almaması ve okulların fiziki yapısının uygun olmaması çalışmada yer alan sorunlar arasında sıralanmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de çocuk hakları eğitimi konusunda ayrı bir dersin olmaması ve buna bağlı olarak çocuk haklarının öğretilmesi gereken bir konu olarak algılanmaması da diğer sorunlar olarak belirtilmiştir.

Aksoy, Nurlu Üstün ve Çoban Sural (2019), yaptıkları araştırmada; ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çocuk hakları temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik algılarını araştırmayı ve algıların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın neticesinde ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin meslekleri, oyunları, oyuncakları, renkleri, günlük yaşam becerilerini, akademik, sanatsal ve sportif faaliyetleri “haklar” temelinde ele almadıklarını, açık kalıp yargılara sahip olduklarını ve kızların toplumsal cinsiyet rolleri konusunda erkeklerden daha eşitlikçi bir algıya sahip olduklarını göstermiştir.

Ezer ve Ulukaya Öteleş (2020), yaptıkları araştırmada; sosyal bilgiler birinci ve dördüncü sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çoğunlukla çocuk haklarına olumlu tutum sergilediği belirlenmiştir. Kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına kıyasla çocuk haklarına ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Ancak öğretmen adaylarının sınıf seviyeleri, anne ve babalarının eğitim durumları ile yerleşim yeri gibi değişkenlerle çocuk haklarına yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Üstündağ (2020), yaptığı araştırmada; anaokuluna düzeyinde eğitim alan çocukların çocuk hakları hususunda çizdikleri resimlerin çözümlenmesi ve çocuk hakları hususunda görüşlerinin alınması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde çocukların çizdikleri resimlerde en fazla mavi, kırmızı ve yeşil renklerini kullandıkları ve çocuk, çiçek, kuş, bulut, yağmur, araba, elma, top, kaydırak, ev ve çadır sembollerini daha çok resmettikleri ve çoğunlukla park alanlarını çizdikleri görülmüştür. Çocukların haklarını açıklarken birçok tanıma başvurdıkları saptanmıştır. Çocuklar nezdinden çocukların hem sahip olması gereken hak hem de çocuk hakkı olarak tanımlanan hak en fazla oyun oynama hakkı olduğu görülmüştür.

Sucu (2020), yaptığı araştırmada; 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını çocuk hakları bakımından incelemiştir ve araştırma neticesinde sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarına en fazla “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilirken tüm sınıf seviyelerinde yer alan “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında çocuk haklarına ilişkin herhangi bir unsurun olmadığı görülmüştür. 7. sınıfta “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, 5. ve 6. sınıfta “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ve “Küresel Bağlantılar”, 6. ve 7. sınıfta “Kültür ve Miras” öğrenme alanlarının da çocuk haklarına yer vermediği görülmüştür. Çocuk hakları çeşitlerine en fazla yer veren ise 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı olduğu görülmüştür.

Sop ve Topcu Bilir (2021), yaptıkları araştırmada; okul öncesi eğitimi lisans programında ve çocuk gelişimi ön lisans programında öğrenim gören öğrencilerin çocukların sahip olduğu katılım hakkına ilişkin farkındalık seviyeleri araştırılmıştır ve araştırma neticesinde hem okul öncesi hem de çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalık seviyelerinin tahmin edilenden alt düzeyde çıktığı; okul öncesi

eğitimi bölümündeki öğrencilerin ocuk gelişimi bölümündeki öğrencilere göre ocuk katılıma ilişkin farkındalık düzeylerinin daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Kadın ğrencilerin erkek öğrencilere göre ocuk katılımına yönelik farkındalık düzeylerinin fazla olduğu grlmştir.

Yalçın (2022), yaptığı araştırmada; pandemi döneminde MEB'in TRT EBA TV'de yayınlamış olduğu uzaktan eğitimde sosyal bilgiler dersleri kapsamında hak ve özgürlüklerin ne şekilde öğrencilere öğretildiği öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde sosyal bilgiler derslerinde hak ve özgürlüklerin öğretiminin daha çok soyut kaldığı ve ğretim esnasında daha çok varsayımsal örneklerin verildiği saptanmıştır. Bununla birlikte derslerin öğrencide davranış değişikliği oluşturma hedefinden ziyade daha çok yoğun bir bilgi aktarımı şeklinde olduğu grlmştir. Derslerde milli hak ve özgürlüklerin daha önemli görüldüğü; hak ve özgürlüklerin korunmasında devlet mekanizmasının yeri vurgulanırken bireysel çabaya dair herhangi bir vurgunun olmadığı grlmştir.

Bakır (2023), yaptığı araştırmada; Türk ve mülteci öğrencilerin ocuk haklarına ilişkin anlayışları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir ve araştırma neticesinde Türk ğrencilerin ocuk haklarına yönelik düşünceleri daha kısıtlı iken mülteci öğrencilerin daha çeşitli olduğu grlmştir. Hem mülteci hem de Türk ğrencilerin katılım hakkına yönelik algılarında farklılaşma olduğu saptanmıştır. Eğitim hakkı açısından mülteci öğrencilerin farkındalıklarının Türk ğrencilere göre daha yüksek olduğu grlmştir. Türk ğrencilerin beslenme hakkına mülteci öğrencilerin yaşama hakkına daha ağrılık verdikleri grlmştir. Koruma hakkında Türk ğrencilerin kaçırılma ve şiddet gibi durumlarda yetişkinlerin korumasına ihtiyaç duydukları yönünde görüş bildirirken mülteci öğrenciler savaş ilk sırada olmak üzere diğer tehlikeli durumlarda da hem ebeveynlerin hem de devletin korumasına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Dönmez ve Yel (2023), yaptıkları araştırmada; ilkokul sosyal bilgiler dersi kapsamında kullanılan güncel olayların öğrencilerin ocuk haklarına ilişkin tutum ve farkındalıklarına etkisi tespit edilmiştir ve araştırma neticesinde uygulama öncesinde öğrencilerin haklarına ilişkin yeterli düzeyde tutuma ve farkındalığa sahip olmadıkları; uygulamadan sonra deney ve kontrol grubu ğrencilerinin ocuk haklarına yönelik tutum ve farkındalık ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu grlmştir. Öğrencilerle

gerçekleştirilen görüşmelerde deney grubunda yer alan öğrencilerin çocuk haklarına yönelik bilgilerinin uygulamadan sonra olumlu değişiklikler olduğu saptanırken kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ön görüşme ve son görüşmelerde çocuk haklarına yönelik bilgilerinde değişiklik gözlenmediği tespit edilmiştir.

Yılmaz (2024), yaptığı araştırmada; okul öncesi öğretmenlerin çocuk haklarına bakış açıları bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde en fazla doküman türünde çalışmaların yapıldığı ve en fazla çalışması olan ülkenin ABD olduğu belirtilmiştir. En fazla kullanılan anahtar kelimeler ise okul öncesi, okul öncesi eğitimi, erken çocukluk, okul öncesi öğretmenleri ve covid-19 kavramlarının olduğu tespit edilmiştir.

Güler ve Deniz (2024), yaptıkları araştırmada; Türkçe ders kitaplarında çocukların sahip olduğu dört temel hak olan yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkının incelenmiştir ve araştırma neticesinde Türkçe ders kitaplarının genel anlamda bu dört temel hakka yer verdiği; yaşama hakkına Türkçe ders kitaplarında genel anlamda vurgu yapıldığı görülmüştür. Katılım hakkının ve gelişim hakkının da Türkçe ders kitaplarında önemle vurgu yapıldığı fakat korunma hakkının ise genel anlamda Millî Mücadele ve Atatürk temalarında yer verildiği tespit edilmiştir.

Erdil (2024), yaptığı araştırmada; sosyal bilgiler öğretmenlerinin bakış açısından özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin fikirlerini anlamayı amaçlamıştır. Araştırma neticesinde öğretmenlerin çocuk haklarına dair sözleşmenin içeriğine yönelik bilgi sahibi oldukları fakat çocuk haklarının uygulanması noktasında problemlerin olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu problemlerden bazılarının ise sınıfın ve okulun fiziki yapısının yetersiz oluşu, özel gereksinimli öğrencilerin çocuk haklarını uygulamaya yönelik ortamın veya çalışmanın olmaması, çocuk haklarının ders kitaplarında içerik olarak az yer verilmesi, öğretmenlerin özel eğitim bilgisine tam anlamıyla sahip olmaması ve velilerin bilgisizliği gösterilmiştir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilere yalnızca temel hakların öğretilbildiği diğer haklarının öğretilmesine vaktin yetmediği belirtilmiştir.

2.7.1.2 Hukukta Çocuk Hakları

Woodhouse (2014), yaptığı araştırmada; İtalya ve ABD'de çocukların toplum yaşamına katılma haklarına ve seslerini duyurması ile ilgili yasa ve politikaları karşılaştırmayı

amaçlamıştır. İtalya ve ABD'nin yaklaşımlarındaki farklılıkların köklü aile ve siyasi kültür farklılıklarını yansıttığı fark edilmiştir. İtalya'nın Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkelerinden beslenen güçlü bir çocuk hakları perspektifi benimserken ABD'nin modernlik öncesi anayasası ve uluslararası hukukunun çocukların söz ve eylem haklarını tanımakta yavaş kaldığı tespit edilmiştir. ABD Yüksek Mahkemesinin ceza mahkemesi işlemlerinde çocukların bazı yasal süreç haklarını genişlettiği ancak ABD'nin çocukların sivil hayata ve kolektif karar alma süreçlerine katılım haklarını tanıma konusunda İtalya'nın çok gerisinde olduğu ifade edilmiştir. İtalya'nın çocukların refahına ilişkin objektif ölçümlerde ABD'den önemli ölçüde daha üst sıralarda yer aldığı ve İtalyan çocukların daha iyi akran ve aile ilişkileri olduğu tespit edilmiştir.

Qayoomi (2017), yaptığı araştırmada; Afganistan Medeni Kanun'u incelenmiş ve kanunun çocuk hakları ve İslam Hukuku açısından farklı mezhepler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde İslam Hukuku'nda ve Afganistan Medeni Hukuku'nda çocuklara verilen hakların Afganistan'da tam anlamıyla uygulanamadığı belirtilmiştir. Bu sebeple ülkede artan çocuk hakları ihlallerinin kaynağı olarak ülke yönetiminde söz sahibi olan idarecilerin siyasi anlamdaki yetersizlikleri ve ülke nezdinde güvenli ortamın olmaması gösterilmiştir.

2.7.1.3 Politikada Çocuk Hakları

Mamur Işıkcı (2013), yaptığı araştırmada; günümüz çocuklarının gerçek taleplerinin ortaya konması ve bu taleplere ilişkin hak temelli bir çocuk politikasının geliştirilmesine yönelik önerilerin oluşturulması hedeflenmiştir. Araştırmanın ilk kısmı çocuklar ve çocuk hakları hususunda oluşturulan devlet politikalarının dönemsel gelişimine ve Türkiye'de çocuk haklarının durumuna yönelik literatür taramasından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma neticesinde çocukların, karar alma sırasında aktif yer alma, fikirlerini rahatça söyleyebilme, sevgi, ilgi, saygı ve değer görme, bakım, korunma, kendi sorumluluklarını yerine getirme ve politik faaliyetlerde yer alabilme gibi hakları istedikleri görülmüştür.

Hareket, Çağlayan ve DüNDAR (2016), yaptıkları araştırmada; çocuk meclisi üyesi çocukların çocuk meclisinde yapılan eğitim-öğretim etkinliklerinde çocuk haklarına ilişkin algılarının gelişimi ve farklılaşması ile çocuk meclisinde gerçekleştirilen faaliyetler arasındaki ilişkiyi ortaya koyma amaçlamıştır. Araştırma neticesinde meclis

içince çocuk haklarına ilişkin yapılan faaliyetlerin çocukların haklarına yönelik algılarını pozitif yönde etkilediği ve cinsiyet türünde, annenin ve babanın eğitim durumunda, okul türünde ve sınıf seviyesinde anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Çocuk meclisi uygulamalarının çocuk hakları noktasında bazı hayat becerilerinin ilerlemesinde ve kavramsal gelişimde pozitif yönde etkisi olduğu görülmüştür.

2.7.1.4 Sosyal Yaşamda Çocuk Hakları

Yüksel Özmen (2012), yaptığı araştırmada; medyanın çocuklara yönelik haberleri ne şekilde ele alıp izleyenlere sunduğu öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde çocuklara medyada süre bakımından az yer verildiğinde sorunlarının görmezden gelindiği; çok yer verildiğinde ise çocuk haklarının çiğnendiği görülmüştür. Haberlerde çocuklar için kullanılan sıfatların çocuğun sosyoekonomik seviyesine ve mağduriyet durumuna göre değiştiği; çocuklara yönelik haber eğer yeterli derecede sıra dışı değilse haberin acılı ve üzücü tarafı gösterilip yeniden hazırlandığı saptanmıştır. Medyanın çocukların kimlik bilgilerinin açığa çıkmaması konusunda dikkatli olduğu fakat çocuğun yakın çevresi tarafından tanınmasına imkân verecek özelliklere gerekli duyarlılığı göstermediği görülmüştür.

Erbay (2012), yaptığı araştırmada; Türkiye’de çocuk hakları hususuna yönelik halihazırdaki anlayışı ve uygulamaları analiz etmek ardından da buradan yola çıkarak bir model önerisinin planlanması amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde medyanın, çarpıcı ve reyting merkezli anlayışa sahip olması çocuk haklarını açıklamaktan ziyade çocuk haklarının çiğnenmesinde bizzat rol alması kişiler tarafından eleştirilmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin çocuk haklarına yönelik ileri seviyede bilinç sahibi olmadıkları görülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığı’nın hem çocuk haklarını tanıtmaya hem de çocuk haklarını ilgilendiren derslerin konuyla ilgili bilinç oluşturma hususunda yeterli olmadığı ve derslerin işlenme şeklinin bu amacı karşılamadığı yönünde düşüncelere ulaşıldığı belirtilmiştir. Önerilen modelde ise çocuk ombudsmanlığı organının ve çocuk-gençlik yasasının oluşturulması yönünde önerilerde bulunulmuştur.

İpek (2012), yaptığı araştırmada çocuk haklarının geçmişten itibaren bir gelişme içinde olduğu görülmüştür. I. Dünya Savaşı’ndan sonra Milletler Cemiyeti’nin kurulmasıyla çocukların ihmellere ve sömürülmeye karşı himaye edilmesi gayesiyle 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi tertip edilmiştir. Bu bildiride çocukların yaşama,

gelişme, beslenme, yardım görme ve istismardan koruma hakları himaye altına alınmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler 'in öncülüğünde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ile Ekonomik ve Sosyal Haklar Meclisi'nin iş birliği ile hazırlanan plan Birleşmiş Milletler'e üye olan ülkelerin görüşüne sunulmuştur. Hazırlanan bu plana taraf olan üye ülkelerin de onayı ile "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi" kabul edilmiştir. İlerleyen yıllarda çocuk haklarına dair ilginin ve bu alanda yapılan çalışmaların hem artması hem de çeşitlenmesi ile birlikte Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilmiştir.

Zhu ve Tang (2012), yaptıkları araştırmada; fiziksel istismara uğrayan çocuklar incelenmiş ve çocukların ebeveynlerinin fiziksel istismarına ilişkin deneyimlerini nasıl algıladıkları ve yorumladıkları ile yardım arayışlarının önündeki engellerin neler olduğuna ilişkin veriler toplanmıştır. Araştırma neticesinde ebeveyn fiziksel istismarına yönelik genel olarak çocukların çoğunluğunun kötü muamele deneyimlerini kendi hatalarına veya kusurlarına bağladığı saptanmıştır. Çocukların birçoğu fiziksel istismarı iyi niyetli ve ebeveyn sevgisi ve ilgisinin bir ifadesi olarak gördüğü; ebeveynlerinin fiziksel istismarının amacının kendilerine iyi davranmayı öğretmek olduğunu ifade etmişlerdir.

Erbay (2013), yaptığı araştırmada; çocuk işçiliğinin çocukların karşılaştıkları problemlerden biri olduğu ifade edilmiştir. Araştırmada ailelerin çocuk hakları noktasında aydınlatılması ve çocuk işçiliğinin neden olduğu zararlara yönelik bilgilendirilmesi buna bağlı olarakta ekonomik anlamda destek olunması gerektiği belirtilmiştir.

Connolly (2014), yaptığı araştırmada; Birleşik Krallık'ta özel koruyucu aile yanında yaşayan refakatsiz sığınmacı ve mülteci çocukların durumları ve ihtiyaçları hakkındaki deneyimlerini öğrenmiştir ve araştırma neticesinde Birleşik Krallık'taki izleme ve koruma sistemleri arasında olumsuz bir ilişkinin var olduğu ve özel koruyucu aile bakımındaki refakatsiz çocukların ihmal, maddi sıkıntı, istismar ve sömürüye karşı savunmasız kaldıkları tespit edilmiştir.

Kızıllırmak ve Ersoy (2015), yaptıkları araştırmada; ilkokul birinci sınıf düzeyinde öğrenim gören çocukların annelerinin çocuk haklarına ilişkin tutumları incelemiştir ve araştırma neticesinde annelerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarının yüksek seviyede

olduğu ve annelerin ölçekten aldıkları puanların yaşlarına, çalışma durumlarına, öğrenim durumlarına ve doğup büyüdüğü yere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte annelerin sahip oldukları çocuk sayısının, çocuklarının cinsiyet durumlarının, gelir düzeyini tanımlama durumlarının ve medeni durumlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Dinç (2015), yaptığı araştırmada 5-6 yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin çocuk haklarına dair görüşlerini, çocuk hakları eğitimi uygulamalarını ve bu süreçte karşılaştıkları sorunları ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, ebeveynlerin düşüncelerini ifade etme, seçme ve karar verme ile kendine ve başkalarına zarar vermediği sürece istediklerini yapabilme haklarından bahsettikleri ancak çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bilinçlendirmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin evde çocuk hakları eğitiminde çocuklarla konuşarak, örnekler vererek, aile ortamında uygulamalı öğrenme ve model olma yaklaşımlarını kullandıkları gözlenmiştir.

Ardıç Çobaner (2016), yaptığı araştırmada; Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların basında nasıl gösterildiğini çocuk hakları bakımından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda gazete haberlerinde Suriyeli çocuklara yeteri kadar yer verilmeyip çocukların hayatlarında tehdit unsuru olan ihmallere ve eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi temel gereksinime duydukları ihtiyaçlara da yeteri kadar yer verilmediği görülmüştür. Olumsuz haberlerin içerisinde çocukların “mağdur çocuklar” olarak gösterildiği ve genel anlamda Türkiye’de yaşayan bütün çocukların çocuk hakları esaslarına göre basında gösterilmediği de bir diğer sonuçtur.

Yeşilkayalı ve Demirtaş (2016), yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin çocuk hakları noktasındaki tutumlarını saptamıştır ve ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumları, medeni hallerine, algıladıkları gelir durumlarına ve çocuk sayılarına göre farklılık göstermediği fakat ölçekteki “Devlet Güvencesi ve Desteği” alt boyutunda erkek çocukları lehine farklılaştığı tespit edilmiştir.

Gültekin ve diğ. (2016), yaptıkları araştırmada; çeşitli sosyoekonomik seviyelerden gelen çocukların çocuk haklarına yönelik algılarını kendi yazılı ifadeleriyle ortaya çıkarmışlardır. Elde edilen veriler neticesinde çocukların çocuk kavramına ilişkin algılarında çocuğu gelecek ile ilişkilendirmişlerdir. Tüm sosyoekonomik seviyedeki

öğrencileri çocuk haklarını eğitim ile ilişkilendirildikleri görülmüştür ve çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlara farklı hayat şartlarını ön plana çıkarmışlardır. Bununla birlikte tüm öğrenciler çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlara yönelik eğitim görme hususunda öneride bulunmuşlardır.

Uçuş (2016), yaptığı araştırmada; metaforlar kullanılarak çocukların çocuk haklarına yönelik algıları öğrenilmiştir. Araştırmada çocukların çocuk haklarına ilişkin metaforik algılarının en fazla özgürlük, barış ve sevgi unsurlarıyla ifade ettikleri belirlenmiştir. Bununla beraber çocukların çocuk hakları hususunda farkındalıklarının olduğu fakat konu hakkında kapsamlı bilgi birikimine sahip olmadıkları görülmüştür.

Avcı ve Akar Gençler (2017), yaptıkları araştırmada; çocukların kendi yaşamlarına katılım durumlarının ebeveynler tarafından anlatılması amaçlanmıştır. Ebeveynlerin oyun, oyun malzemeleri, yeri ve zamanı, boş zaman değerlendirme, spor ve kurs gibi etkinliklerde çocuğun katılımını önemsedikleri ancak temel gereksinimler açısından ve ev içi ortamda çocuğun katılımını nispeten daha az destekleyen fikirleri oldukları görülmüştür.

Kurtdede Fidan ve Özaydın (2019), yaptıkları araştırmada; ilkokulda okuyan çocukları olan ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin algıları metafor aracılığıyla öğrenilmiştir ve oluşturulan gruplar içerisinde en çok hakların uygulanması grubunda en az ise katılım hakkı grubunda metafor üretilmiştir. Katılım hakkı gruplar arasında ebeveynlerin en az metafor ürettikleri haklardır.

Güngör (2019), yaptığı araştırmada; sosyal medyada gerçekleştirilen çocuk hakları ihlallerine ve çocuk istismarına sebep olabilecek paylaşımların analizini yapmak ve bu konuda toplumda bilinç, farkındalık oluşturarak yasal tedbirlerin alınması amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde ilgili sosyal medya kullanıcısı olan annelerin hepsinin hesabının açık olduğu ve annelerin paylaşımlarında etiketleme yöntemini de kullanarak gönderilerin daha fazla kişiye ulaşmasına neden olmuşlardır. Annelerin takipçi sayısı yakın çevrenin dışındaki kişileri de içeren kalabalık bir nüfusa sahiptir. Bununla beraber annelerin profil sayfalarında çocuklarının günlük etkinliklerini içeren çok sayıda gönderiye yer verdikleri saptanmıştır.

Kesayak ve Karatekin (2020), yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin ailede çocuk haklarını uygulama seviyelerini birçok değişkenler bakımından araştırmışlardır. Araştırma

neticesinde ebeveynlerin ailede çocuk haklarını uygulama seviyeleri yaşama, katılım ve koruma alanında ileri seviyedeysen gelişim alanında ise orta seviyede olduğu ve aile içerisinde çocuk haklarının uygulanma seviyesi üzerinde annelerin babalara oranla çocuk haklarını daha fazla uyguladıkları görülmüştür. Çocuğun cinsiyet türünün aile içinde çocuk haklarının uygulanma seviyesi üzerindeki etkisi olmadığı fakat çocuk sayısının etkili olduğu ve çocuk sayısı arttıkça çocuk haklarının aile içinde uygulanma seviyesinin düştüğü belirtilmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin aile içerisinde çocuk haklarının uygulanma seviyesinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Uysal Bayrak vd. (2020), yaptıkları araştırmada; dört ile altı yaş aralığındaki çocukların sahip oldukları hakları ne ölçüde tanıdıklarını ve bildiklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, çocukların eğitim, oyun oynama ve dinlenme haklarının bilincinde oldukları görülmüştür.

Aksu (2021), yaptığı araştırmada; anne ve babaların çocukluk döneminde yaşadıkları travmaların anne-baba davranışlarına yansımaları ve çocuk haklarına olan tutumlarına etkisi öğrenilmiştir ve araştırma neticesinde anne-babaların çocukluk döneminde yaşadıkları travmaların davranışları ve çocuk haklarına yönelik tutumu üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülmüştür.

Berrick vd. (2021), yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin çocuklar üzerindeki hakları ile çocukların sahip oldukları haklarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde bir çocuğa yönelik riskin ciddiyetinin artmasının çocuk haklarına verilen ağırlığın artmasına karşılık gelmediği ve Norveç'te ikamet eden katılımcıların çocuk haklarına; Kaliforniya'da ikamet eden katılımcıların ise ebeveynlerin çocuklar üzerindeki haklarına daha fazla vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. İki bölge arasındaki bu farklılaşmada kişilerin göçmenlik durumları ve yaş seviyelerinin de ulaşılan bulguları etkilediği belirtilmiştir.

Turan Şahiner ve Sakarya (2022), yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin davranışlarını faaliyete geçirme seviyeleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin araştırılması ve bu konuda etkili olabilecek unsurların neler olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde ebeveynlerin çocuklarının cinsiyet türüne göre ebeveyn ölçeğinin alt boyutunda yer alan yaşama, gelişim ve katılım alt boyutlarındaki puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı ancak koruma alt boyutunda

farklılık yaşandığı tespit edilmiştir. Kız çocuğa sahip ebeveynlerin erkek çocuğa sahip ebeveynlere göre koruma alt boyutundaki puanlarının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Balakrishna ve Joseph (2022), yaptıkları araştırmada; ebeveynlere uygulanan eğitim politikaları ile çocukların cinsel istismarına yönelik ebeveynlerin bilgi ve farkındalık seviyelerine etkisinin ne düzeyde olduğunu öğrenilmiştir. Deney ve kontrol grubundaki ebeveynlerin birçoğu çocuk cinsel istismarının önlenmesi konusunda ortalama bilgi düzeyine ve orta derecede olumlu tutuma sahip olduğu; cinsel istismar konusunda eğitim alan ebeveynlerin çocuk cinsel istismarına ilişkin son test bilgi ve tutum puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Ebeveynlere verilen eğitim ile deney grubundaki ebeveynlerin çocuk cinsel istismarına ilişkin bilgilerini artırmada ve tutumlarında olumlu bir değişiklik yaratmada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Avcı (2024), yaptığı araştırmada; İsrail saldırıları sonucunda Gazzeli çocukların karşı karşıya kaldığı güçlükleri, maruz kaldıkları insan hakları ihlallerini ve bu haklara erişmekte karşılaştıkları zorluklar incelenmiştir. İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği saldırılarla çocukların başta yaşam hakkını ihlal ettiği; hastanelere saldırılar düzenlenmesi ve sağlık hizmetlerinin engellenmesi ile de çocukların sağlık hakkından da mahrum kalmasına sebep olduğu görülmüştür. Eğitim kurumlarına gerçekleştirilen saldırılar ile çocukların eğitim hakkının da ellerinden alındığı ve çatışma bölgesinde kalan çocukların oyun oynama ve boş vakitlerini değerlendirme haklarının da gasp edildiği saptanmıştır.

Hopman ve Lobbestael (2024), yaptıkları araştırmada; Cezayir'deki mülteci kamplarında yaşayan çocukların maruz kaldığı fiziksel şiddetin oluşumunu ve bu oluşumu belirleyen kültürel faktörler öğrenilmiştir. Araştırma neticesinde çocuklara karşı ve çocuklar arasında fiziksel şiddetin sıklıkla meydana geldiği; yetişkinlerden çocuklara yönelik ciddi fiziksel şiddetin nadir görüldüğü saptanmıştır. Çocukların yetişkinler tarafından dövülmesi normal ve eğitici olarak kabul edilirken, akranlar arasındaki kavga yetişkinler tarafından normal çocuklar tarafından ise sorunlu olarak kabul edildiği görülmüştür.

Kyei-Arthur, Kyei-Gyamfi ve Appiah (2024), yaptıkları araştırmada; Ganalı ebeveynlerin evde çocuklarına fiziksel ceza uygulayıp uygulamadıklarını ve bunu yapma motivasyonlarını araştırmayı ve bununla birlikte ebeveynlerin bedensel cezayı çocuk hakları ihlali olarak algılayıp algılamadıkları ve evde bedensel cezaya devam etme veya

son verme konusundaki görüşlerini öğrenmeyi amaçlamıştır. Araştırma neticesinde bütün ebeveynler çocuklarını cezalandırdıklarını bildirmişlerdir ve ebeveynlerin çocuklarını cezalandırma motivasyonlarının altında üç alt temanın olduğu saptanmıştır. Bunlardan ilki gelecekte kötü davranışları önlemek için çocukta disiplin duygusu oluşturmak ikincisi çocuklar üzerindeki hayal kırıklıklarını gidermek ve son olarak çocuğu hayattaki zorluklarla yüzleşmesi için sertleştirme olduğu belirtilmiştir.

2.7.1.5 Bibliyometrik Analiz Kapsamında Çocuk Hakları

Hareket ve Kartal (2021), yaptıkları araştırmada; ilkokullarda çocuk hakları üzerine yapılan nitel araştırmalara odaklanılmıştır. Araştırma neticesinde ilkokullarda öğrenci hakları üzerine yapılan araştırmaların çoğunun katılım hakkını ele aldığını, ancak bazı çalışmaların öğrencilerin eğitim hakkı ve çocuk hakları konusunda farkındalıklarını artırmaya da odaklandığını göstermektedir. Ancak diğer haklara ilişkin herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. İlkokullarda çocuk hakları üzerine yapılan nitel çalışmalar çocuk hakları, hak eğitimi, müfredatta çocuk hakları, çocuk hakları politikaları, edebi eserlerde çocuk hakları ve okullarda çocuk hakları konularına odaklandığı görülmektedir.

Bulu ve Üstün (2023), yaptıkları araştırmada; Scopus veri tabanında yer alan çocuk yoksulluğu konulu çalışmaların bibliyometrik analizini gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde çocuk yoksulluğuyla ilgili en fazla çalışmanın 2022 yılında yapılmış olduğu ve çalışmaların tür bazında genellikle makaleler şeklinde yayımlandığı belirtilmiştir. En çok çalışma yapan ülkenin ABD olduğu ve en fazla çalışma yapan kurumların Oxford Üniversitesi ve UNICEF olduğu tespit edilmiştir. İlgili alanda en fazla kullanılan anahtar kelimelerin çocuk yoksulluğu ve yoksulluk olduğu ifade edilmiştir.

Yiğitbaş (2024), yaptığı araştırmada; Türkiye’de yapılan çocuk hakları konulu lisansüstü tez araştırmalarının bibliyometrik analizini yapmıştır. Araştırma neticesinde çocuk haklarının en fazla yüksek lisans düzeyinde ele alındığı ve enstitüler içerisinde ise sosyal bilimler enstitünün en fazla yayın yapan enstitü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ilgili konunun genellikle eğitim öğretim anabilim dalında çalışıldığı ve ilgili konuya yönelik tez çalışmalarının 1998 yılından itibaren başladığı fakat 2019 yılında yoğunlaştığı saptanmıştır.

Çelik, Beşken Ergişi, Gençtürk Güven (2024), yaptıkları araştırmada; Web of Science veri tabanında çocuk haklarıyla ilgili yayımlanmış çalışmaların bibliyometrik analizini

gerçekleştirmişlerdir. Araştırma neticesinde çocuk haklarında yapılan çalışmaların 2005 yılı itibariyle artış gösterdiği ve çalışmaların en fazla İngilizce dilinde yayımlandığı saptanmıştır. Çocuk hakları konusunda “International Journal of Children’s Rights”, Child Abuse Neglect” ve “Rights Based Direct Practice With Children” kaynaklarının en çok akademik yayın yapan dergiler olduğu ve İngiltere, ABD ve Avustralya’nın çocuk haklarına ilişkin en fazla çalışmalar gerçekleştiren ülkeler olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda en fazla kullanılan anahtar kelimelerin çocukların hakları, çocuk hakları ve çocuklar olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Londra Üniversitesi, Tata Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Edinburg niversitesinin en fazla çalışma yapan araştırmacıların bulunduğu kurumlar olduğu saptanmıştır.

Koru Uzkuşt (2024), yaptığı araştırmada; Web of Science veri tabanında yayımlanmış 2003-2023 yılları arasında yayımlanmış çocuk yoksulluğu ile ilgili 1443 çalışma incelenmiştir. Araştırma neticesinde 2019-2022 yılları arasında çocuk yoksulluğuna yönelik çalışmaların yoğunlaştığı ve ABD’nin en çok yayım yapan ülke olduğu belirtilmiştir. Anahtar kelimeler bazında en fazla çocuk yoksulluğu, çocuk yoksunluğu, çok yönlü çocuk yoksulluğu ve çok yönlü yoksulluk kavramlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın yöntemine, desenine, verilerin toplanmasına, verilerin çözümlenmesine ve analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Deseni

Günümüzde bilgiye hızlı, kolay ve düşük maliyetle ulaşılabilmesi, erişilebilen bilgi miktarını önemli ölçüde artırmıştır. Bu durum, ulaşılan bilgilerin süzgeçten geçirilmesini; güvenilir olmayan, güncelliğini yitirmiş veya doğruluğu şüpheli kaynakların ayıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, bilgi yığınlarıyla çalışmak yerine, kaynakların belirli ölçütlere göre sınıflandırılması; analiz sürecinin daha verimli yürütülmesine, güvenilir, geçerli ve yeterli bilgiye ulaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu amaçlara hizmet eden yöntemlerden biri de bibliyometrik analizdir (Zeren & Kaya, 2020).

Belirli bir alanda yürütülen çalışmalara ilişkin literatürün hacimli olması, araştırmacılarda çoğu zaman çaresizlik veya yetersizlik hissine yol açmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak ve kısa sürede etkili okuma düzeyine erişmek amacıyla kullanılabilecek yöntemlerden biri de bibliyometrik analizdir (Kurutkan & Orhan, 2018).

Bibliyometrik araştırma; bilimsel dergiler, makaleler ve kitaplar gibi akademik yayınları niceliksel olarak inceleyen bir yöntemdir. Bibliyometri; makale, kitap ve dergi gibi yayınların çözümlenmesinde kullanılan matematiksel ve istatistiksel yöntemleri kapsar. Bu yöntem aracılığıyla belirli bir alandaki gelişim ve değişim süreçleri sistematik biçimde ortaya konulabilir. Bibliyometrik analiz; en çok çalışılan konular, belirli yıllarda yayımlanan makale sayıları, en üretken yazarlar, atıf sayıları, en çok yayın yapan kurumlar, kullanılan anahtar kelimeler ve yayınlandıkları dergiler gibi bibliyometrik göstergeler üzerinden ilgili alana dair nicel verilere ulaşmayı sağlar (Al & Coştur, 2007). Bu bağlamda bibliyometrik analiz, alanın gelişimini haritalamak amacıyla kullanılan etkili bir yöntemdir. Bu yöntem sayesinde, alanla ilgili bütüncül bir görünüm elde edilerek kavramlar arasındaki ilişkiler analiz edilebilir. Bibliyometri yalnızca akademik üretkenliği göstermekle kalmaz; aynı zamanda bilim insanları arasındaki iş birliği ilişkilerini de gözler önüne serer (Narin & Hamilton, 1996). Bilimsel yayınların çeşitli boyutlarının istatistiksel olarak analiz edilmesi, bibliyometrik çalışmalara temel oluşturmaktadır.

Mevcut literatürdeki belirli bir çalışma alanının sosyal, entelektüel ve kavramsal yapısını incelemeyi ve belirlemeyi, en önemli araştırma bileşenlerini ortaya koymayı, araştırma konusuna dair kapsamlı bir genel bakış elde etmeyi, ilgili araştırma boşluklarını tespit etmeyi, yenilikçi araştırma fikirleri geliştirmeyi ve araştırmacıların kendi disiplinlerine katkılarını konumlandırmayı amaçlayan özel teknikler bütünü, bibliyometrik analiz kapsamında ele alınmaktadır (Donthu vd., 2021).

Bibliyometrik yöntem, bilimsel yayınların sayısı, yayın dili, yazarların bağlı oldukları kurumlar, kaynak türleri, ülkeler, atıf analizleri ve anahtar kelimeler gibi çeşitli ölçütler üzerinden temel çözümlemeler yapılmasını sağlar (Çelik, Beşken Ergişi & Gençtürk Güven, 2024).

Bibliyometriye ilişkin erken dönem tartışmalar 1950'li yıllarda başlamış olup, özellikle son yıllarda bu yöntemi kullanan yayın sayısında belirgin bir artış gözlenmiştir (Wallin, 2005; Ramos-Rodríguez & Ruiz-Navarro, 2004). "Bibliyometri" kavramı, ilk olarak Alan Pritchard tarafından 1969 yılında bilim literatürüne kazandırılmıştır. Pritchard'ın yöntemi geliştirmedeki temel amacı, bilimsel çalışmaları nicel verilerle analiz ederek alandaki ilişki ve etkileşimleri ortaya koymaktır (Pritchard, 1969). Bu kavram, Pritchard'ın "Statistical Bibliography or Bibliometrics?" başlıklı çalışmasında ortaya konmuş; kendisi, "istatistiksel bibliyografya" teriminin hem açıklayıcı olmadığını hem de istatistik bilimiyle ya da bu alanda yapılan bibliyografik çalışmalarla karıştırılabileceğini ifade ederek, istatistik bilimci M. G. Kendall'ın da desteğiyle "bibliyometri" terimini kullanmayı önermiştir (Yılmaz, 1999).

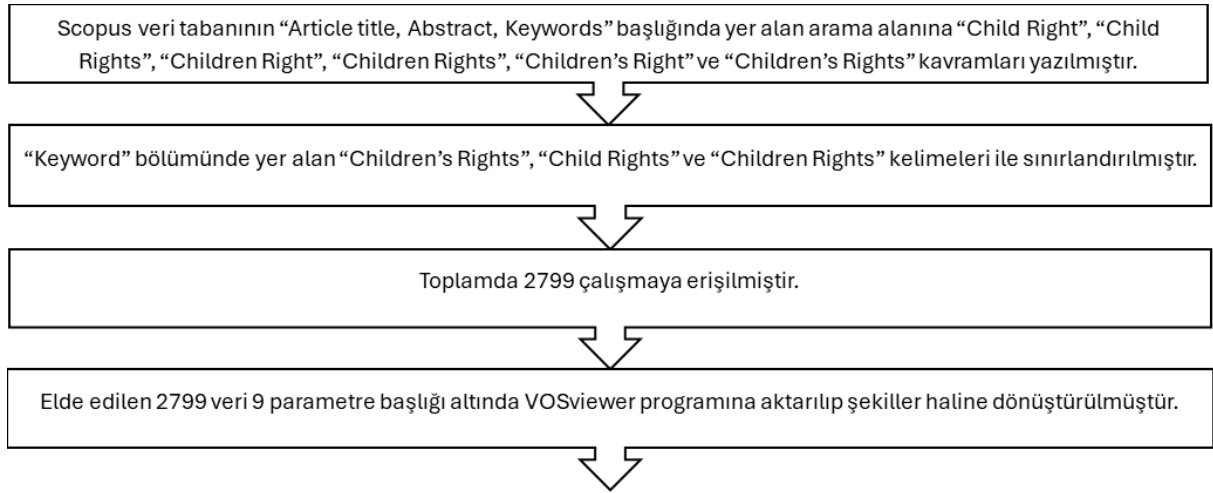
Pritchard (1969), bibliyometri teriminin tercih edilme nedenlerinden birinin, biyometri, ekonometri ve sosyometri gibi diğer bilimsel analiz alanlarıyla terminolojik ve yöntemsel benzerlik göstermesi olduğunu vurgulamaktadır.

Bibliyometri yöntemi sayesinde, günümüz akademik dünyasında hangi alanların ön planda olduğu, araştırmacıların yoğunlaştığı konular, güncel çalışmalarda izlenen yönelimler ve araştırma iş birlikleri belirlenebilmekte; böylece yeni çalışmalara ve projelere yön verme imkânı sağlanmaktadır. Ayrıca bibliyometri, bilim insanlarının yalnızca kendi uzmanlık alanlarıyla sınırlı kalmayıp disiplinler arası araştırmalara yönelmesine de katkıda bulunur. Bu yönüyle bibliyometri, sadece geçmiş araştırmaları değerlendirmekle kalmaz; aynı zamanda ileride oluşabilecek eğilimleri öngörerek bilimsel yeniliklerin olası etkilerini anlamaya da olanak tanır (Thelwall, 2018).

Bibliyometri geniş bir yelpazede kullanılan ve bilimsel çalışmaların analiz edilmesine yardımcı olan bir yöntemdir. Kullanım alanları ise şöyledir:

- Araştırmacıların, kurumların bilimsel üretkenliklerini ölçmek için kullanılır. Örneğin yayın sayısı, atıf sayısı gibi unsurlar üzerinden ilgili araştırmacı veya kurumun performansı ölçülür (Smith, 2018; Zhang ve ark., 2020).
- Çalışmaların, yayınların etkisini ölçmek için kullanılır. Örneğin atıf sayıları ve h-indeksi gibi göstergeler bir yayının bilimsel topluluk üzerindeki etkisini ortaya koyar ve bibliyometri sayesinde bu yayınların etki analizi ölçülebilmektedir (Garfield, 2006; Hirsch, 2005).
- İlgili alandaki ilerlemeleri ve eğilimleri saptamak amacıyla kullanılır. Örneğin geçmişte ve günümüzde hangi konularda daha fazla araştırma yapıldığını gösterir (Donthu ve ark., 2021).
- Literatür taraması ve kaynak analizi yapılmak için kullanılır. Örneğin araştırmacılar bir konuda var olan literatürü analiz ederek hangi kaynakların daha fazla kullanıldığını, hangi yazarların ön planda olduğunu saptayabilirler (White & McCain, 1998).
- Araştırmacılar arasındaki iş birliklerinin anlaşılması ve araştırma ağlarını incelemek için kullanılır (Newman, 2001).
- Farklı ülkelerdeki bilimsel üretkenliği ölçmek ve ülkeler arasında karşılaştırma yapmak için kullanılır (King, 2004).
- İlgili konunun bilimsel gelişimini ve hangi yıllarda daha fazla ilgi gördüğünü tespit etmek için kullanılır (Bornmann & Leydesdorff, 2014).

Bibliyometrik araştırmalar, akademik çalışmaların niceliksel açıdan değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu araştırmalardan elde edilen veriler aracılığıyla, ilgili alanın diğer disiplinlerle nasıl bir etkileşim içinde olduğu ve bu doğrultuda nasıl bir gelişim gösterdiği hakkında çeşitli bilgiler elde edilebilmektedir. Bu çalışma, Scopus veri tabanında tüm alanlar kapsamında “çocuk hakları” ifadesiyle taranan makaleleri bibliyometrik yöntemle analiz etmektedir.

Şekil 3.1. Araştırma Kapsamında İzlenilen Yol

3.2 Veri Toplama Yöntemi ve Analizi

Veriler, Scopus veri tabanından 30 Aralık 2024 tarihinde çekilmiştir. Ancak bazı bilimsel çalışmalar, 2025 yılında yayımlanmak üzere erken erişime açılmış ve erişim tarihi itibarıyla ulaşılabilir durumda olmuştur. Bu nedenle, literatür taramasının kapsamlı ve güncel olması amacıyla, erken erişimde bulunan ve araştırmanın amacına uygun olan 2025 yılına ait bazı çalışmalar da analize dâhil edilmiştir. İlk olarak Scopus veri tabanına giriş yapılmış ve “Documents” sekmesi üzerinden tarama gerçekleştirilmiştir. Arama, “Article title, Abstract, Keywords” başlığı altında; “Child Right”, “Child Rights”, “Children Right”, “Children Rights”, “Children’s Right” ve “Children’s Rights” anahtar kelimeleri kullanılarak yapılmış; her bir terim arasında “OR” operatörü kullanılarak sorgu genişletilmiştir. Daha sonra “Keyword” filtresi aracılığıyla “Children’s Rights”, “Child Rights” ve “Children Rights” terimleriyle sınırlama uygulanmıştır. Bu işlem sonucunda toplam 2.799 çalışmaya ulaşılmıştır. Alan ve tarih sınırlaması yapılmaksızın, tüm disiplinlerde ve tüm yıllarda yayımlanan makaleler araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

İçinde ara Article title, Abstract, Keywords	Belgeleri ara * "child right"	×	🗑️
OR			
İçinde ara Article title, Abstract, Keywords	Belgeleri ara "child rights"	×	🗑️
OR			
İçinde ara Article title, Abstract, Keywords	Belgeleri ara "children right"	×	🗑️
OR			
İçinde ara Article title, Abstract, Keywords	Belgeleri ara "children rights"	×	🗑️
OR			
İçinde ara Article title, Abstract, Keywords	Belgeleri ara "children's right"	×	🗑️
OR			
İçinde ara Article title, Abstract, Keywords	Belgeleri ara "children's rights"	×	🗑️

Görsel 3.1. Article title, Abstract, Keywords Bölümünde Aratılan Kelimeler

Keyword	Clear (3)	
☒ Limited to Children's Rights		2,053
☒ Limited to Child Rights		973
☒ Limited to Children Rights		0
☐ Human		891
☐ Child		797
☐ Article		559
☐ Humans		416
☐ Human Rights		358

Görsel 3.2. Keyword Bölümünde Sınırlandırılan Kelimeler

Ulaşılan veriler CSV formatında indirildikten sonra VOSviewer programının 1.6.20 sürümüne yüklenmiştir. Yükleme işlemi tamamlandıktan sonra, ilgili bölümler programda işaretlenmiş ve elde edilen veriler temizleme işlemi için dışa aktarılmıştır. Temizleme sürecinde, eş anlamlı ya da birebir aynı olan kelimeler tespit edilerek, bu kelimelerden biri seçilmiş ve analizde kullanılmak üzere tek bir terime indirgenmiştir. Temizlenen tüm temalar yeniden programa yüklenerek bibliyometrik haritalar oluşturulmuştur.

Bu çalışmada bibliyometrik haritalama amacıyla VOSviewer yazılımı kullanılmıştır. VOSviewer, bilimsel verilerin görselleştirilmesi ve atıf ilişkilerinin çözülmesi amacıyla sıklıkla tercih edilen bir bibliyometrik analiz aracıdır (Dereli, 2024). Program, kullanıcı dostu bir arayüze sahip olup herhangi bir programlama bilgisi gerektirmeden kolaylıkla erişilebilir ve farklı veri tabanlarından elde edilen dosyaları analiz edebilir (Arruda vd., 2022).

VOSviewer, Leiden Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Çalışmaları Merkezi'nde araştırmacılar olan Nees Jan van Eck ve Ludo Waltman tarafından geliştirilmiş ve ücretsiz olarak araştırmacıların kullanımına sunulmuştur. Yazılım, yalnızca veriler arasındaki ilişkileri analiz etmekle kalmayıp, bu ilişkilerin görsel olarak sunulmasını da sağlamaktadır. VOSviewer, özellikle bibliyometrik ağların analizi için geliştirilmiş olmakla birlikte, her türden ağ verisine dayalı haritaların oluşturulması, görselleştirilmesi ve keşfedilmesi için de kullanılabilir (Van Eck & Waltman, 2023). Bu yönüyle, VOSviewer bilimsel haritalama sürecinde önemli bir araçtır (Tosun vd., 2021).

VOSviewer programı ağ verilerine dayalı haritalar oluşturarak ve ulaşılan haritaları görselleştirmek ve incelemek için kullanılmasıyla birlikte iki esas göreve sahiptir. Bu görevler şu şekilde ifade edilebilir (Van Eck & Waltman, 2023):

- VOSviewer, bilimsel yayınlar, dergiler, araştırmacılar, kurumlar, ülkeler, anahtar kelimeler veya belirli terimlere dayalı ağ haritaları oluşturmaya yarayan bir yazılımdır. Bu yazılım sayesinde, ağdaki öğeler; ortak yazarlık, birlikte anılma, atıf, bibliyografik bağ ya da ortak atıf ilişkileri üzerinden birbirine bağlanabilir. Ağların oluşturulmasında Web of Science, Scopus, Dimensions, Lens ve PubMed gibi bibliyografik veri tabanlarından elde edilen dosyalar kullanılabilir. Ayrıca, RIS, EndNote ve RefWorks gibi referans yönetim sistemlerinden alınan dosyalar da VOSviewer'a veri girişi olarak aktarılabilir.
- Haritaları görselleştirip keşfedilmesini sağlayabilir. VOSviewer programı bir haritanın üç görselleştirmesini sağlayabilmektedir. Bunlar ağ görselleştirmesi, kaplama görselleştirmesi ve yoğunluk görselleştirmesi şeklindedir. Yakınlaştırma ve kaydırma işlevi sayesinde ilgili haritanın detaylı bir şekilde ve tüm yönleriyle incelenmesine olanak sağlamaktadır.

VOSviewer programı, bibliyometrik haritalama yazılımında ilgili alanda üretilen çalışmaların görselleştirilmesinin sağlanmasında etkin araçlar sunmaktadır (Arslan, 2022).

3.3 VOSviewer Terimleri

VOSviewer programı çalışmaları, dergileri, araştırmacıları, kuruluşları, ülkeleri, anahtar kelimelerden oluşan ağlardaki öğelerden faydalanan ortak yazarlık (co-authorship), birlikte oluşma (co-occurrence), atıf (citation), bibliyografik eşleşme (bibliographic coupling) ve ortak atıf (co-citation) unsurları üzerinden oluşan ağların ilişkilerini ölçmeyi sağlamaktadır (Arslan, 2022). Yukarıda da bahsedildiği üzere VOSviewer programında beş tane çözümleme türü mevcuttur. Her çözümleme türü kendi içerisinde alt birimlere sahiptir. Bu birimler şöyledir:

- Ortak Yazarlık (co-authorship): Yazarlar (Authors), Organizasyonlar (Organizations), Ülkeler (Countries)
- Birlikte Oluşma (co-occurrence): Yazar anahtar kelimeleri (Author keywords)
- Atıf (citation): Belgeler (Documents), Dergiler (Sources), Yazarlar (Authors), Organizasyonlar (Organizations), Ülkeler (Countries)
- Bibliyografik eşleşme (Bibliographic Coupling): Belgeler (Documents), Dergiler (Sources), Yazarlar (Authors), Organizasyonlar (Organizations), Ülkeler (Countries)
- Ortak Atıf (co-citation): Alıntılar (Cited references), Alıntı yapılan kaynaklar (Cited sources), alıntı yapılan yazarlar (Cited authors).

3.4 VOSviewer'da Haritalama Biçimleri

- **Ağ Görselleştirme (Network Visualization):** Ağ görselleştirmesinde veriler varsayılan olarak düğümler aracılığıyla temsil edilmektedir. Her bir öğenin düğüm boyutu, ilgili öğenin ağırlığına göre belirlenmektedir. Öğenin yoğunluğu arttıkça, buna paralel olarak düğümün boyutu da artış göstermektedir. Ancak bazı öğelere ait etiketler, görselleştirme sırasında üst üste binmeleri önlemek amacıyla tam olarak görüntülenememektedir. Öğelerin renkleri ise ait oldukları kümeler doğrultusunda otomatik olarak belirlenmektedir. Öğeler arasındaki çizgiler, aralarındaki ilişkileri ya da bağlantıları temsil etmektedir (Van Eck & Waltman, 2023).
- **Yerleşim Görselleştirmesi (Overlay Visualization):** Temel olarak, yerleşim görselleştirmesi ile ağ görselleştirmesi arasındaki başlıca fark, düğümlerin renklendirilme biçimidir. Düğümlerin renklendirilmesinde iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Birinci yöntem, düğümlerin atıf sayılarına göre otomatik olarak

renklendirilmesidir. İkinci yöntem ise kullanıcı tanımlı renklendirmedir; bu yöntemde kullanıcılar veri, küme veya düğümler için istedikleri renkleri manuel olarak belirleyebilmektedir. Atıf sayılarına dayalı renklendirme yapıldığında, haritanın sağ alt köşesinde yer alan renk skalasında, kullanılan kriterlere ilişkin bilgiler sunulmaktadır (Van Eck & Waltman, 2023).

- **Yoğunluk Görselleştirme (Density Visualization):** Yoğunluk görselleştirme iki biçimde gerçekleştirilmektedir: madde yoğunluğu ve küme yoğunluğu görselleştirme. Madde yoğunluğu görselleştirme, belirli bir alandaki tüm düğümlerin sayısının bu alanın toplam yüzeyine oranlanmasıyla elde edilir. Küme yoğunluğu görselleştirme ise, belirli bir kümede bulunan düğümlerin sayısının kümenin yüzey alanına oranını ifade eder. Her iki yöntem de ilgili alan veya küme içerisindeki bilgi birikiminin yoğunluğunu görsel olarak temsil etmek amacıyla kullanılmaktadır (Van Eck & Waltman, 2023).

3.5 Araştırmada Güvenirlik

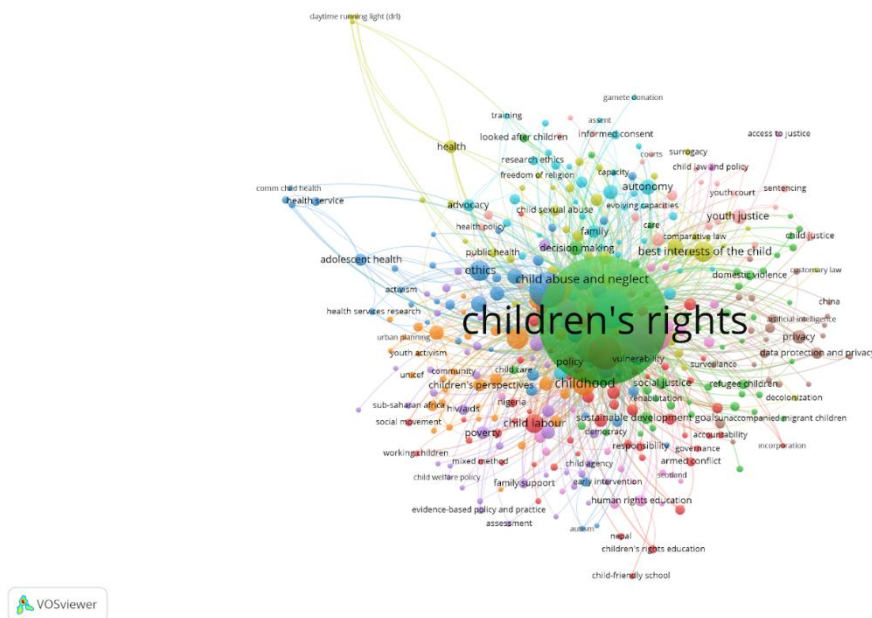
Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla, öncelikle çocuk hakları konusundaki çalışmalar CSV formatında indirilmiş ve VOSviewer programına yüklenmiştir. Yükleme işlemi tamamlandıktan sonra, analiz yapılacak alt probleme uygun veriler program üzerinde işaretlenmiştir. İşaretleme sürecinin ardından, seçilen kısımda anlamsız ve eş anlamlı kelimelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın daha güvenilir sonuçlar sunması hedeflenerek, anlamsız ifadeler veri setinden çıkarılmış; eş anlamlı kelimeler ise tek bir kavram altında birleştirilmiştir. Örneğin; ülke analizinde “hospital”, “college of law”, “COVID-19” gibi bağlam dışı kelimelerle karşılaşılrken, anahtar kelime analizinde “child rights”, “children right” ve “children’s right” gibi eş anlamlı kullanımlara rastlanmıştır. Eş anlamlı kelimelerin doğru şekilde eşleştirilmesi amacıyla uzman görüşüne başvurulmuş hem anlamsız hem de eş anlamlı terimler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiş ve anlamsız terimlerin belirlenmesinde uzman desteği alınmıştır. Temizleme işleminin tamamlanmasının ardından, ilgili alt probleme ilişkin veriler tekrar programa yüklenerek bibliyometrik haritalar oluşturulmuştur.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde çocuk hakları konusunda yapılmış akademik çalışmaların bibliyometrik özellikleri analiz edilerek elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Çocuk hakları konusunda en sık kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı

Scopus veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programına yüklendikten sonra toplam 5.312 anahtar kelime ortaya çıkmıştır. Anahtar kelimelerin minimum geçme sayısı 5 olarak sınırlandırılmış ve bu kritere 387 anahtar kelimenin uyduğu belirlenmiştir. Bu bölümde anlamsız kelimelere rastlanmamış olup, anahtar kelimeler 10 farklı kümeye ayrılmış ve aralarında 4.785 bağlantı çizgisi bulunmaktadır. Kümeler, birbirleriyle benzer ya da ilişkili öğelerin bir araya geldiği grupları ifade etmektedir. Şekil 4.1’de yer alan ağ haritası incelendiğinde, yapılan analiz sonucunda yazarlarca belirlenmiş anahtar kelimelerin ortak oluş analiziyle, çocuk hakları alanında en sık kullanılan anahtar kelimenin “çocuk hakları” (f=2417) olduğu saptanmıştır. Diğer anahtar kelimeler kullanım sıklıklarına göre sırasıyla “çocuk haklarına dair sözleşme” (f=236), “çocuklar” (f=209), “katılım” (f=194), “insan hakları” (f=172) ve “çocuk koruma” (f=163) olarak belirlenmiştir. Çocuk hakları konusunda en çok kullanılan 20 anahtar kelime Tablo 4.1’de sunulmuştur.

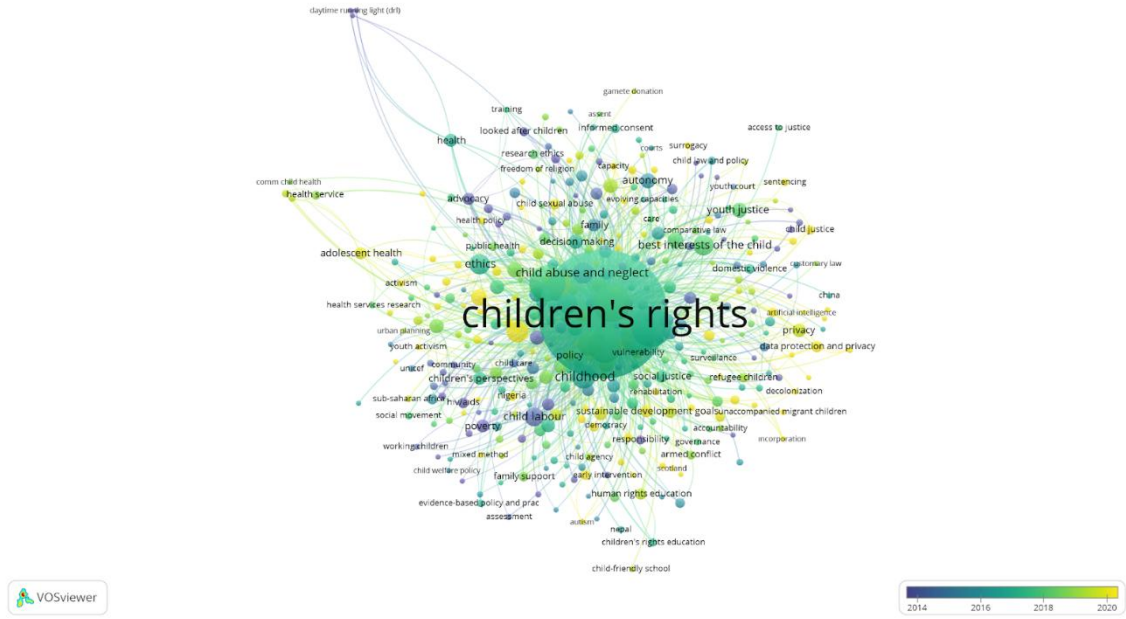
Şekil4.1 Çocuk Hakları Konusunda Yazarlarca Belirlenmiş Olan Anahtar Kelimelerin Ortak Oluş Analizi Ağ Haritası

Çocuk hakları anahtar kelimesinin bu kadar sık kullanılmasının sebepleri arasında; kapsayıcı ve çekirdek bir kavram olması, disiplinler arası yaygın kullanımı, kavramın küresel çapta tanınırlığı ve çocuk haklarına ilişkin alt başlıkları kapsayan şemsiye bir terim olması yer almaktadır.

Tablo 4.1 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Kullanılan İlk 20 Anahtar Kelime

Anahtar Kelimeler	f	Anahtar Kelimeler	f
Çocuk hakları	2417	Çocuk istismarı ve ihmali	67
Çocuk haklarına dair sözleşme	236	Etik	64
Çocuklar	209	Çocuk refahı	62
Katılım	194	Çocuğun yüksek yararı	61
İnsan hakları	172	Çocuk işçiliği	55
Çocuk koruma	163	Nitel araştırma	37
Çocuk katılımı	101	Çocuğun sesi/Gençlik adaleti	36
Çocukluk	86	Özerklik	35
Eğitim	81	Erken çocukluk eğitimi ve bakımı/ Sosyal hizmet/Ergen	34
Covid-19	72	Bedensel ceza	33

Şekil 4.2’de, çocuk hakları alanında yazarlar tarafından en çok kullanılan anahtar kelimelerin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda özellikle çocuk katılımı (f=101), covid-19 (f=72), nitel araştırma (f=37), çocuk evliliği (f=28), çocukların temsil edilmesi (f=27) ve özel hayatın gizliliği (f=27) gibi anahtar kelimelerin sıkça tercih edildiği saptanmıştır. Bu durum, zaman içinde anahtar kelimelerde görülen değişimin güncel gündemle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Böylece, çocuk hakları araştırmalarının yıl içerisindeki gelişen ihtiyaçlara ve küresel gelişmelere duyarlı biçimde şekillendiği söylenebilir. Ayrıca, literatürde kullanılan anahtar kelimeler, araştırmacıların hangi konulara odaklandığını ve zamanla ilgi alanlarının nasıl değiştiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Şekil 4. 2 Çocuk Hakları Konusunda Yazarlarca Belirlenmiş Olan Anahtar Kelimelerin Ortak Oluş Analizinin Yıllara Göre Dağılımı

4.2 Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan ülkelerin dağılımı

Scopus veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programına yüklenmiş, ülkelerle ilişkisi olmayan anlamsız kelimeler çıkarıldıktan sonra Şekil 4.3'te çocuk hakları konusundaki çalışmalarda ülkelerin atıf analizi ağ haritası gösterilmiştir. Ağ haritasındaki her bir düğüm bir ülkeyi, düğümün büyüklüğü ise o ülkede yayınlanan çalışmaları ifade etmektedir. Düğümler arasındaki bağlantı çizgilerinin kalınlığı ve mesafe, ülkeler arasındaki iş birliği derecesini göstermektedir. Programda en az bir çalışması olan ülkeler dahil edilmiştir. Anlamsız ve ülkelerle ilgisi olmayan 22 kelime çıkarıldıktan sonra analiz kapsamında toplam 119 ülke kalmıştır. Bu ülkelerden bazıları arasında iş birliği olmadığından, aralarında bağlantı olan yalnızca 85 ülke çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu ülkeler 7 kümeye ayrılmış ve aralarında 630 bağlantı çizgisi bulunmaktadır.

Ağ haritası incelendiğinde, çocuk hakları konusunda en çok atıf alan ve diğer ülkelerle bağlantı sayısı en fazla olan ülkenin İngiltere ($f=665$) olduğu tespit edilmiştir. En çok atıf alan ilk beş ülke sırasıyla İngiltere ($f=665$), Amerika Birleşik Devletleri ($f=389$), Avustralya ($f=237$),

çalışma ile İngiltere olmuştur. İngiltere'yi, atıf analizinde olduğu gibi, 390 çalışma ile Amerika Birleşik Devletleri, 237 çalışma ile Avustralya, 171 çalışma ile Kanada ve 170 çalışma ile İsveç takip etmektedir.

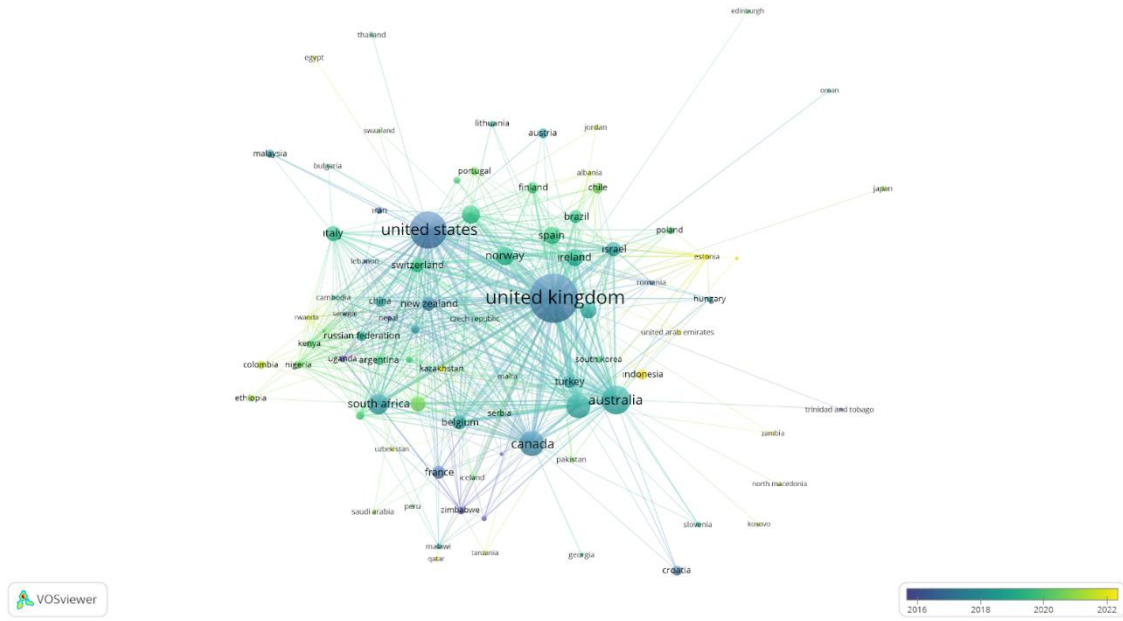
Tablo 4.2'de yer almayan ancak dikkat çeken bir nokta ise, yakın zamanda İsrail ile Filistin arasında yaşanan savaş ve çocukların mağduriyeti olmasına rağmen, Filistin devletinin son yıllarda yalnızca bir çalışma yayımlamış olmasıdır.

Tablo 4.2 Çocuk Hakları Konusunda En Üretken İlk 20 Ülke

Ülke	f	Ülke	f
İngiltere	667	Hindistan	70
ABD	390	İtalya	67
Avustralya	237	Belçika	61
Kanada	171	İsrail	57
İsveç	170	İsviçre	55
Güney Afrika	120	Yeni Zelanda	52
Hollanda	97	Türkiye	51
Norveç	96	Brezilya/Fransa	47
İrlanda/İspanya	86	Finlandiya	38
Almanya	75	Şili	32

Şekil 4.4'te, çocuk hakları alanında en çok atıf alan ülkelerin yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Endonezya (f=30), Kolombiya (f=20), Kazakistan (f=12), Estonya (f=10) ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (f=7) son yıllarda diğer ülkelere kıyasla daha fazla atıf aldığı görülmektedir. Bu durum, söz konusu ülkelerde çocuk haklarına yönelik ilginin arttığını ve yerel bağlamdaki sosyal değişimlerin uluslararası literatürde görünürlük kazandığını göstermektedir. Ayrıca, bu

ülkelerde gerçekleştirilen çalışmaların akademik topluluklar tarafından son yıllarda daha fazla atıf aldığı ve çocuk hakları alanındaki katkılarının önem kazandığı söylenebilir.

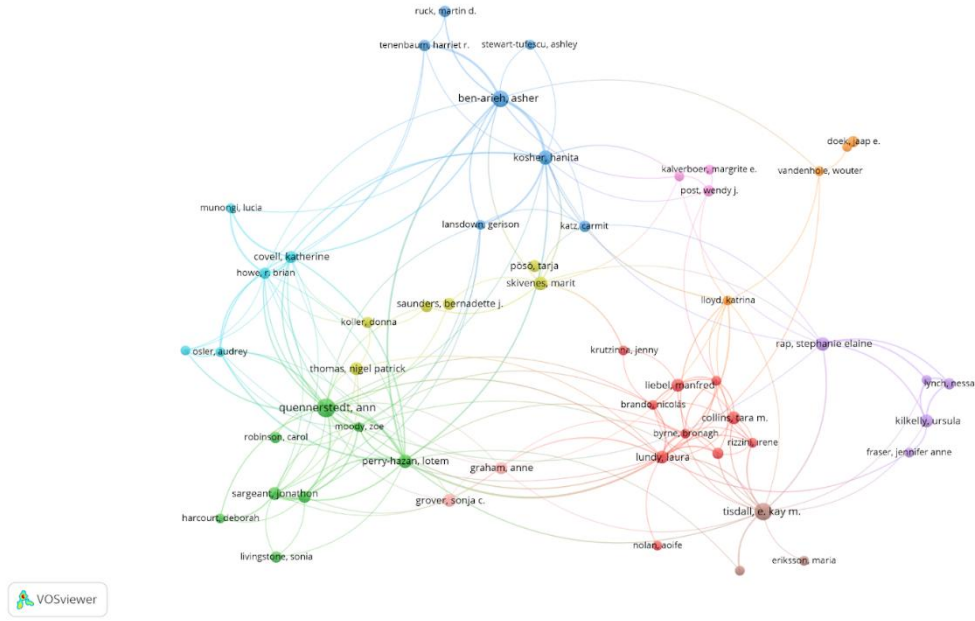

Şekil 4.4 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Ülkelerin Atıf Analizinin Yıllara Göre Dağılımı

4.3 Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan araştırmacıların dağılımı

Scopus veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programına yüklendikten sonra toplamda 5237 araştırmacı ortaya çıkmıştır. Bir araştırmacıya ait minimum belge sayısı 5 olarak sınırlandırılmıştır ve bu sınırlandırmaya 73 araştırmacının eşleştiği belirlenmiştir. Bu kategoride herhangi bir anlamsız kelimeye rastlanmamıştır. Bu 73 araştırmacının bazılarının arasında iş birliği olmadığından dolayı aralarında bağlantı olan yalnızca 53 araştırmacı çalışmaya dahil edilmiştir. Bu araştırmacılar 10 farklı kümeye ayrılmakta ve aralarında 173 bağlantı çizgisi bulunmaktadır. Şekil 4.5'te yer alan çocuk hakları konusundaki çalışmalarda araştırmacıların atıf analizi ağ haritası incelendiğinde en çok atıf alan araştırmacı ve diğer araştırmacılar ile bağlantı sayısı en fazla olan araştırmacının Ann Quennerstedt (f=17) olduğu tespit edilmiştir. Ann Quennersted'ten sonra sırasıyla E. Kay M. Tisdall (f=15), Asher Ben-Arieh (f=13), Hanita Kosher (f=10), Marit Skivenes (f=9), Lotem Perry-Hazan (f=9) ve Stephanie Elaine Rap (f=9) en çok atıf alan araştırmacılar olduğu görülmüştür. Araştırmacılara toplam bağlantı gücü açısından bakıldığında yine ilk sırada Ann Quennerstedt (tıs=50)

bulunmakta ardından da Lotem Perry-Hazan (tls=49), Asher Ben-Arieh (tls=44), Laura Lundy (tls=42) ve Hanita Kosher (tls=39) yer almaktadır.

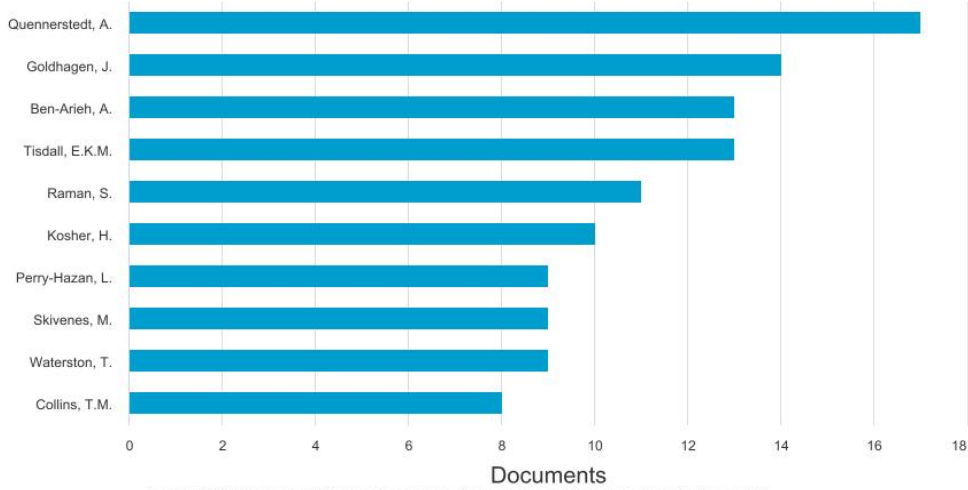
Şekil 4. 5 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Araştırmacıların Atıf Analizi Ağ Haritası

Grafik 4.1’de verilen araştırmacılar atıf açısından incelenmemiş olup çocuk hakları konusunda en üretken araştırmacılar verilmiştir. Grafik 4.1 incelendiğinde çocuk hakları konusunda en üretken araştırmacının en çok atıfta almış olan Ann Quennerstedt (f=17) olduğu ve onu sırasıyla Jeffrey L. Goldhagen (f=14), eş çalışma sayısıyla Asher Ben-Arieh ve E. Kay M. Tisdall (f=13), Shanti Raman (f=11) izlediği görülmüştür. Grafik 4.1’den de anlaşılabacağı üzere yazarlar aynı konuda birden fazla çalışma üretmişlerdir.

Documents by author

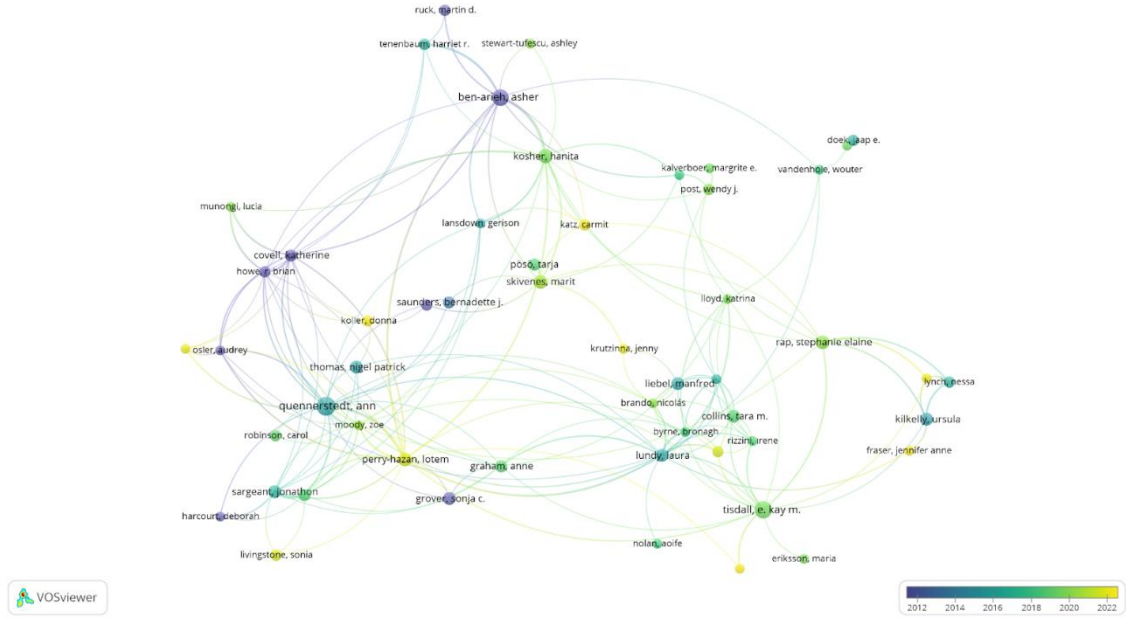
Compare the document counts for up to 15 authors.

Scopus

Grafik 4.1 Çocuk Hakları Konusunda En Üretken Yazarlar

Şekil 4.6'da çocuk hakları konusunda en çok atıf alan araştırmacıların yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Lotem Perry-Hazan (f=9) isimli araştırmacının son yıllarda çocuk hakları alanında diğer araştırmacılara göre daha fazla atıf aldığı görülmektedir. Ardından sırasıyla Laura Helen Virginia Wright (f=6), Sonia Livingstone (f=6), Donna Koller (f=6) ve Carmit Katz (f=6) son zamanlarda daha fazla atıf aldığı saptanmıştır. Bu araştırmacılar son yıllarda çocuk haklarına ilişkin gerçekleştirilen tartışmalarda özellikle daha fazla referans alındığını ve alana yön veren etkili isimler hâline geldikleri söylenebilir.

Şekil 4.6 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Araştırmacı Atıf Analizinin Yıllara Göre Dağılımı

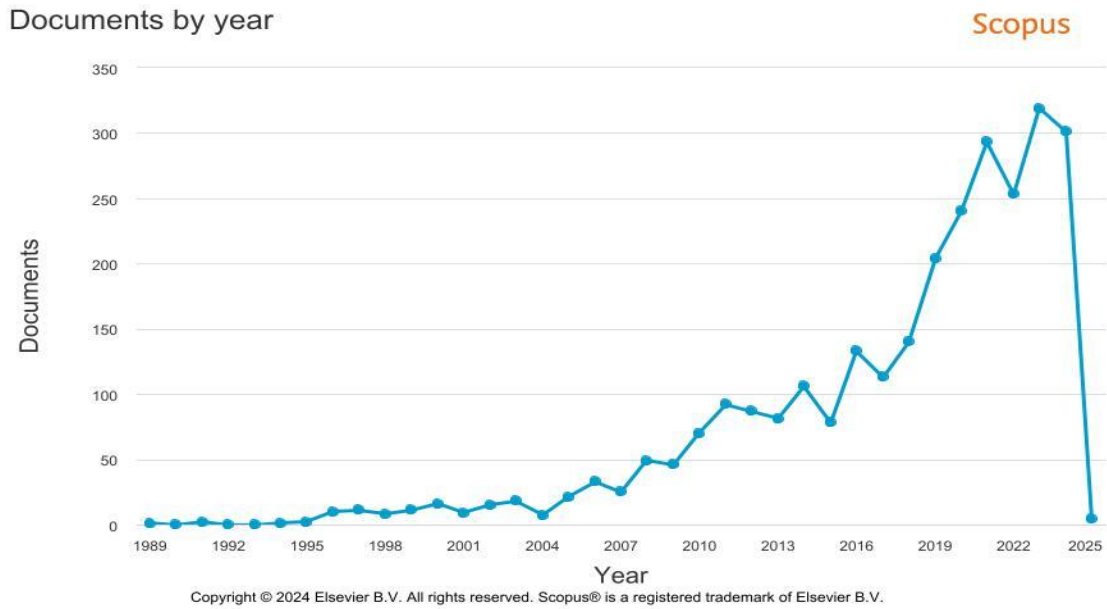
4.4 Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı

Scopus veri tabanından çocuk hakları üzerine yapılan ilk çalışma 1989 yılında yayımlanmıştır. Çocuk hakları konusunun yıllar içindeki çalışma akışına bakıldığında 2005 yılına kadar az sayıda çalışmanın yayımlandığı 2005 yılından sonra yayın miktarında artış görüldüğü tespit edilmiştir. Yıllar içerisinde kıyaslama yapıldığında en fazla çalışmanın 2023 yılında (f=319) yapıldığı saptanmıştır. Tablo 4.3'te çocuk hakları üzerine yayımlanmış çalışmaların yıllara göre sayısı verilmiştir. Tablo 4.3 incelendiğinde son 20 yılda yayımlanan çalışmaların sayısında artış olduğu görülmüştür.

Tablo 4.3 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yayın Yılı	f	Yayın Yılı	f
1989	1	2008	49
1990	-	2009	46
1991	2	2010	70
1992	-	2011	92
1993	-	2012	87
1994	1	2013	81
1995	2	2014	106
1996	10	2015	78
1997	11	2016	133
1998	8	2017	113
1999	11	2018	140
2000	16	2019	204
2001	9	2020	240
2002	15	2021	293
2003	18	2022	253
2004	7	2023	319
2005	21	2024	301
2006	33	2025	4
2007	25		

Tablo 4.3 ve Grafik 4.2 incelendiğinde, 1989-2000 döneminde çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu ve yılda sadece birkaç yayın yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde yayın sayısının az olmasının sebebi olarak çocuk haklarına yönelik farkındalık düzeyinin henüz yeni oluşmaya başlaması gösterilebilir. 2000 yılından sonra, BM ve UNICEF gibi kuruluşların çocuk hakları konusundaki çalışmalarını artırması, konuyla ilgili uluslararası çapta araştırmaların artmasını sağlamıştır. 2010 yılından itibaren dijitalleşmenin çocukların hayatındaki etkisi, çocukların katılım hakkı, zorbalık gibi kavramların gündeme gelmesi ve covid-19 salgınıyla çocukların içinde bulunduğu koşulların zorlaşması, çocuk haklarının farklı bağlamlarda incelenmesine yol açmıştır. Günümüze yakın yıllarda ise çocuk haklarına küresel ölçekte farkındalığın ve ilgili çalışmaların önemli ölçüde arttığı görülmektedir.

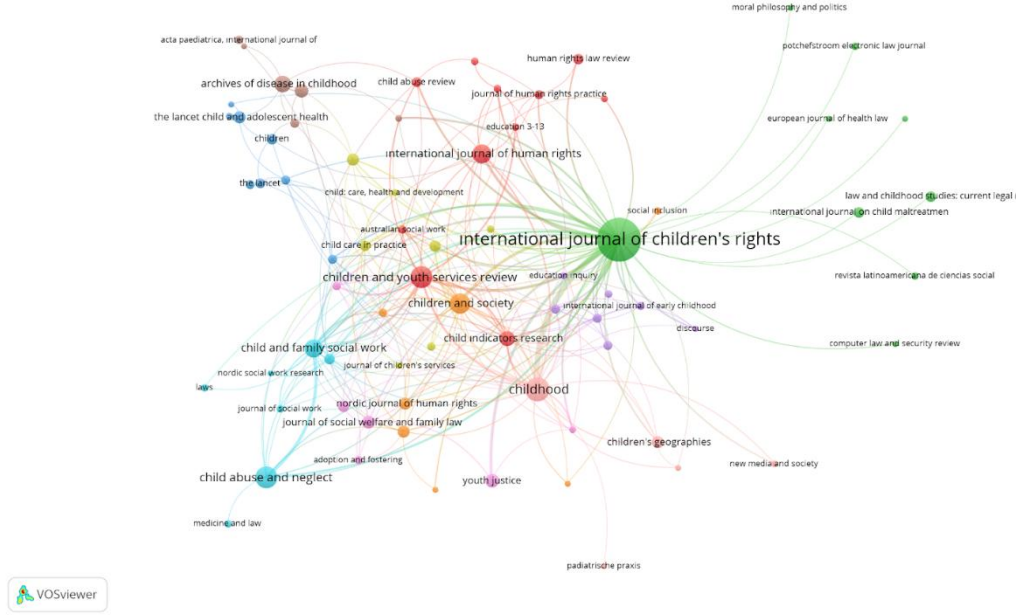

Grafik 4.2 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

4.5 Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan dergilerin dağılımı

Scopus veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programına yüklendikten sonra toplamda 84 dergi ile sınırlandırılarak 10 farklı küme oluşturulmuştur ve bu 84 dergi 5 ve üzeri kere kullanılanlarla sınırlandırılmıştır. Yapılan analiz neticesinde aşağıda yer alan şekil 7'deki ağ haritasına ulaşılmıştır. Harita incelendiğinde International Journal of Children's Rights (f=228 alıntı) dergisinin konu kapsamında en fazla atıf alan dergi olduğu görülmektedir. Bu dergide çocuk haklarıyla ilgili yapılmış çalışmalara doğrudan yer verilmektedir ve yayım dili

olarakta İngilizce kullanılmaktadır. Daha sonra sırasıyla Childhood (f=69), Children and Youth Services Review (f=60), Child Abuse and Neglect (f=59), Children and Society (f=51) ve International Journal of Human Rights (f=42) dergilerinin en fazla atıf alan dergiler oldukları görülmüştür.

Şekil 4.7 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Dergilerin Atıf Analizi Ağ Haritası

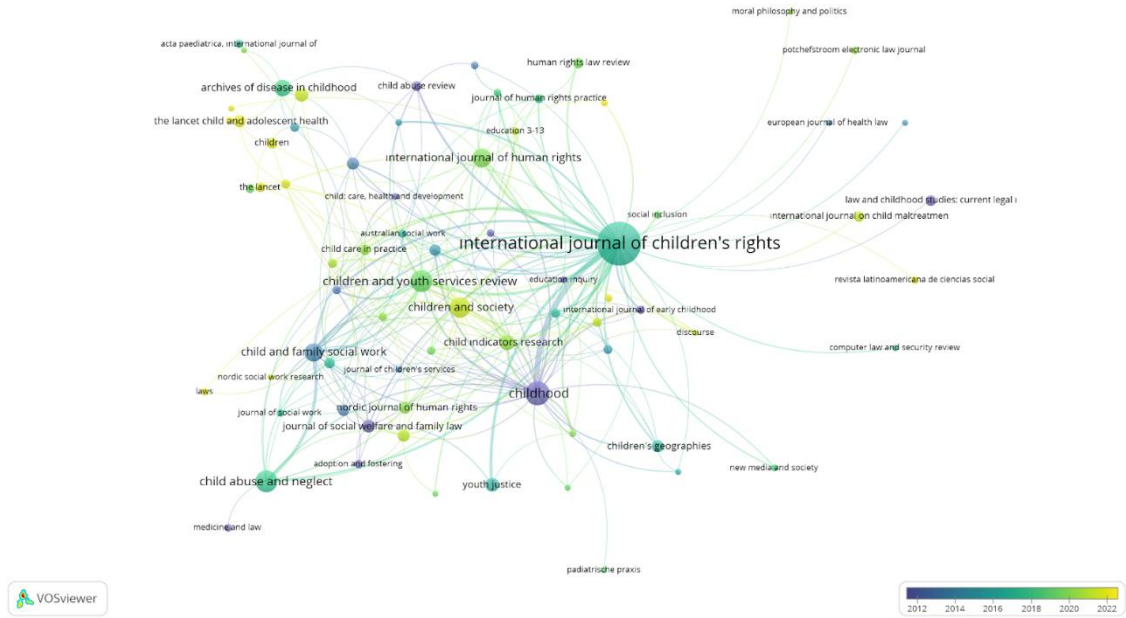
International Journal of Children's Rights isimli derginin en çok atıf alan dergi olmasında ana temasının çocuk hakları olması ve birden çok disiplinin çocuk haklarıyla ilgili bakış açısını yansıtırıyor oluşu etkili olmaktadır.

Tablo 4.4 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan İlk 10 Dergi

Dergi	f
International Journal of Children's Rights	228
Childhood	69
Children and Youth Services Review	60
Child Abuse and Neglect	59
Children and Society	51

International Journal of Human Rights	42
Child and Family Social Work	41
Archives of Disease in Childhood	33
Child Indicators Research	28
Bmj Paediatrics Open	24

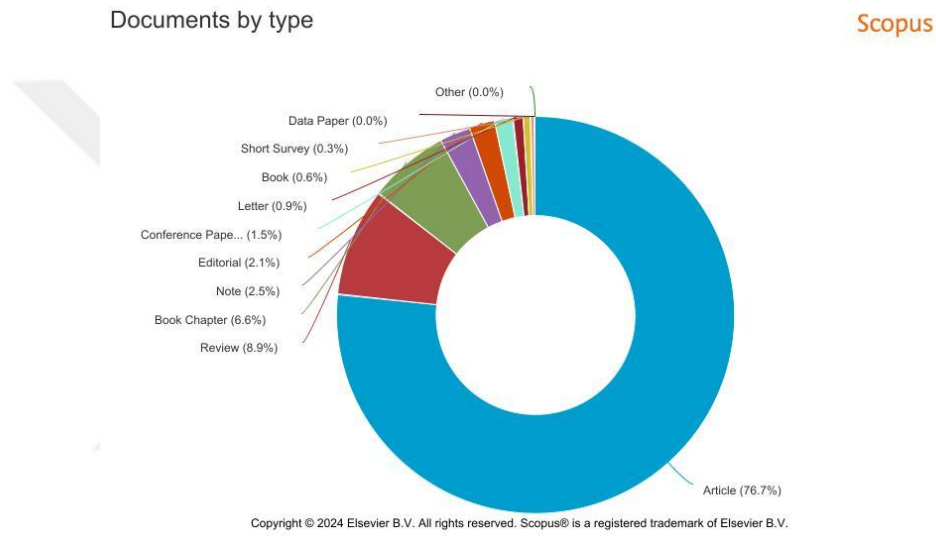
Şekil 4.8’de çocuk hakları konusunda en fazla atıf alan dergilerin yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Son yıllarda çocuk hakları konusunda en çok atıf alan derginin Children and Society (f=51) olduğu tespit edilmiştir. Ardından sırasıyla Bmj Paediatrics Open (f=24), The Lancet Child and Adolescent Health ve Social Sciences (f=19), Children ve International Journal on Child Maltreatment Research, Policy and Practice (f=14), The Lancet (f=13) güncel çalışmalarda en fazla atıf alan dergiler olduğu görülmüştür. Bu veriler ışığında çocuk hakları konusunda çalışma yayımlayan dergilerin çok disiplinli bir çerçeveye izlediği söylenebilir. Örneğin en fazla atıf alan dergilerin hem sosyal bilimler hem de tıp ve sağlık bilimleri alanlarında yayım yaptığı görülmektedir.

Şekil 4.8 Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalarda Dergilerin Atıf Analizinin Yıllara Göre Dağılımı

4.6 Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların doküman türüne göre dağılımı

Scopus veri tabanında çocuk hakları üzerine yayınlanan doküman türlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Grafik 4.3'te çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların doküman türüne göre yüzdelik oranı verilmiştir. İncelenen veriler doğrultusunda, çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun (%76,7) makale türünde yayımlandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, inceleme (%8,9), kitap bölümü (%6,6), not (%2,5), editoryal yazı (%2,1) ve konferans bildirisi (%1,5) türündeki yayınlarında ilgili konu kapsamında çalışmalara yer verdiği tespit edilmiştir. Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların doküman türüne göre dağılımı tablo 4.5'te ve grafik 4.3'te sunulmuştur.

Grafik 4.3 Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların doküman türüne göre dağılımı

Tablo 4.5'te, çocuk hakları alanında gerçekleştirilen çalışmaların doküman türlerine göre sayısal dağılımı sunulmuştur. Verilerin incelenmesi sonucunda, çocuk hakları konusuna odaklanan 2.146 makalenin yayımlandığı tespit edilmiştir. Makaleleri sırasıyla 248 inceleme yazısı, 184 kitap bölümü, 70 not, 59 editoryal yazı ve 41 konferans bildirisi izlemektedir. Bu bulgular, çocuk hakları literatüründe en yoğun kullanılan yayın türünün makale olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.5 Çocuk Hakları Konusunda Yapılan Çalışmaların Doküman Türüne Göre Dağılımı

Doküman Türü	f
Makale	2146
İnceleme	248
Kitap Bölümü	184
Not	70
Editoryal	59
Konferans Bildirisi	41
Mektup	24
Kitap	16
Kısa Anket	9
Veri Kâğıdı/Geri Çekildi	1

4.7 Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan yayınların dağılımı

Araştırmada çocuk hakları konulu yayınların atıf analizi gerçekleştirilmeden önce bir yayının en az bir atıf almış olması şartı tercih edilmiştir. Toplamda 2799 makaleden 2105 tanesinin bu koşul ile eşleşme gösterdiği ve bu 2105 ögenin bazılarının arasında iş birliği olmadığından dolayı aralarında bağlantı olan yalnızca 829 öge araştırmaya dahil edilmiştir. Şekil 4.9 incelendiğinde genel anlamda araştırmacıların yayınlarının birbirine yakın ve iç içe olduğu görülmektedir. Bu durum çocuk hakları üzerine çalışma yapan araştırmacılar arasında sıkı bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Haritanın üst kısmında yer alan ve ismi diğer araştırmacılara göre daha kalın puntoyla yazılmış olan Clark, 2020 yılında “A future for the world’s children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission” başlıklı makalesini “*The Lancet*” isimli dergide yayımlanmış ve toplamda 636 atıf alarak ilgili alanda en fazla atıf alan yayın olmuştur. Bir diğer yüksek atfa sahip yayın ise Olweus 2010 yılında “Bullying in school: Evaluation and Dissemination of The Olweus Bullying Prevention Program” başlıklı makalesini “*American Journal of Orthopsychiatry*” isimli dergide yayınlamış ve toplamda 462 atıf alarak Clark’ın çalışmasından sonra en fazla atıf alan yayın olmuştur. Üçüncü olarak

68

Clark'ın 2020 yılında yayımladığı "A future for the world's children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission" başlıklı makalenin bu derece atıf almasının nedenleri olarak The Lancet gibi yüksek etkili bir tıp dergisinde yayımlanmış olması ve UNICEF & WHO gibi uluslararası kurumların iş birliğiyle hazırlanmış olması gösterilebilir. Bu bakımdan çalışmanın yüksek bir bilimsel etki düzeyine sahip olduğu ve küresel ölçekte dikkat çektiği ifade edilebilir.

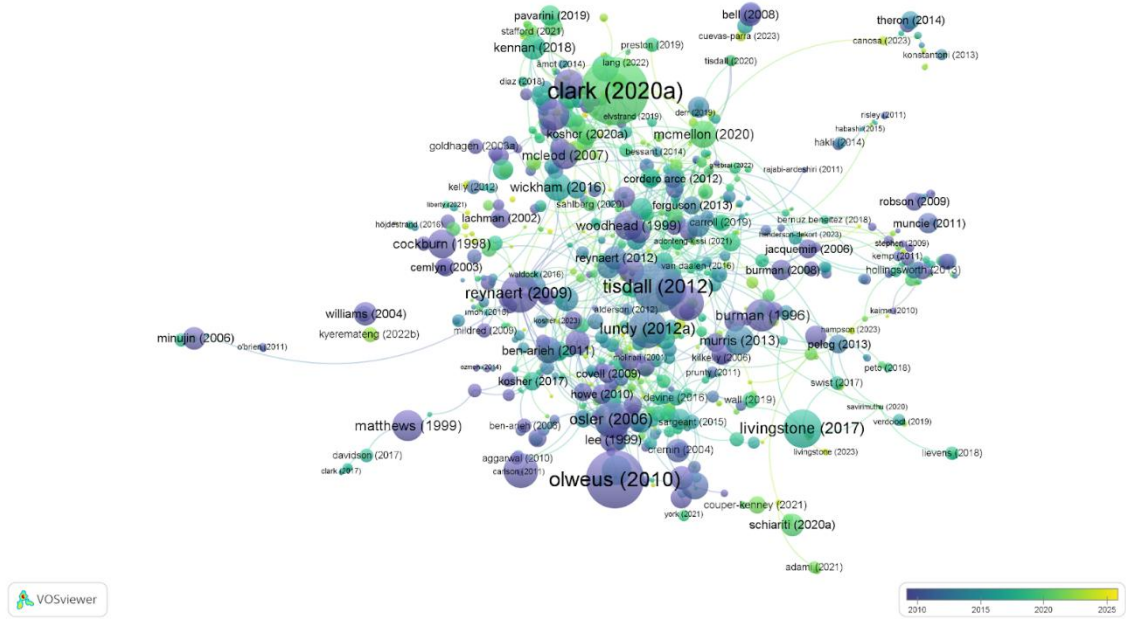
Tablo 4.6 Çocuk Hakları Konusunda En Fazla Atıf Alan İlk 10 Yayın

Belge Adı ve Yılı	Yayımlandığı Dergi	Atıf Sayısı
A future for the world's children? A WHO-UNICEF-Lancet Commission / 2020	The Lancet	636
Bullying in school: Evaluation and Dissemination of The Olweus Bullying Prevention Program / 2010	American Journal of Orthopsychiatry	462
Not so 'new'? Looking critically at childhood studies / 2012	Children's Geographies	364
Children and young people's rights in the digital age: An emerging agenda / 2017	New Media & Society	206
A review of children's rights literature since the adoption of the United Nations convention on the rights of the child / 2009	Childhood	205

Children's rights and research processes: assisting children to (in)formed views / 2012	Childhood	203
Education for democratic citizenship: a review of research, policy and practice 1995-2005 / 2006	Research Papers in Education	180
Misanthropy without borders: The international children's rights regime / 2001	Disasters	175
The social ecology of child health and well-being / 2001		
Local, global, globalized? Child development and international child rights legislation / 1996	Annual Review of Public Health	166
	Childhood	147

Şekil 4.10'da çocuk hakları konusunda en fazla atıf alan yayınların yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Son yıllarda çocuk hakları konusunda en çok atıf alan yayının Davies'e ait olan ve 2023 senesinde yayımlanıp toplamda 26 atıf alan "Establishing a framework for listening to children in healthcare" başlıklı makaledir. İkinci sırada ise Cuevas-Parra'ya ait olan ve 2023 senesinde yayımlanıp toplamda 17 atıf alan "Multi-dimensional lens to article 12 of the UNCRC: a model to enhance children's participation" başlıklı makale gelmektedir. Üçüncü sırada da Bakhtiar'a ait olan ve yine 2023 senesinde yayımlanıp toplamda 16 atıf alan "Research with and by children: A systematic literature review" başlıklı makale gelmektedir. Dördüncü sırada eş atıf sayısına sahip iki yayın yer almaktadır. Bunlardan ilki Finneran'a ait olan ve 2023 senesinde yayımlanan "Pride and privilege: the affective dissonance of student voice", diğeri

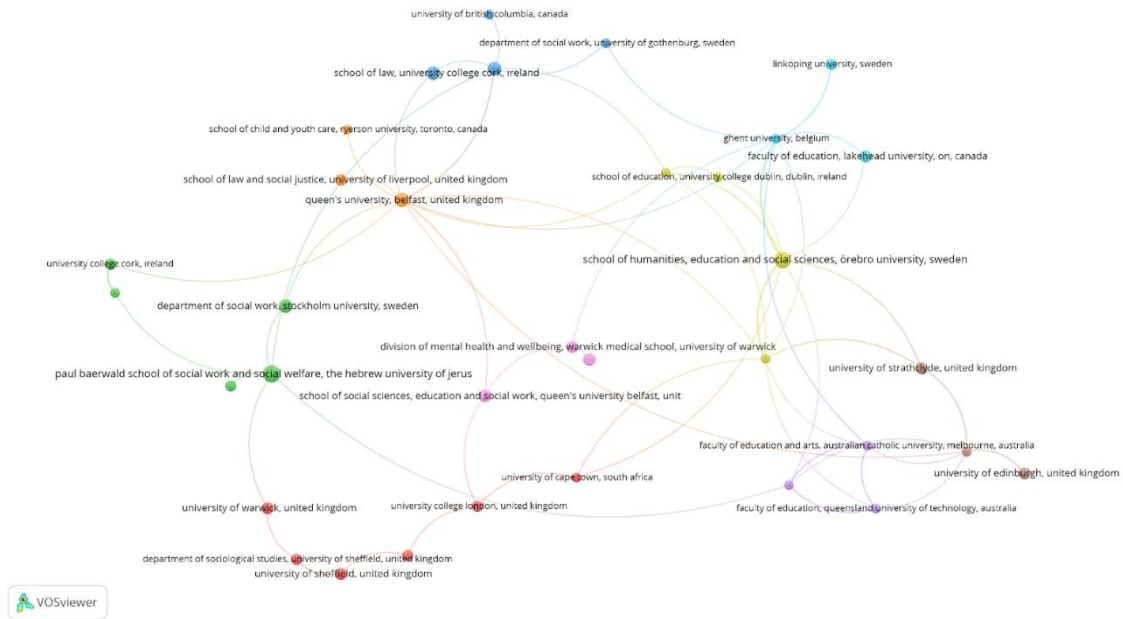
ise Parcerisa'ya ait olan 2023 senesinde yayımlanan “Technological corporations, digital platforms and privacy: comparing the discourses about the entry of bigtech in public education” başlıklı makalelerdir. Her iki çalışmada toplamda 15 atıf almıştır. Yine beşinci sırayı da her iki çalışma paylaşmaktadır. Bu çalışmalar eş atıf sayılarına sahip olmakla birlikte farklı yıllarda yayımlanmıştır. Öncelikle Scarparolo'ya ait olan ve 2024 senesinde yayımlanan “Student voice as part of differentiated instruction: students' perspectives”, diğeri ise Canosa'ya ait olan 2023 senesinde yayımlanan “Reimagining children's participation: a child rights informed approach to social justice in tourism” başlıklı makalelerdir. Her iki çalışmada toplamda 12 atıf almıştır. Harita genel anlamda incelendiğinde ise atıf alan yayınların 2010 ve 2015 yılı arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Yüksek atıf alan yayınların büyük çoğunluğunun güncel temaları ele aldığı görülmektedir. İşlenen temalar incelendiğinde ise sağlık hizmetlerinde çocukların sesine kulak verme, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesinin uygulanma boyutları, çocuklarla yapılan araştırmalarda katılım, dijital mahremiyet, eğitimde büyük teknoloji şirketlerinin etkisi gibi konular ele alınmıştır. Bu bakımdan çocuk hakları araştırmalarının çok boyutlu bir yaklaşımla ele alındığı söylenebilir.

Şekil 4.10 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

4.8 Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan kurumların dağılımı

Araştırmada Scopus veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programına yüklendikten sonra toplamda 4230 kurum ortaya çıkmıştır. Bir kuruma ait minimum belge sayısı 5 olarak sınırlandırılmıştır ve bu sınırlandırmaya 48 kurumun eşleştiği belirlenmiştir. Bu kategoride herhangi bir anlamsız kelimeye rastlanmamıştır. Bu 48 kurumun bazılarının arasında iş birliği olmadığından dolayı aralarında bağlantı olan yalnızca 34 kurum çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kurumlar 9 farklı kümeye ayrılmakta ve aralarında 58 bağlantı çizgisi bulunmaktadır. Şekil 4.11’de yer alan çocuk hakları konusundaki çalışmalarda kurumların atıf analizi ağ haritası incelendiğinde en çok atıf alan kurumun İsrail’de yer alan The Hebrew University of Jerusalem (f=15) olduğu görülmektedir. Yapılan analize göre çocuk hakları bağlamında en çok atıf alan ilk beş kurumun İsveç’te yer alan Örebro University (f=13), İngiltere’de yer alan Queen’s University (f=10), İrlanda’da yer alan University College Cork (f=9), İngiltere’de yer alan Cardiff University (f=9), İsveç’te yer alan Stockholm University (f=9) olduğu görülmüştür.

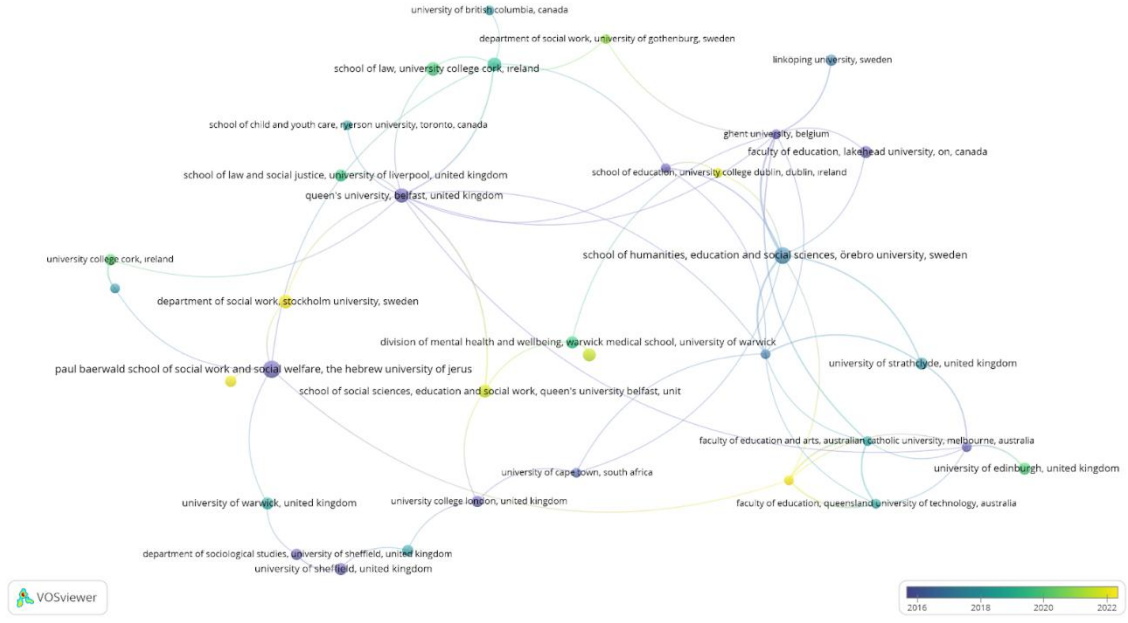
Şekil 4.11 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Kurumların Ağ Haritası

Tablo 4.7 incelendiğinde çocuk hakları konusunda öne çıkan kurumların büyük çoğunluğunun Avrupa merkezli olduğu görülmektedir ve İsrail, İsveç ve İngiltere ilgili konu kapsamında öncü ülkeler arasında yer almaktadır. Çocuk hakları farklı disiplinlerin çalışma sahasına girdiğinde ötürü listede farklı uzmanlık alanlarına sahip kurumlar yer almaktadır.

Tablo 4.7 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan İlk 20 Kurumun Dağılımı

Kurumlar	f	Kurumlar	f
The Hebrew University of Jerusalem	15	University of Edinburgh	7
Örebro University	13	University of Strathclyde	7
Queen's University	10	Lakehead University	7
University College Cork	9	Tel-Aviv University	6
Cardiff University	9	The Open University	6
Stockholm University	9	University College London	6
South Western Sydney Local Health District	8	Linköping University	6
University of Liverpool	7	University of Cape Town	5
University of Warwick	7	Ghent University	5
		University of Gothenburg	5
University of Sheffield	7	Ryerson University	5

Şekil 4.12’de çocuk hakları konusunda en çok atıf alan kurumların yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Son yıllarda çocuk hakları konusunda en çok atıf alan kurumların Avustralya’da yer alan South Western Sydney Local Health District (f=8) ve İngiltere’de yer alan Queen’s University (f=8) olduğu tespit edilmiştir. Ardından sırasıyla İsveç’te yer alan Stockholm University (f=9), İsrail’de yer alan Tel-aviv University (f=6) ve yine İsrail’de yer alan University of Haifa (f=5), İrlanda’da yer alan University College of Dublin (f=5) güncel çalışmalarda en fazla atıf alan kurumlar olduğu görülmüştür. Bu bulgu çocuk haklarıyla ilgili çalışma yapan kurumların farklı coğrafyalara yayıldığını göstermektedir.

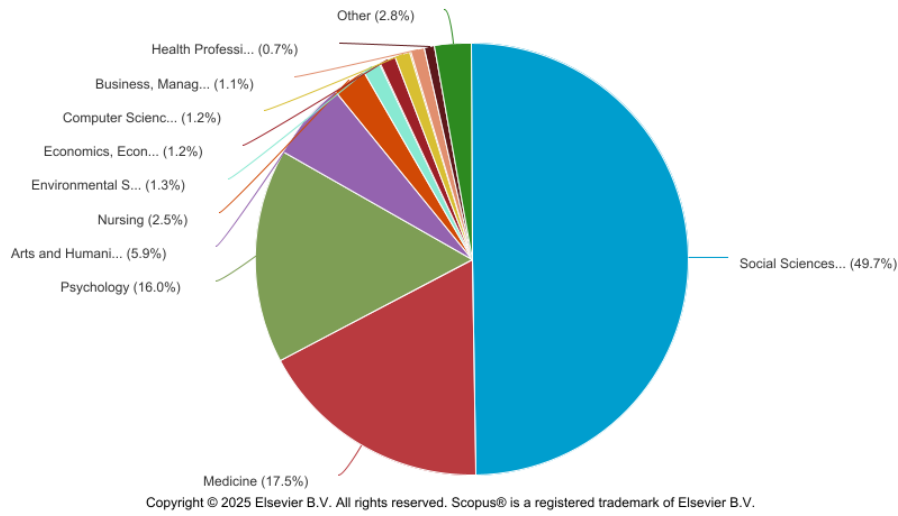
Şekil 4.12 Çocuk Hakları Konusunda En Çok Atıf Alan Kurumların Yıllara Göre Dağılımı

4.9 Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların araştırma alanlarına göre dağılımı

Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların araştırma alanlarına göre dağılımında %49,7'lik bir oran ile sosyal bilimler alanı ilk sırada yer almaktadır. Ardından tıp (%17,5), psikoloji (%16,0), sanat ve beşerî bilimler (%5,9) ve hemşirelik (%2,5) gelmektedir.

Documents by subject area

Scopus

Grafik 4.4 Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların araştırma alanlarına göre

Bu alanlarla birlikte çevre bilimi, ekonomi, ekonometri, finans, bilgisayar bilimi, işletme, yönetim ve muhasebe, sağlık uzmanlığı gibi alanlarda da çocuk hakları üzerine çalışmaların yapıldığı saptanmıştır. Sosyal bilimlerin bu konu kapsamında öne çıkmasında çocuk haklarının yalnızca hukuki bir metin olmanın ötesinde aynı zamanda toplumsal bir konu olması etkili olmaktadır. Çocuk haklarının uygulanması ve anlaşılması, toplumsal bağlamı gerektirir. Bu nedenle çocuk hakları yalnızca hukuki değil; psikolojik, eğitimsel ve kültürel boyutları da içeren çok yönlü bir kavram olarak ele alınmaktadır. Çocukların haklarının nasıl hayata geçirildiği ve bu hakların çocukların yaşamlarını nasıl etkilediği, sosyal bilimler aracılığıyla anlaşılabilir. Ayrıca, çocuk haklarının yaygınlaştırılması, toplumsal bilinç ve duyarlılığın artırılması, medyada çocukların temsili gibi konular da sosyal bilimlerin ilgi alanına girmektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Çocuk hakları konusu itibarıyla birçok alanın çalışma sahasına girmiştir. İçinde barındırdığı alt başlıkların çeşitlilik göstermesi, araştırmacı grubun dikkatini çekmiştir ve çocuklar, yetişkinler veya kurumlar, belgeler bağlamında araştırılmasını olanaklı kılmıştır. Aynı zamanda birçok disiplin tarafından da çalışılması konu ile ilgili literatürde çeşitli kaynakların oluşmasını ve çocuk haklarına birden fazla perspektiften bakılmasını sağlamıştır. Bu sebepten ötürü bu konuda yapılan çalışmaların hem hangi ülkeler bazında hem de hangi alanda daha çok çalışıldığının, konunun hangi yönlerine yer verilmediği veya daha az yer verildiğinin tespit edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırma neticesinde çocuk hakları konusunun hangi bakış açısıyla incelendiği, üzerinde sıklıkla durulan ve yeterince yer verilmeyen kısımların hangileri olduğu, yeni araştırma konularının neler olduğu ülkeler, araştırmacılar, doküman türleri, kaynaklar, kurumlar, anahtar kelime, araştırma alanları gibi başlıklar üzerinde durularak incelenmiştir.

Çocuk hakları üzerine yapılan çalışmalar, yazarlar tarafından belirlenmiş anahtar kelimelerin ortak oluş analizi bazında incelendiğinde, en sık kullanılan anahtar kelimenin 2417 defa geçen “çocuk hakları” olduğu tespit edilmiştir. Ardından kullanım sıklıklarına göre sırasıyla 236 defa “çocuk haklarına dair sözleşme”, 209 defa “çocuklar”, 194 defa “katılım”, 172 defa “insan hakları” ve 163 defa “çocuk koruma” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. “Çocuk haklarına dair sözleşme” kavramı, evrensel ve hukuki dayanak olması, çocuk haklarının en temel ve kapsamlı uluslararası belgesi olması ve akademik yayınlarda çocuk haklarına atıf yapılması nedeniyle ön plana çıkmaktadır. “Çocuklar” anahtar kelimesi ise çocuk haklarının öznesi olması, akademik aramalarda en temel terim olması ve tüm disiplinlerin ortak ilgi alanına girmesi bakımından sık tercih edilen kavramlar arasında yer almaktadır. “Katılım” kavramı incelendiğinde ise, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel prensiplerinden biri olması, koruma ve gelişim hakları ile üç ana hak arasında yer alması ve çocuk katılımı araştırmalarının artması nedeniyle en sık kullanılan anahtar kelimeler arasında yer aldığı görülmektedir. Araştırmanın bu alt probleminden elde edilen sonuçlar, Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven’in (2024) çalışmalarında ulaşılan sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmada “çocukların hakları”, “çocuk hakları”, “çocukla katılım” ve “çocukları koruma” anahtar kelimelerinin en fazla kullanılan kavramlar olduğu, bunun sebebinin de “çocuk hakları” kelimesinin kapsayıcı bir terim olması

olduğu ifade edilmektedir. Çocuk hakları konusunda yazarlarca belirlenmiş anahtar kelimelerin ortak oluş analizinde, en çok kullanılan anahtar kelimelerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 101 defa kullanılan “çocuk katılımı” anahtar kelimesinin son yıllarda çocuk hakları konusundaki çalışmalarda sıklıkla tercih edildiği saptanmıştır. Bununla birlikte sırasıyla 72 defa “covid-19”, 37 defa “nitel araştırma”, 28 defa “çocuk evliliği”, 27 defa “çocukların temsil edilmesi” ve “özel hayatın gizliliği” anahtar kelimelerinin son yıllarda kullanım sıklığının arttığı ve güncel çalışmalarda en fazla tercih edilen anahtar kelimeler olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında benzerlik gösteren diğer çalışmalar ise Gillett-Swan vd. (2023) ile Hareket ve Kartal’ın (2021) çalışmalarıdır. Her iki çalışmada da “katılım” kelimesinin eğitim alanında yoğun şekilde işlendiği ve araştırmaların odaklandığı bir konu olduğu ifade edilerek bu araştırma ile benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca Brantefors ve Quennerstedt’in (2016) çalışmasında okul öncesi çocukların çocuk haklarını katılım hakları kapsamında öğrendikleri belirtilmektedir. “Covid-19”, “çocuk evliliği”, “iklim değişikliği” ve “istismar” gibi anahtar kelimelerin güncel kullanımı da Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven’in (2024) çalışması ile paralellik göstermektedir. Yiğitbaş’ın (2023) çalışmasında en sık kullanılan anahtar kelimenin “çocuk işçiliği” olması, bu çalışmada da sık tercih edilen anahtar kelimeler arasında yer almaktadır. Akçe ve Buz’un (2024) çalışmasında ise “çocuk refahı”, “çocuk hakları” ve “çocuğun iyi oluş hali” kavramları sık kullanılan anahtar kelimeler arasında bulunmakta, bu kavramlar sıralama açısından bu araştırma ile tam örtüşmese de ortak önemli kavramlardır. Bayrak ve Özkan’ın (2024) çalışmasında en sık kullanılan anahtar kelimeler “çocuk koruma” ve “çocuk istismarı” olup, bu da benzeşmenin yaşandığı bir diğer çalışmadır. Öz ve Gürsoy (2024) ise en sık kullanılan anahtar kelimelerin “çocuklar” ve “çocukluk” olduğunu belirtmiş, bu kavramlar da diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Araştırmanın bu alt probleminden elde edilen sonuçlar, Guo vd. (2023) tarafından yürütülen çalışmayla da paralellik taşımaktadır. Bu çalışmada bibliyometrik yöntemle çocukların pestisit maruziyeti ele alınmış ve en sık kullanılan anahtar kelimenin “çocuklar” olduğu ortaya konmuştur. Ünalı (2023) araştırmasında ise en sık kullanılan anahtar kelimeler arasında “çocuk istismarı ve ihmali”, “çocuk koruma” ve “çocuklar” kavramları yer almaktadır. Munnu ve Palanisamy (2025) ise en sık kullanılan anahtar kelimelerin “çocuk”, “çocuklar” ve “çocukluk” olduğunu ifade etmiştir.

2020 yılında küresel çapta ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Bu konuyla ilgili en fazla çalışmanın 2021 yılında ve tıp alanında yapıldığı tespit

edilmiştir. Salgının çocuklara, eğitim-öğretim ortamlarına etkisi, salgın sırasında çocuk haklarının uygulanma durumu, Covid-19 ile çocuklarda stres oluşumu gibi birçok konuya odaklanılmış ve tıptan sosyal bilimlere, sosyal bilimlerden çevre bilimlerine kadar çeşitli disiplinlerden çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Güncel konuların araştırmacılar tarafından yakından takip edilip üzerinde çalışıldığı görülmektedir. Son dönemlerde eğilim gösterilen bir diğer konu ise çocuk evliliğidir. Çocuk evliliği üzerine çalışmaların daha çok 2024 yılında ve sosyal bilimler alanında yapıldığı saptanmıştır. Bu kapsamda çocuk evliliğine sebep olan etkenler, çocuk evliliğinin ülkeler bazındaki durumu ve erken evliliğin çocuklar üzerindeki etkisi incelenmiştir. UNICEF'in Mayıs 2023'te yayımladığı "Is an end to child marriage within reach? Latest trends and future prospects 2023 update" (Çocuk yaşta evliliğe son vermek mümkün mü? Son trendler ve gelecek beklentileri 2023 güncellemesi) isimli rapora göre, son yıllarda çocuk evlilik oranlarında düşüş yaşandığı belirtilmekle birlikte Covid-19, iklim krizi, devam eden çatışmalar ve sağlık ile ekonomi alanındaki krizlerin bu olumlu gelişmeyi tehdit ettiği ifade edilmektedir. Bu olumsuzluklardan kurtulmak ve çözüm bulmak için ailelerin çocuk yaşta evlilikte çözüm arayışında oldukları vurgulanmıştır (UNICEF, 2023). Covid-19'un çocuk evliliğinin engellenmesinde tehdit unsuru olduğu ve salgın nedeniyle okulların kapanması, ekonomik zorluklar, hizmetlerin aksaması ve ebeveyn ölümlerinin yaşanması gibi sebeplerle kız çocuklarının çocuk yaşta evlilik riskiyle karşı karşıya kaldığı ifade edilmektedir (UNICEF, 2021). Tüm bu etkenler bağlamında değerlendirildiğinde, çocuk evliliği anahtar kavramının son yıllarda kullanımının artması olağandır. Juariah vd. (2024) yaptıkları araştırmada, Asya'daki bazı ülkelerde çocuk evliliklerinin daha yaygın olduğunu, ancak Asya'da konuyla ilgili yayın yapan yazar sayısının az olduğunu belirtmiştir. Çocuk katılımı üzerine çalışmaların daha çok 2023 yılında ve sosyal bilimler alanında yapıldığı görülmüştür. Çocuk katılımı kapsamında çocuğun okul ortamına ve okulda alınan kararlara, sağlık sektörüne ve hukuk alanına, çocuk refahı hizmetlerine katılımı, ülkeler bazında çocukların katılım hakkı ve Covid-19 salgınıyla çocukların katılım hakkını kullanma durumu gibi konular ele alınmıştır. Bu bölümde "çocuk hakları eğitimi" kavramının oldukça az kullanıldığı tespit edilmiştir. Eğitim kavramı en çok kullanılan anahtar kelimeler arasında yer alırken, "çocuk hakları eğitimi" yalnızca 11 defa kullanılmıştır. Yılmaz'ın (2024) çalışmasında da "çocuk hakları eğitimi" kavramının en sık kullanılan anahtar kelimeler arasında olmadığı, ancak "okul öncesi eğitimi" ve "erken çocukluk eğitimi" kavramlarının öne çıktığı belirtilmiştir. Çocukların haklarının neler olduğu, nerede ve nasıl kullanabilecekleri, hangi kurum ya da kişilerce bu hakların korunduğu konusunda

bilinçlenmelerinde çocuk hakları eğitiminin büyük öneme sahip olmasına rağmen, bu konuya yönelik çalışmalarda yeterince durulmadığı görülmüştür. Çok az yer verilen bir diğer kavram ise “dijital”dir. Yalnızca “dijitalleşme” ve “dijital çevre” kavramları anahtar kelimeler arasında yer almakta ve ortalama olarak 2021 yılında yayımlandığı saptanmaktadır. Bu kavram günümüz dünyasında önemli bir yere sahip olup hayatın birçok alanında kullanılmasına rağmen, ilgili anahtar kelimelerin sayısının oldukça az olması dikkat çekicidir. Dijital kavramının sağladığı kolaylıkların yanı sıra dijital zorbalık veya siber zorbalık, dijital dünyada kişisel bilgilerin güvenilirliğinin sağlanmasının zorlaşması gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bu nedenle, çocukların dijital dünyada güvenliğinin sağlanması, akıllı ve sağlıklı şekilde bu alandan faydalanabilmeleri giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu konuda Türkiye, “Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi”ni hazırlayarak, çocukların dijital dünyada kendi haklarını koruyabilecek duruma gelene kadar güvenliklerinin sağlanması ve dijital dünyada çocukların üstün yararının gözetildiği bir çerçeve oluşturmayı hedeflemiştir (Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi, 2025).

Araştırma kapsamında çocuk hakları üzerine yapılan çalışmalar ülkeler bazında analiz edildiğinde, en çok atıf alan ve diğer ülkelerle bağlantı sayısı en fazla olan ülkenin 665 çalışma ile İngiltere olduğu tespit edilmiştir. İngiltere’yi, sırasıyla 389 çalışma ile Amerika Birleşik Devletleri, 237 çalışma ile Avustralya, 171 çalışma ile Kanada ve 170 çalışma ile İsveç takip etmiştir. Araştırmanın bu bulgusu, Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven’in (2024) gerçekleştirdiği çalışma ile benzerlik göstermektedir. Söz konusu araştırmaya göre İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada ve Hindistan, çocuk hakları literatüründe en fazla katkı sunan ilk beş ülke olarak öne çıkmaktadır. Elde edilen bu sonuç, mevcut araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir. İngiltere’nin ilk sırada yer almasının nedenlerine bakıldığında, Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven’in (2024) yaptığı çalışmada, çocuk haklarıyla ilgili makalelerin yazarların çalıştığı kurumlara göre dağılımı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, en fazla yayın yapan ilk on kurumdan dördünün İngiltere’de bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu dört kurumdan bazılarında çocuk haklarıyla ilgili bölümler mevcutken (Surrey County Council), bazılarında ise lisansüstü eğitim programları bulunmaktadır (University College London). Ülke içerisindeki yükseköğretim kurumlarında çocuk haklarıyla bağlantılı çeşitli merkezlerin ve lisansüstü programların bulunması da önemli bir etken olarak kabul edilebilir. Örneğin, Londra Şehir Üniversitesi bünyesinde “Çocuk ve Aile Hukuku Reformu Merkezi”, İngiltere Stirling Üniversitesi bünyesinde “Çocuk İyiliği/Refahı ve Koruma Merkezi” ve

İngiltere Kent Üniversitesi bünyesinde “Uluslararası Çocuk Koruma Merkezi” bulunmaktadır (Usta, 2020). Bununla birlikte, 2002 yılında İngiltere’de çıkarılan eğitim yasası ile çocukların korunması hedeflenmiş; çocuk koruma yasası ile de çocukların üstün yararı temel prensip olarak kabul edilmiştir (Education Act, 2002; Child Act, 1989). İngiltere’de ayrıca “Children’s Commissioner for England” isimli, çocuk haklarını denetleyen ve geliştiren bağımsız bir çocuk komiserliği kurumu bulunmaktadır. Tüm bunlar, çocuk hakları alanında İngiltere’nin ilk sırada yer almasının sebepleri arasında gösterilebilir. Erasmus Üniversitesi ve Uluslararası Sosyal Araştırmalar Enstitüsü iş birliği ile hazırlanan “Çocuk Hakları Endeksi” raporu, küresel boyutta çocuk haklarının ne derecede korunduğunu ve ülkelerin çocuk haklarını iyileştirmek için ne kadar çaba sarf ettiklerini değerlendiren bir endekstir. Bu endeks hem genel hem de yıllık sıralamalar sunmaktadır. 2024 yılında yayımlanan rapora göre, 194 ülke arasında İngiltere 134. sırada yer almaktadır (The Kids Rights Index Report, 2024). İngiltere, çocuk hakları konusunda hem en çok atıf alan hem de en üretken ülke olmasına rağmen, 2024 çocuk hakları endeksi raporunda oldukça geri bir sırada bulunmaktadır. Benzer şekilde, çocuk hakları konusunda üretken ülkelerden biri olan Avustralya 135., Kanada 66., İsveç 78. ve Güney Afrika 93. sırada yer almaktadır. Tablo 4.2’de yer almayan Lüksemburg ise yayımlanan raporda ilk sırada yer almakta; 194 ülke arasında çocuk haklarını en iyi koruyan ve iyileştirmek için en fazla çaba gösteren ülke olarak gösterilmektedir. Tablo 4.2’de yer alan en üretken ilk on ülkeden yalnızca Almanya, Finlandiya ve Belçika, rapordaki ilk on ülke arasında bulunmaktadır. Bu durum, çocuk haklarının korunması ve iyileştirilmesi konusunda uygulama ile akademik üretkenlik arasında bir tezatlık olduğunu göstermektedir. Çocuk hakları konusunda en üretken ülkelere bakıldığında, atıf analizinde olduğu gibi İngiltere 667 çalışma ile ilk sırada yer almakta, ardından sırasıyla 390 çalışma ile Amerika Birleşik Devletleri, 237 çalışma ile Avustralya, 171 çalışma ile Kanada ve 170 çalışma ile İsveç gelmektedir. İngiltere’de çocuk hakları alanında en fazla tıp alanında çalışmalar yayımlanmış, bunu sosyal bilimler ve psikoloji alanındaki çalışmalar takip etmiştir. İngiltere’nin eğitim alanında yaptığı çalışmalarda ise otizm, cinsellik, Afrika, Güney Asya ve Hint Yarımadası ülkeleri odağa alınmış; sadece okul ve okul ile bağlantılı kişilere değil, eğitime daha geniş bir perspektiften yaklaşıldığı saptanmıştır. ABD’de ise sosyal bilimler alanında en fazla olmak üzere tıp ve psikoloji alanlarında da yoğun çalışmalar yapılmakta; sosyal bilimler alanındaki çalışmalar daha çok göçmen çocuklar ve savaş çocuklarına odaklanmaktadır. Çocuk haklarının alt başlıkları ile ilgili çalışmalarda da yukarıda adı geçen ülkelerin ilk sıralarda olduğu görülmektedir. Örneğin, Akçe ve Buz’un

(2024) çalışmasında çocuk yoksulluğu alanında en fazla yayın yapan ilk iki ülke ABD ve İngiltere olarak belirtilmiş, ardından Çin, Kanada ve İsveç gelmektedir. Sıralama farklılıkları olsa da ilk sıralarda ABD ve İngiltere yer almakta; Kanada ve İsveç ise her iki çalışmada da aynı pozisyonlardadır. Günay Molu ve Durmuşoğlu Saltalı'nın (2023) çocuk ruh sağlığı konusundaki incelemesinde de en üretken ülke ABD, ardından İngiltere ve Avustralya olarak belirlenmiştir. Bayrak ve Özkan'ın (2024) çocuk istismarı ve ihmali üzerine yaptıkları çalışmada ise en fazla çalışma yapılan ülke ABD olarak belirtilmiş, ardından İngiltere ve Avustralya gelmektedir. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar Guo vd. (2023)'nin çalışması ile de paralellik göstermektedir. Öz ve Gürsoy (2024) ise sürdürülebilir sağlık konusunu çocuk ve ebeveyn bağlamında ele alan makaleleri incelemiş; ilgili alanda en fazla çalışmanın ABD, ardından Avustralya ve İngiltere tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, çocuklarla ilgili veya bağlantılı konularda ilk üç sırada çoğunlukla bu ülkelerin yer aldığı söylenebilir. Wang vd. (2024)'nin çocuk ve ergenlerde depresyona yönelik psikolojik müdahaleler üzerine bibliyometrik analizi ve Ünalı (2023)'nin çocuk istismarı konusundaki bilimsel haritalama çalışması da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Munnu ve Palanisamy (2025) ise çocuk istismarı alanında yaptıkları çalışmada, en üretken ülkelerin ABD, Kanada ve İngiltere olduğunu belirtmiştir. Zhao vd. (2022) ise 2012-2021 yılları arasında çocukluk çağı otizm spektrum bozukluklarını bibliyometrik açıdan incelemiş; en üretken ülkelerin ABD, İngiltere ve Avustralya olduğunu bildirmiştir. Araştırma kapsamında dikkat çeken bir diğer nokta, ABD'nin BMÇHS taraf olmamasına rağmen çocuk hakları alanında yapılan çalışmalarda ikinci sırada yer almasıdır. Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven (2024) bu durumu, ABD'nin Hindistan'dan sonra en çok üniversiteye sahip olması, dünya genelinde üniversite sıralamasında birçok ABD üniversitesinin üst sıralarda bulunması ve akademik anlamda küresel çapta en fazla çalışma yapan ülkeler arasında ilk sırada olmasına bağlamaktadır. Dünya üniversiteler sıralamasında, ABD ilk on sırada yedi üniversite ile temsil edilmektedir (Times Higher Education, 2025). Ayrıca, ABD SCImago dergi sıralamasında en fazla belge sayısına sahip ülke konumundadır (SJR, 2025). ABD'nin çeşitli milletlerden insanlara ev sahipliği yapması, farklı milletlerden ve yaş gruplarından insan kaynaklarına sahip olması, çocuk haklarının farklı boyutlarını ele alabilmesine imkân sağlamaktadır. ABD'de çocuk istismarı ve ihmali ile ilgilenen Child Protective Services (CPS), engelli çocukların eğitim hakkını garanti altına alan Individuals with Disabilities Education Act (IDEA) ve suça sürüklenen çocuklara yönelik özel adalet sistemi olan Juvenile Justice System gibi politikalar ve kurumlar bulunmaktadır. Ayrıca,

Save the Children US, Children's Defense Fund (CDF) ve Child Mind Institute gibi çocuk hakları ve çocuk sağlığı alanında çalışan önemli sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Dijital dünyadaki hızlı gelişmeler karşısında çocukların gizliliğini korumak amacıyla web sitesi ve çevrimiçi hizmet operatörlerine şartlar getiren Children's Online Privacy Protection Act (COPPA) gibi yasalar da ABD'de yürürlüktedir. Günay Molu ve Durmuşoğlu Saltalı (2023), Dünya Bankası verilerine dayanarak ABD, İngiltere ve Avustralya'nın tamamının yüksek ekonomik gelişmişlik düzeyinde olduğunu, bu ülkelerin bilimsel yayınlara ayıracabilecekleri kaynak ve teşviklerin yüksek yayın sayısı ile ilişkili olabileceğini; ayrıca ABD ve İngiltere'nin resmi dilinin, Avustralya'da ise nüfusun çoğunluğunun konuştuğu dilin İngilizce olmasının yayın üretimi açısından avantaj sağladığını ifade etmişlerdir. Yılmaz (2024) okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin yaklaşımlarını incelediğı çalışmada, en çok yayın yapan ülkenin ABD olduğunu, ardından Türkiye'nin geldiğini belirtmiştir. Yirci ve Serin (2022) ise Dünya Bankası gelir gruplarına göre farklı ülkelerden en fazla öğrenci alan ülkenin ABD olduğunu; ardından İngiltere ve Avustralya'nın geldiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda ABD'nin çocuk hakları konusuna özel odaklandığında bile ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuç Bulu ve Üstün'ün (2023) çocuk yoksulluğu alanındaki çalışmaları ile de benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmada çocuk yoksulluğunda en fazla yayın yapan ülkeler sıralamasında ilk sırada ABD, ardından İngiltere, Kanada, Almanya ve İsveç yer almaktadır. Tablo 4.2'de gösterilen çocuk hakları konusunda en üretken ilk 20 ülkenin sıralamasında ise ilk beş sırayı İngiltere, ABD, Avustralya, Kanada ve İsveç almaktadır. Bu bakımdan ülkeler bazındaki sıralama her iki çalışmada da uyum göstermektedir. Benzerlik gösteren bir diğer çalışma ise Kuru Uzku'tun (2024) çocuk yoksulluğunu incelediğı çalışmadır. Bu çalışmada da atıf analizi sonuçlarına göre en fazla atıf alan ülkeler sırasıyla ABD, İngiltere ve Kanada olarak belirlenmiştir. İlk sırada genellikle ABD ve İngiltere arasında gidip gelen sıralamalar gözlemlenmektedir. Ayrıca çalışma sayısı bakımından da sıralamanın benzer şekilde devam ettiğı tespit edilmiştir. Yiğitbaşı'n (2023) bibliyometrik ve içerik analizine dayanan çalışmada, çocuk işçiliğı konusunun halk sağlığı açısından incelenmesi kapsamında, en fazla atıf alan ülkelerin ABD, Almanya ve İngiltere olduğu belirtilmiştir. Sıralama farklılıkları olsa da ABD ve İngiltere ilk üç ülke arasında yer almaktadır.

Refah düzeyi yüksek ve gelişmiş ülkelerin çocuk hakları ve alt başlıklarını diğer ülkelere göre daha fazla araştırıp literatüre çok sayıda katkı sundukları ifade edilebilir. Bunun başlıca nedeni

akademik araştırma altyapılarının gelişmiş olmasıdır. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan ülkelerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 30 çalışma ile Endonezya, 20 çalışma ile Kolombiya, 12 çalışma ile Kazakistan, 10 çalışma ile Estonya ve 7 çalışma ile Birleşik Arap Emirliği'nin son yıllarda çocuk hakları alanında diğer ülkelere göre daha fazla atıf aldığı görülmektedir. Endonezya'nın son yıllardaki çalışma alanları incelendiğinde, pediatri, çocuk evliliği, Covid-19, İslam hukuku, insan ticareti, evlilik dışı doğan çocuklar ve kadının içinde bulunduğu durum üzerinden çocukların ve çocuk haklarının ele alındığı görülmektedir. Kolombiya ve Birleşik Arap Emirlikleri de benzer şekilde pediatri ve Covid-19 alanlarında çocuk haklarına ilişkin çalışmalar yapmıştır. Filistin'in çocuk hakları alanında yalnızca "A Childhood at Risk: The Child's Rights from Gaza's Children's Perspectives During the Israel Attack" isimli bir çalışmayı yayımladığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise uzun süredir devam eden İsrail devleti ile savaş hali olabilir.

Araştırmada Çocuk haklarına yönelik çalışmalar gerçekleştiren araştırmacılar incelendiğinde hem en çok atıf alan hem de diğer araştırmacılarla en fazla bağlantıya sahip araştırmacının, 17 çalışmayla Ann Quennerstedt olduğu görülmektedir. Quennerstedt'i sırasıyla E. Kay M. Tisdall (15 çalışma), Asher Ben-Arieh (13 çalışma), Hanita Kosher (10 çalışma) ve Marit Skivenes, Lotem Perry-Hazan ile Stephanie Elaine Rap (her biri 9 çalışma) takip etmektedir. Ann Quennerstedt, en çok atıf alan kurumlar arasında ikinci sırada yer alan Örebro Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. Temel araştırma alanı eğitimde çocuk hakları olan Quennerstedt, çocuğun bakış açısından insan hakları, erken çocukluk eğitimi, okulun çocuk ve gençlerin insan haklarına ilişkin rolü ve sorumluluğu gibi konulara odaklanmaktadır. Son dönemde ise çocukların insan hakları eğitimi, okullarda çocuklar ve gençler için hak temelli eğitim üzerine çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca, İsveç Araştırma Konseyi tarafından desteklenen "Children's Human Rights Education" başlıklı uluslararası araştırma ağının liderliğini üstlenmekte ve 2013 yılından bu yana Avrupa Eğitim Araştırmaları Birliği (EERA) bünyesindeki "Çocuk Hakları ve Eğitim" araştırma ağının koordinatörlüğünü yapmaktadır. Aynı zamanda, alandaki en çok atıf alan dergilerden biri olan *International Journal of Children's Rights* dergisinin editörlüğünü de yürütmektedir. E. Kay M. Tisdall, en fazla atıf alan kurumlardan biri olan Edinburgh Üniversitesi bünyesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Araştırma konuları arasında aile hukuku, çocuk koruma, aile içi şiddetten etkilenen çocuklar, engelli ve destek gereksinimi olan çocuklar, çocuk evliliklerinin sona erdirilmesi, çocukların ve gençlerin karar alma süreçlerine katılımı, sosyal medyada mahremiyet, gençlerin geçim kaynakları ve çok dilli ailelerde yaşayan çocuklar

yer almaktadır. Konuların çeşitliliği, farklı alanlarda çalışan araştırmacılarla ilişkilendirilmesini kolaylaştırmış ve atıf sayısını artırmıştır. Ayrıca Tisdall, İskoçya, Brezilya, Kanada, Çin, Esvatini, Hindistan, Norveç ve Güney Afrika gibi ülkelerdeki meslektaşlarıyla uluslararası iş birlikleri gerçekleştirmektedir. Hem gelişmiş (ör. Norveç, Kanada) hem de gelişmekte olan (ör. Esvatini) ülkelerle yürütülen çalışmalar, araştırmacının uluslararası literatürdeki görünürlüğünü ve atıf oranını artırmıştır. Güncel çalışmalarında aile içi şiddet bağlamında tartışmalı çocuk teması, çocuk evliliklerine karşı aktivizm, barış inşasında sanat temelli yöntemler, kırılgan bağlamlarda kapsayıcı pedagojiler ve çok dilli ailelerde çocuk deneyimleri yer almaktadır. Asher Ben-Arieh, en çok atıf alan kurumların başında gelen The Hebrew University of Jerusalem bünyesinde, Paul Baerwald Sosyal Hizmet ve Sosyal Refah Okulu'nda görev yapmakta ve aynı zamanda Haruv Enstitüsü'nün başkanlığını yürütmektedir. Araştırma alanları arasında çocuk refahı, refah göstergeleri, çocuk istismarı, çocuk katılımı, çocuk güvenliği ve öznel iyi oluş gibi konular yer almaktadır. Ayrıca, International Society for Child Indicators (ISCI) adlı kuruluşun kurucu üyesi ve ilk başkanıdır. En çok atıf alan yayınlar arasında yer alan *Child Indicators Research* dergisinin ve *Children's Well-being: Indicators and Research* adlı kitap serisinin kurucusu ve baş editörüdür. İsrail'de faaliyet gösteren "A Home for Every Child" adlı STK'da da görev almaktadır. Ben-Arieh'in çocukların refahını ölçerken yetişkin merkezli yaklaşımları eleştirerek çocuk merkezli ölçütler geliştirmesi ve hem akademik hem uygulamalı araçlar üretmesi, atıf oranının artmasına katkı sağlamıştır. Hanita Kosher de The Hebrew University of Jerusalem ve Haruv Enstitüsü'nde görev yapmaktadır. Araştırmaları; çocuk katılımı, çocuk hakları, çocuk refahı, öznel iyi oluş, çocuk koruma sistemleri ve istismar gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca "A Home for Every Child" adlı STK'da da çalışmıştır. Kosher'in, Asher Ben-Arieh ile yaptığı ortak çalışmalar ve güçlü akademik iş birlikleri atıf oranını yükseltmektedir. Çocuk hakları konusunda en çok atıf alan araştırmacıların yıllara göre dağılımı gözden geçirildiğinde 9 çalışma ile Lotem Perry-Hazan isimli yazar son yıllarda çocuk hakları alanında diğer araştırmacılara göre daha fazla atıf aldığı saptanmıştır. Lotem Perry-Hazan, son yıllarda çocuk hakları alanında öne çıkan araştırmacılar arasında yer almakta olup, Hayfa Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Eğitimde çocuk hakları üzerine yaptığı çalışmalar, özellikle hukuk ve eğitim politikaları, öğrenci hakları ve Haredi eğitimi üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca EERA bünyesindeki "Çocuk Hakları ve Eğitim" araştırma ağının eş başkanıdır. Son dönemlerde çocuk hakları alanında daha fazla atıf aldığı belirlenen diğer araştırmacılar arasında 6 eş çalışma ile Laura Helen Virginia Wright, Sonia Livingstone,

Donna Koller ve Carmit Katz yer almaktadır. Wright, oyun temelli sanat yaklaşımlarıyla çocuk ve gençlerin katılımı üzerine çalışmakta olup, Uluslararası Çocuk Hakları ve Gelişim Enstitüsü'nde katılım yöntemlerinden sorumlu yöneticidir. Livingstone, çocukların dijital medya kullanımı, çevrim içi riskler ve fırsatlar üzerine çalışmakta ve UNICEF iş birliğiyle yürütülen Küresel Çocuklar Çevrimiçi projesinde yer almıştır. Katz, çocuk istismarı, yargı süreçlerinde çocukların katılımı ve travmatik deneyimlerin ifadesini destekleyen yaratıcı yöntemler üzerine çalışmakta olup *International Journal of Child Maltreatment* dergisinin genel yayın yönetmenidir. En üretken araştırmacılar sıralamasında ise Ann Quennerstedt 17 çalışmayla ilk sırada yer almaktadır. Onu sırasıyla Jeffrey L. Goldhagen (14 çalışma), Asher Ben-Arieh ve E. Kay M. Tisdall (13'er çalışma) ve Shanti Raman (11 çalışma) takip etmektedir. Goldhagen, pediatri uzmanı olup halk sağlığı, anne-çocuk sağlığı ve çocuk hakları alanlarında çalışmaktadır. Raman ise göçmen ve mülteci çocuklar, çocuk istismarı ve çocuk sağlığı üzerine çalışmakta ve uluslararası danışmanlıklar yürütmektedir. Sonuç olarak, en fazla atıf alan araştırmacılar ile en üretken araştırmacılar arasında farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma kapsamında, Scopus veri tabanında yer alan kayıtlar incelendiğinde, çocuk hakları konusundaki ilk çalışmanın 1989 yılında yayımlandığı tespit edilmiştir. 2005 yılına kadar bu alanda sınırlı sayıda yayın yapılmışken, 2005 sonrasında çalışmalarda belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Yıllar itibarıyla yayın sayıları karşılaştırıldığında, en fazla yayının 319 çalışmayla 2023 yılına ait olduğu görülmektedir. Özellikle son 15–20 yıl içinde çocuk hakları alanında yayınlanan çalışmaların sayısında dikkate değer bir artış meydana gelmiştir. Her ne kadar Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin kabul edildiği ilk yıllarda sınırlı sayıda araştırma yayımlanmış olsa da zamanla bu alana yönelik akademik ilginin arttığı ve çalışmaların kademeli olarak çoğaldığı anlaşılmaktadır. Bu artışta, küresel düzeyde yaşanan sosyo-politik ve insani krizlerin etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle covid-19 pandemisi, İsrail-Filistin ve Rusya-Ukrayna savaşları gibi çatışmalar; yaşama hakkı, güvenli barınma, temiz gıda ve suya erişim gibi temel hakların ihlaline yol açmakta ve bu süreçlerden en çok etkilenen grupların başında çocuklar gelmektedir. Bu durum, çocuk hakları konusundaki farkındalığı artırmakta ve konuya yönelik akademik ilgiyi beslemektedir. Nitekim yıllara göre çalışmalarda öne çıkan temalar da bu gelişmeleri yansıtmaktadır. 2014–2016 yılları arasında yoksulluk, çocuk işçiliği, çocuk yoksulluğu, istismar ve ihmal, kötü muamele, vatandaşlık, savunuculuk ve çocuk savunuculuğu gibi temalar ağırlık kazanmıştır. 2016–2018 döneminde ise çocuk hakları, katılım, insan hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk refahı, çocuğun

yüksek yararı, etik ve ergenlik gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. 2018–2020 yılları arasında çocuk koruma, eğitim, çocuğun sesi ve erken çocukluk eğitimi-bakımı gibi konular öne çıkarken; 2020 sonrası dönemde covid-19, çocuk katılımı, nitel araştırmalar, çocuk evliliği, çocuklara yönelik cinsel istismar ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri gibi temalar dikkat çekmektedir. Öte yandan, 2024 yılına ait Çocuk Hakları Endeksi Raporu’nda, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında çocuklara ilişkin belirlenen hedeflere yönelik ilerlemenin, başlangıçta yaratılan umutların gerisinde kaldığı vurgulanmaktadır (Kids Rights, 2024). Bu durum da çocuk hakları alanında daha fazla çalışmaya ve politika üretimine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Çocuk hakları alanında yapılan çalışmalar dergi bazında incelendiğinde, 228 çalışmayla *The International Journal of Children’s Rights* dergisi bu alanda en fazla atıf alan yayın olarak öne çıkmaktadır. Bu derginin ilk sırada yer almasının başlıca nedeni, doğrudan çocuk hakları temasıyla yayın yapması ve çok disiplinli bir yaklaşımla çocuk haklarına ilişkin farklı bakış açılarını yansıtmasıdır. Dergi; hukuk, siyaset teorisi, psikoloji, psikiyatri, eğitim, sosyoloji, sosyal hizmet, sağlık, sosyal antropoloji, ekonomi, teoloji ve tarih gibi birçok disiplinin yöntemlerini ve içgörülerini kullanarak dünya genelinde çocuk haklarının gelişimine katkı sunmaktadır. *Childhood* dergisi, çocukların sosyal ilişkileri, kültürleri ve toplumsal konumları üzerine odaklanan, coğrafi bölgeler, disiplinler ve kültürel bağlamlar arasında karşılaştırmalı çalışmalar yayımlayan uluslararası bir platformdur. *Children and Youth Services Review* ise özellikle dezavantajlı ve savunmasız çocuklar, gençler ve ailelerine yönelik sistemleri ele alan; refah düzeyini artırmayı amaçlayan küresel ve disiplinlerarası bir dergidir. *Child Abuse and Neglect* dergisi çocuk koruma alanına odaklanmakta ve çocuk refahı, ruh sağlığı, kamu sağlığı, sosyal hizmet gibi çok çeşitli sistemlerle ilgili makalelere yer vermektedir. *Children and Society*, çocukların refahını kendi bakış açılarıyla inceleyen; bebeklikten yetişkinliğe kadar olan süreçte çocukların toplumsal yaşamlarıyla ilgili varsayımları sorgulayan çalışmalara yer vermektedir. *The International Journal of Human Rights* ise insan hakları konularını çocuklar, ırk, din, toplumsal cinsiyet, mülteciler gibi başlıklar çerçevesinde çok boyutlu olarak ele almakta; ayrıca soykırım, işkence, idam cezası ve savaş suçları gibi konulara dair insan hakları perspektifli analizler sunmaktadır. Bu dergilerin yayın politikaları çocuk haklarının farklı yönlerini ele almakta olup; yayın kapsamaları ve amaçları yönünden birbirlerinden ayrılmaktadır. Atıf analizlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, son yıllarda 51 çalışmayla *Children and Society* dergisinin en fazla atıf alan yayın olduğu görülmüştür. Bu dergiye sırasıyla

24 çalışmayla *BMJ Paediatrics Open*, 19 çalışmayla *The Lancet Child and Adolescent Health* ile *Social Sciences*, 14'er çalışmayla *Children* ve *International Journal on Child Maltreatment Research, Policy and Practice*, son olarak da 13 çalışmayla *The Lancet* takip etmektedir. *BMJ Paediatrics Open*, özellikle pandemi sürecinde çocuk sağlığı, eğitim ve ruh sağlığı konularında yayımladığı nitelikli çalışmalarla 2020–2023 yılları arasında yoğun şekilde atıf almıştır. *The Lancet Child and Adolescent Health* dergisi ise çocuk sağlığının tüm evrelerini kapsamlı şekilde ele almakta; iklim, eşitsizlik ve gençlik sağlığı konularında politika önerileri sunmaktadır. Elde edilen bu bulgular, Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven'in (2024) çalışmasıyla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada da *International Journal of Children's Rights* ilk sırada yer almakta; ardından 69 çalışmayla *Childhood*, 60 çalışmayla *Children and Youth Services Review*, 59 çalışmayla *Child Abuse and Neglect*, 51 çalışmayla *Children and Society* ve 42 çalışmayla *International Journal of Human Rights* sıralanmaktadır. Benzer şekilde, Bulu ve Üstün'ün (2023) çocuk yoksulluğu konusuna dair gerçekleştirdiği bibliyometrik analizde de bu dergiler öne çıkmıştır. Bu çalışmada 67 yayımla *Child Indicators Research* dergisi en çok yayına sahip dergi olarak belirlenmiş ve analiz edilen tablo 4.4'te 9. sırada yer almıştır. Aynı çalışmada 43 yayımla *Children and Youth Services Review* ikinci sırada, 15 yayımla *Children and Society* beşinci sırada, 12 yayımla *Child and Family Social Work* ise yedinci sırada yer almıştır. Bu bulgular da çocuk hakları ve çocuk yoksulluğu alanında öncü dergilerin benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Akçe ve Buz'un (2024) çalışmasında da en çok atıf alan dergi olarak *Child Indicators Research* tespit edilmiştir. Bu dergi, tablo 4.4'te belirtilen dergiler arasında yer almaktadır. Aynı şekilde, *Children and Youth Services Review* ve *Child and Family Social Work* dergileri her iki çalışmada da üst sıralarda yer almakta olup bu durum bulgular arasındaki paralelliği desteklemektedir. Günay Molu ve Durmuşoğlu Saltalı'nın (2023) çalışmasında *Children and Youth Services Review* en üretken dergi olarak belirlenmiş, *Child Abuse and Neglect* ise hem bu hem de ilgili çalışma kapsamında en çok atıf alan dergilerden biri olmuştur. Bayrak ve Özkan (2024), en üretken derginin *Journal of Interpersonal Violence* olduğunu ifade etmiş; ancak *Children and Youth Services Review* ile *Child and Family Social Work* dergileri her iki çalışmada da yer alarak kısmi uyum göstermiştir. Öz ve Gürsoy'un (2024) araştırmasında *BMC Public Health* en çok yayın yapan dergi olarak belirlenmiş olsa da *Children and Youth Services Review* her iki çalışmada da yer aldığı için bazı benzerlikler mevcuttur. Ayrıca *BMJ Open* ile onun pediatri odaklı versiyonu olan *BMJ Paediatrics Open*'in her iki çalışmada da yer alması dikkat çekicidir. Ünalı'nın (2023)

çalışmasında *Child Abuse and Neglect* en üretken dergi olarak belirlenmiş ve *Archives of Disease in Childhood* dergisi de her iki çalışmada da üst sıralarda yer alarak benzerlik ortaya koymuştur. Munnu ve Palanisamy (2025) tarafından yürütülen çalışmada da *Child Abuse and Neglect* ile *Children and Youth Services Review* en üretken ilk iki dergi olarak belirlenmiştir; bu sonuç da mevcut bulgularla örtüşmektedir.

Çocuk hakları konulu yayınlar doküman türlerine göre incelendiğinde, 2.146 çalışmayla makalelerin ön planda olduğu görülmektedir. Makaleleri sırasıyla 248 inceleme, 184 kitap bölümü, 70 not, 59 editöryal yazı ve 41 konferans bildirisi takip etmektedir. Makalelerin bu denli yaygın olmasında, kitaplara göre daha kısa sürede yayımlanabilmeleri ve akademik dergi sayısının fazlalığı etkili olurken, akademik kitap yayımlayan yayınevlerinin daha sınırlı sayıda olması da bu durumu pekiştirmektedir. Bu bulgu da Bulu ve Üstün (2023), Kuru Uzku (2024) ve Munnu ile Palanisamy'nin (2025) çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırmada bir diğer parametre olan çocuk hakları konusunda en fazla atıf alan yayınlar incelendiğinde ilgili alanda en fazla Clark isimli araştırmacı atfa sahiptir. "A future for the world's children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission" (Dünyanın Çocukları İçin Bir Gelecek? WHO–UNICEF–Lancet Komisyonu) isimli çalışması 636 atıf almıştır. Clark'ın bu çalışması geniş bir araştırmacı kadrosuna sahiptir. Bu çalışmada Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF ve The Lancet tarafından 42 kişiden oluşturulan bir komisyon tarafından 18 Şubat 2020 tarihinde yayımlanmıştır. Rapor kapsamında çocukların sağlığı, refahı ve geleceğiyle ilgili küresel tehditler tartışılmıştır ve çocukların sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde merkeze alınması gerektiğini savunmaktadır. Raporda küresel çapta çocukların sağlığını, geleceklerini ve çevrelerini yeterli seviyede muhafaza eden bir ülkenin dahi olmadığı ifade edilmekte ve çocukların hem sağlığının hem de geleceğinin çevresel bozulmalar, iklim değişikliği ve buna bağlı olarak doğal afetlerde, hastalıklarda artış yaşanması, işlenmiş ve paketli yiyecek ve içecekler, alkol ve tütün ürünlerinin sömürü odaklı pazarlanması karşısında kuvvetli bir tehdit altında olduğu belirtilmektedir. Raporda sağlık, çevre, eğitim, insan hakları ve ekonomi gibi birçok alan birleştirilerek çocukları merkeze alan bir kalkınma modeli önerilmektedir. Çocukların geleceğinin tehlike altında olduğu, çocuklara yapılan yatırımın en karlı yatırım olduğu, tüm sektörlerin çocuklara karşı sorumlu olduğu, çocukların seslerini duyurması gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir. Aynı zamanda komisyon, karbondioksit salınımının durdurulması, sürdürülebilirlik yolunda çocukları ve ergenleri çalışmaların odak noktasına yerleştirilmesi, çocuk sağlığı ve hakları kapsamında tüm alanlarda yeni politikaların

üretilmesi ve bu aşamada çocuklarında katılım göstermesinin sağlanması, zarar verici ticari pazarlamanın milli denetimini sıkılaştırmak ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne yeni bir protokol eklenilmesi yönünde önerilerde bulunulmuştur (Clark, 2020). Yayının en fazla atıf almasının sebebi olarak dünyanın birçok yerinden çocuk sağlığı uzmanlarının iki yıldan fazla süren çalışması sonucu çocuk sağlığının kapsamlı bir şekilde ele alınması, çok sayıda kurum ve saygın isimler tarafından yazılmış olması, günümüzde en önemli sorunlardan olan iklim krizi, çocuk yoksulluğu gibi konulara cevap araması, akademisyenlere ve eylemleri uygulayıcı kurumlara yol göstermesi, geniş kapsamlı, çok disiplinli ve çözüm odaklı olması ve hükümetlere somut önerilerde bulunması gösterilebilir. İkinci sırada ise 2010 senesinde yayımladığı “Bullying in school: Evaluation and Dissemination of The Olweus Bullying Prevention Program” (Okullarda Zorbalık: Olweus Zorbalığı Önleme Programı'nın Değerlendirilmesi ve Yaygınlaştırılması) isimli makalesi ile 462 atıf alan Olweus yer almaktadır. Bu yayında ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim eğitim seviyelerinde öğrenim gören çocuklar arasında meydana gelen zorbalığın ne düzeyde olduğu ve azaltılması, akran ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeyi hedeflemek ile kendisinin geliştirdiği Olweus Zorbalığı Önleme Programı'nın (OBPP) etkinliğinin değerlendirilip dünya genelinde yayılması incelenmiştir. Program ile okul kültürünün değiştirilmesi, öğrencilerin empati seviyelerini artırılması ve zorbalık davranışlarında azalmaya gidilmesi yönünde hedefler belirlenmiştir. Program Norveç, ABD, İzlanda, İsveç ve Litvanya'da uygulanmış pozitif yönde neticeye varılmıştır. Aynı zamanda da Meksika, Brezilya ve Almanya'da da pilot uygulamalara devam edildiği ifade edilmiştir (Olweus, 2010). Yayının bu derece atıf almasında son zamanlarda okullarda sıklıkla rastlanılan ve artık görmeye alıştığımız akran zorbalığının dikkat çekici bir hal alması ve bu problemin çözülmesi için çalışmaların yapıyor oluşu etkili olabilir. Bununla birlikte ilgili yayın kapsamında geliştirilen zorbalık önleme programının uluslararası boyutta uygulanması ve test edilmesi de bu yayının çok fazla atıf almasında etkili olabileceği söylenebilir. Aynı zamanda okul temelli ilk sistematik zorbalık önleme programı olması, farklı ülkelerde uygulanıp başarılı sonuç elde etmesi ve somut bir program sunması bakımından UNICEF gibi kurumlar tarafından da atıf almıştır. Üçüncü sırada ise 2012 yılında yayımladığı “Not so ‘new’? Looking critically at childhood studies” (O Kadar da 'Yeni' mi? Çocukluk Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış) isimli makalesi ile 364 atıf alan Tisdall yer almaktadır. Bu makale çocuklukla ilgili yapılan çalışmaların şu anki durumu ve teorik zorluklar hakkında bir eleştiri yapmıştır ve bu durum çocuklarla ilgili çalışma yapan araştırmacıların karşılaşılabilecekleri

zorlukları göstermesi, çocukluk üzerine çalışmak isteyenlere hangi perspektiften bakmaları gerektiği noktasında yardımcı olmaktadır (Tisdall, 2012). Bununla birlikte makalede BMÇHS'nin özellikle Kuzey ülkeleri tarafından oluşturulmuş bir çocukluk anlayışının dünyaya tarafından kabul edildiği fakat bu anlayışın güney ülkeleri çocuklarına uymadığı ve yerel kültürü göz ardı ettiği ifade edilmiştir. Dördüncü ve beşinci sırada yer alan araştırmacılar arasında yalnızca bir atıf fark bulunmaktadır ve bu nedenden ötürü dördüncü sırada Livingstone yer almaktadır. 2017 yılında yayımladığı “Children and young people’s rights in the digital age: An emerging agenda” (Dijital Çağda Çocukların ve Gençlerin Hakları: Gelişmekte Olan Bir Gündem) isimli makalesi 206 atıf almıştır. Bu makalede içinde bulunduğumuz dijital çağda çocukların haklarının nasıl korunabileceği ve onların dijital ortamlardan en iyi şekilde nasıl faydalanabilecekleri üzerinde durulmuştur. Dijital dünyanın hayatlarımızın merkezinde oluşu ve çocukların da bu dünyanın önemli bir parçası olduğu fakat halihazırdaki kanunların ve uygulamaların çocukları ya sadece “korunması gereken kurbanlar” ya da “yetişkin gibi dijital kullanıcılar” olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Bu iki durumun arasında denge kurulmasının gerektiği ve çocukların yalnızca pasif korunması gereken bireyler olmadığı bununla birlikte dijital dünyada aktif ve üretken katılımcılar olma gücüne sahip oldukları belirtilmiştir. Makale kapsamında dijital ortamların çocukların sadece bazı haklarını mı desteklediği, yoksa tüm haklarını kapsayacak şekilde yeniden mi düşünülmesi gerektiği; aynı zamanda da son zamanlarda sıklıkla artış yaşanan yoksulluk, savaş, vatansızlık gibi ağır koşullar altında olan çocukların da dijital haklardan nasıl faydalanabileceği yönünde sorular üzerinde durulmuştur. Makalenin bu derece atıf almasında günümüz dünyasında dijital materyallerin kullanım sıklığının artması, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası oluşu yani güncel ve önemli bir konuyu ele alması, çocuklara yalnızca korunması gereken bireyler olarak değil de aktif katılımcılar ve hak sahibi olarak görmesi bakımından haklara yeni bir pencereden bakması, makalenin yalnızca teoride kalmaması bununla beraber çocuklarla bağlantı olan bu alanda çalışma yapan kişilere, kurumlara yol gösterici olup pratik katkılar sağlaması ve son olarak saygın yazarlar tarafından kaleme alınıp bilinir bir dergide yayımlanması etkili olabilir. Son sırada 205 atıf sayısı ile Reynaert yer almaktadır. 2009 yılında yayımladığı “A review of children’s rights literature since the adoption of the united nations convention on the rights of the child” (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin Kabulünden Bu Yana Çocuk Hakları Literatürüne Dair Bir İnceleme) başlıklı makalesi ile en fazla atıf alan yayınlarda ilk beş araştırmacı içine girmiştir. İlgili yayın BMÇHS’nin ilanından sonra çocuk hakları üzerine

yapılan çalışmaları kapsamlı bir şekilde inceleyen bir derleme çalışmasıdır. Makalede çocuk hakları ile ilgili literatür incelenip öne çıkan ana temalar ortaya çıkarılmıştır. Makalenin ele aldığı üç ana tema ise çocuğun özerkliği ve katılım hakkı, çocuk hakları ve ebeveyn hakları, küresel çocuk hakları endüstrisidir. En çok atıf alan yayınlar arasında olmasının nedenleri olarakta kapsamlı bir literatür taraması yapması ve bu taramanın diğer araştırmacılara yol gösterici nitelikte olması, çocuk hakları ifadesinin yalnızca pozitif yönlerini değil aynı zamanda çelişkilerini, sınırlarını ve risklerini de tartışmasından kaynaklı olarak çocuk hakları ifadesine eleştirel bir açıdan bakması, kuramsal açıdan zengin olması, ileride araştırmalara dahil edilebilecek konular için araştırma gündemi sunması gösterilebilir. Çocuk hakları konusunda en fazla atıf alan yayınlar yıl bazında incelendiğinde ilk sırada Davies'e ait olan ve 2023 senesinde yayımlanıp toplamda 26 atıf alan "Establishing a framework for listening to children in healthcare" başlıklı makale gelmektedir. Bu çalışma çocukların sağlık hizmetlerinde görüşlerini ifade etme ve bu görüşlerin ciddiyle dikkate alınma hakkını ele almakta ve çocukların sağlık hizmetlerinde seslerinin duyulmadığı ifade edilmektedir. İkinci sırada ise Cuevas-Parra'ya ait olan ve 2023 senesinde yayımlanıp toplamda 17 atıf alan "Multi-dimensional lens to article 12 of the UNCRC: a model to enhance children's participation" başlıklı makale, üçüncü sırada da aynı yıl yayımlanan Bakhtiar'a ait olan toplamda 16 atıf alan "Research with and by children: A systematic literature review" başlıklı makale gelmektedir. Cuevas-Parra'ya ait olan yayında çocukların görüşlerini ifade etme hakkı üzerine çok boyutlu bir bakış açısı sunulurken; Bakhtiar'a ait olan yayında çocukların araştırma sürecine aktif olarak katıldığı çalışmalar incelenmiştir. Dördüncü sırada ise her ikisinde 2023 yılında yayımlanan ve toplamda 15 atıf alarak eş atıf sayısına sahip iki yayın yer almaktadır. Bunlardan ilki Finneran'a ait olan "Pride and privilege: the affective dissonance of student voice", diğeri ise Parcerisa'ya ait olan "Technological corporations, digital platforms and privacy: comparing the discourses about the entry of bigtech in public education" başlıklı makalelerdir. Finneran'a ait olan yayında öğrencilerin sesini duyurma hakkı ile ilgili okul temelli uygulamalarda ortaya çıkan duygusal çelişkiler incelenirken; Parcerisa'ya ait olan yayında da büyük teknoloji şirketlerinin kamu okullarına girişi incelenmiştir. Beşinci sırada da iki yayın yer almaktadır. Bu yayınlar toplamda 12 atıf alarak eş atıf sayılarına sahiptirler. Bunlar Scarparolo'ya ait olan ve 2024 senesinde yayımlanan "Student voice as part of differentiated instruction: students' perspectives", ve Canosa'ya ait olan 2023 senesinde yayımlanan "Reimagining children's participation: a child rights informed approach to social justice in tourism" başlıklı makalelerdir. Scarparolo'ya ait

olan yayında öğrencilerin sınıfta kendi fikirlerini söyleme ve öğrenme sürecine katılma hakları incelenirken; Canosa'ya ait olan yayında ise çocukların turizm alanında maruz kaldıkları adaletsizliklere odaklanılarak katılıma nasıl daha etkili bir şekilde dahil edilebilecekleri incelenmiştir.

Çocuk hakları alanında en üretken kurumlar incelendiğinde, en fazla atıf alan kurumun İsrail'de yer alan The Hebrew University of Jerusalem olduğu ve bu üniversiteye ait toplam 15 çalışmanın literatüre katkı sunduğu tespit edilmiştir. Bu kurumu sırasıyla İsveç'teki Örebro Üniversitesi (13 çalışma), İngiltere'deki Queen's Üniversitesi (10 çalışma), İrlanda'daki College Cork Üniversitesi (9 çalışma) ve yine İngiltere'deki Cardiff Üniversitesi ile İsveç'teki Stockholm Üniversitesi (her biri 9 çalışma) takip etmektedir. The Hebrew University of Jerusalem bünyesinde Minerva İnsan Hakları Merkezi yer almakta ve bu merkezin altında Çocuk ve Gençlik Hakları Araştırma Birimi faaliyet göstermektedir. Ayrıca çocuk istismarı ve ihmaline üzerine çalışan The Haruv Institute ile iş birliği içerisinde. Bu kurumda, çocuk hakları alanında en çok atıf alan araştırmacılar arasında yer alan Asher Ben-Arieh ve Hanita Kosher görev yapmaktadır. Üniversite, Avrupa Birliği, UNICEF ve UNHCR gibi uluslararası kuruluşlardan düzenli olarak araştırma fonları almakta; İsrail'in sosyo-politik yapısı ve ülkede yaşayan Haredi, Filistinli ve mülteci çocuklar gibi çeşitli grupların varlığı, araştırmaların içeriğinde çeşitliliği teşvik etmektedir. İsrail'in karma hukuk sistemine sahip olması da çocuk haklarına dair farklı hukuk anlayışlarının bir arada değerlendirilmesini mümkün kılmakta ve bu durum hem öğrenci hem akademisyenler için çok boyutlu bir bakış açısı geliştirmektedir. Örebro Üniversitesi'nin yüksek atıf almasının temel nedenlerinden biri, sosyal hizmet alanında yürütülen çocuk, genç ve yetişkinlere ilişkin çalışmalardır. Üniversite bünyesinde yer alan "Çocukların Yaşam Koşulları ve Refahı" adlı araştırma grubu, çocukların hayatındaki ilişkisel dinamikleri farklı bağlamlarda (örneğin şiddet, istismar, destekleyici ilişkiler) ele almaktadır. Bu grup, çocukların gelişimi ve refahına yönelik riskleri önlemeye katkı sağlayacak sosyal bilgilerin üretilmesini amaçlamaktadır. Öne çıkan projeler arasında; "Evlat edinme ve çocuk koruma: Avrupa perspektifleri", "Çocuk istismarı vakalarında erken sosyal hizmet müdahalesi", "Evcil hayvanların çocuk refahı üzerindeki etkisi" ve "Ticari cinsel sömürüye uğrayan çocuklarla ilgili sosyal hizmet araştırmaları" gibi halen yürütülmekte olan çalışmalar yer almaktadır. Ayrıca tamamlanmış projeler arasında "Okullarda öğrencilere zorbalık yapan yetişkinler", "Çocukların çocuk yoksulluğuna ilişkin algıları" ve "Medyada kız çocuklarına yönelik şiddet temsilleri" gibi çok yönlü konular ele alınmıştır. Üniversite, Child Rights

Academic Network ve European Network of Ombudspersons for Children gibi ağlarla güçlü uluslararası iş birliklerine sahiptir. Kurum, çocukları yalnızca araştırma nesnesi olarak değil, aynı zamanda aktif araştırma katılımcıları olarak değerlendirmektedir. Queen's Üniversitesi bünyesinde, "Çocuk Hakları Merkezi" ile "Çocuk, Gençlik ve Aile Refahı Merkezi" gibi araştırma merkezleri faaliyet göstermektedir. Çocuk Hakları Merkezi tarafından yürütülen aktif projeler arasında "Çocuk ve gençlerin yaşamlarında saygı ve saygısızlık", "AB Çocuk Hakları Planı", "Otizmli gençlerin pandemi sürecini deneyimleme biçimleri", "8-17 yaş arası çocukların pandemi sürecine ilişkin deneyim ve görüşleri", "Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklara dair küresel çalışma" ve "Engelli çocukların dijital ortamlardaki hakları" yer almaktadır. Tamamlanmış projeler arasında ise "Çocuk haklarının öğretimi: 26 ülkede uygulama", "Çocukların okulda ve toplumda katılım haklarına yönelik ölçek geliştirme" ve "Çocuk katılımcı bütçeleme üzerine küresel iyi uygulama örnekleri" gibi araştırmalar bulunmaktadır. Ayrıca BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye (BMÇHS) genel bir bakış sağlayan çevrimiçi video içerikleri hazırlanmış ve bu içerikler UNICEF personel eğitimlerinde kullanılmıştır. Üniversitenin lisansüstü programları arasında çocuk hakları, gençlik adaleti, çocuk hakları ve katılım, sosyal hizmet gibi alanlara yönelik dersler yer almakta; ayrıca kurum Child Rights International Network (CRIN) ve CHEER (Child Health Evidence Exchange and Research) projelerine üyedir. College Cork Üniversitesi, lisans düzeyinde "Erken Yıllar ve Çocukluk" dersi; lisansüstü düzeyde ise "Çocuk Hakları Hukuku" ve "Çocuk ve Aile Hukuku" gibi dersler sunmaktadır. Üniversite bünyesinde Anne ve Çocuk Sağlığı Araştırma Merkezi yer almakta ve "Çocuklar" başlığı altında çocukların sağlık, refah, toplumla ilişkisi ve devlet ile etkileşimleri üzerine araştırmalar yürütülmektedir. Ayrıca Youth Climate Justice adlı araştırma ağı çerçevesinde iklim krizinin gençlik üzerindeki adaletsel etkileri incelenmektedir. Cardiff Üniversitesi, evlat edinme, kamu hukuku, çocukluk ve gençlik çalışmaları, çocuk sağlığı ve eğitimi gibi çeşitli araştırma gruplarını bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca çocukların nörogelişimsel süreçlerini inceleyen Nörogelişim Araştırma Ağı ve çocuk sosyal hizmetleri odaklı CASCADE (Children's Social Care Research and Development Centre) gibi merkezlerle çocukların refahı ve güvenliği alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Stockholm Üniversitesi ise sosyal bilimler fakültesi bünyesinde "Göçmen Çocukları: Dört Avrupa Ülkesinde Uzunlamasına Araştırma" altyapısını barındırmaktadır. Üniversitede sanat, insani bilimler ve hukuk alanlarında çocuk kültürü, erken çocukluk eğitimi, çocuk ve gençlik çalışmaları gibi dersler sunulmakta; ayrıca sürdürülebilirlik ve teknolojiye odaklanan çocuk eğitimi kursları

verilmektedir. Stockholm Centre for the Rights of the Child isimli merkez, çocuk hakları ve çocuk hukukuna odaklanmakta ve "Stockholm Studies in Child Law and Children's Rights" adlı yayın serisini yürütmektedir. Çocuk hakları alanında en fazla atıf alan kurumların yıllara göre dağılımı incelendiğinde, Stockholm Üniversitesi'nin (f=9) öne çıktığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Avustralya'daki South Western Sydney Local Health District (f=8), İngiltere'deki Queen's Üniversitesi (f=8), İsrail'deki Tel Aviv Üniversitesi (f=6), University of Haifa (f=5) ve İrlanda'daki University College Dublin (f=5) takip etmektedir. South Western Sydney Local Health District bünyesinde yer alan Best Start South Western Sydney platformu, çocuk sağlığına yönelik projeler üretmekte ve özellikle mülteci çocuklar, kültürel/dilsel açıdan farklı topluluklar ve yerli çocuklar gibi kırılgan gruplara odaklanmaktadır. Öne çıkan projeler arasında covid-19'un çocuk gelişimine etkisi, obeziteyle mücadele, psikososyal zorluklar ve mülteci çocukların sağlık ihtiyaçları gibi güncel konular yer almaktadır. University of Haifa'da görev yapan araştırmacılar sıklıkla *Child Abuse & Neglect* ve *International Journal of Children's Rights* gibi yüksek etki faktörlü dergilerde yayın yaparak atıf sayılarını artırmaktadır. Üniversitenin yüksek lisans programında Uluslararası Çocuk Gelişimi bölümü yer almaktadır. Bu çalışmada ulaşılan bulgular, daha önceki bazı araştırmalardan farklılık göstermektedir. Örneğin Çelik, Beşken Ergişi ve Gençtürk Güven'in (2024) çalışmasında en çok yayın yapan kurum Londra Üniversitesi olarak belirlenirken, bu çalışmada ilk sırada The Hebrew University of Jerusalem yer almaktadır. Benzer şekilde, Bulu ve Üstün'ün (2023) araştırmasında Oxford Üniversitesi ilk sıradayken, bu üniversite mevcut çalışmada en çok atıf alan kurumlar arasında yer almamıştır. Ayrıca, yalnızca University of Liverpool her iki çalışmada da ortak kurum olarak öne çıkmaktadır. Koru Uzkuurt'un (2024) çalışmasında ilk sırada Columbia Üniversitesi, Akçe ve Buz'un (2024) araştırmasında ise Wisconsin Üniversitesi en fazla atıf alan kurum olarak belirlenmiştir. Bu farklılıklar, çalışmalarda kullanılan veri kümeleri, analiz zaman dilimleri ve değerlendirme kriterlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların araştırma alanlarına bakıldığında, %49,7 oranıyla sosyal bilimlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla %17,5 ile tıp, %16,0 ile psikoloji, %5,9 ile sanat ve beşerî bilimler, %2,5 ile hemşirelik izlemektedir. Ayrıca çevre bilimleri, ekonomi, ekonometri, finans, bilgisayar bilimleri, işletme, yönetim ve muhasebe ile sağlık hizmetleri gibi çeşitli disiplinlerde de çocuk hakları temalı araştırmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Sosyal bilimlerin bu alanda ön planda olmasında; çocuğun toplumsal

bir varlık olması, çocuk hakları eğitimi ve farkındalığının sosyal bağlamla doğrudan ilişkili olması, ayrıca katılım, ayrımcılık ve şiddet gibi konuların sosyal bilimlerin temel inceleme alanlarından biri olması etkili olmaktadır. Bu doğrultuda, çocuk hakları konusu birçok farklı disiplinde çalışma alanı bulmakta; sahip olduğu çok boyutlu yapı nedeniyle çeşitli alanlar tarafından ele alınmaktadır.

Bu çalışma sonucunda, çocuk hakları alanında en sık kullanılan anahtar kelimenin “çocuk hakları” olduğu, son yıllarda ise “çocuk katılımı” kavramının da sıklıkla tercih edilen anahtar kelimeler arasında yer aldığı belirlenmiştir. Konu kapsamında en fazla atıf alan ve en üretken ülkenin İngiltere olduğu, ancak son yıllarda en çok atıf alan ülkenin Endonezya olduğu saptanmıştır. En çok atıf alan ve aynı zamanda en üretken araştırmacı olarak Ann Quennerstedt öne çıkarken, son yıllarda en çok atıf alan araştırmacının ise Lotem Perry-Hazan olduğu görülmüştür.

Çocuk hakları üzerine yapılan bilimsel yayınların sayısında 2005 yılından itibaren artış yaşandığı, en yoğun yayın üretiminin ise 2023 yılında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Alana en fazla katkı sunan derginin International Journal of Children’s Rights olduğu, ancak son yıllarda en çok atıf alan derginin Children and Society olduğu belirlenmiştir. Doküman türü açısından değerlendirildiğinde, literatürde makale türündeki çalışmaların sayıca diğer türlere göre belirgin şekilde fazla olduğu görülmektedir.

Çocuk hakları literatüründe en çok atıf alan yayının, “A Future for the World’s Children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission” (Dünyanın Çocukları İçin Bir Gelecek mi? WHO–UNICEF–Lancet Komisyonu) başlıklı rapor olduğu, son yıllarda ise en fazla atıf alan yayının “Establishing a Framework for Listening to Children in Healthcare” (Sağlık Hizmetlerinde Çocukları Dinlemeye Yönelik Bir Çerçeve Oluşturmak) olduğu tespit edilmiştir.

Kurumsal düzeyde yapılan analizlerde, en çok atıf alan kurumun The Hebrew University of Jerusalem olduğu, son yıllarda ise South Western Sydney Local Health District adlı kurumun en fazla atıf aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, çocuk hakları konusundaki yayınların büyük çoğunluğunun sosyal bilimler alanında gerçekleştirildiği görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda çocuk hakları konusunda yapılan çalışmaların genel eğilimleri ortaya konulmuş ve literatürdeki durum analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, alanda yürütülecek gelecekteki çalışmalara yol gösterici olabilecek bazı öneriler geliştirilmiştir.

5.2 Öneriler

- Bu araştırmada Scopus veri tabanı kullanılmış olup ileride yapılacak olan çalışmalarda Web of Science ve diğerk çeşitli veri tabanları kullanılarak araştırmanın sınırları genişletilip ocuk hakları ile ilgili daha fazla çalışmaya ulaşılabilir.
- Ulusal literatürde ocuk hakları ve alt başlıkları için bibliyometrik analiz konulu çalışmaların sayısının az olduğu saptanmıştır. Bu konuda çalışmaların artırılması önerilmektedir.
- Araştırma kapsamında ilgili alan genel çerçevede tutularak yalnızca “ocuk hakları” açısından incelenmiştir. Bu kapsamın dışına çıkılarak ocuk haklarının alt başlıkları olan çocuğun ihmal ve istismara uğraması, ocuk koruma, ocuk katılımı gibi başlıklarda özelleştirilerek araştırılabilir. Bununla birlikte ülke ya da bölge bazında inceleme yapılabilir.
- Türkiye’nin yazarlar, kurumlar ve önde gelen çalışmalar başlıklarında isminin geçmemesi ve sıralama içerisinde yer almaması nedeniyle ocuk hakları alanında üniversitelerin daha aktif ve teşvik edici olması önerilmektedir.
- Üniversitelerde çocukları odağına alan merkezlerin, enstitülerin kurulması teşvik edilebilir.
- Çocuklarla ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılar maddi anlamda desteklenebilir veya teşvik edici ödüller verilebilir.
- ocuk hakları eğitimine yönelik çalışmaların oldukça az olduğu tespit edildiğinden ötürü ocuk hakları eğitimine ilişkin çalışmalar artırılabilir.
- Araştırmada dijital kavramının sınırlı bir çerçevede, yalnızca dijital evre ve dijitalleşme bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, dijital dünyanın günümüz yaşamının her alanında etkili olduğu göz önünde bulundurularak, gelecekte yapılacak çalışmalarda dijital kavrama daha kapsamlı bir biçimde yer verilmesi önerilmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı. (2020). *Aday memur hazırlayıcı eğitimi insan hakları ders notu*. Eğitim Dairesi Başkanlığı. <https://edb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/26620201533421-%C4%B0NSANHAKLARI.pdf>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Aile eğitim programı (AEP)*. <https://www.aile.gov.tr>
- Akçe, İ., & Buz, S. (2024). Çocuk yoksulluğu literatürünün VOSviewer ile bibliyometrik analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(41), 22–56. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1407803>
- Aksu, R. (2021). *Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının ebeveyn davranışlarına ve çocuk hakları tutumuna etkisi* [Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Aksoy, N., Ustun, O. N., & Sural, U. C. (2019). Gender perceptions of the primary school 4th graders regarding “children’s rights”. *Eurasian Journal of Educational Research*, 19(83), 145–166. DOI: 10.14689/ejer.2019.83.7
- Akyüz, E. (1980). Çocuk hakları bildirisi ve Türk hukuk sistemi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 13(1), 339–365. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000648
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(1), 445–455.
- Akyüz, E. (2020). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması* (7. baskı). Pegem Akademi.
- Al, U., & Çoştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi’nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), 142–163.
- Ardıç Çobaner, A. (2016). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili / Representation of Syrian refugee children in news in the context of children rights. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 27–54.
- Arruda, H., Silva, E. R., Lessa, M., Proença Jr, D., & Bartholo, R. (2022). VOSviewer and Bibliometrix. *Journal of the Medical Library Association (JMLA)*, 110(3), 392–395.

- Arslan, E. (2022). Sosyal bilim araştırmalarında VOSviewer ile bibliyometrik haritalama ve örnek bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(zel Sayı 2), 33–56. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227291>
- Avcı, A. (2024). ocuk haklarının gölgesinde Gazze’nin unutulanan çocukları. *Ombudsman Akademik, zel Sayı 2 (Gazze)*, 562–586.
- Avcı, N., & Akar Gençer, A. (2017). Ebeveynlerin gözünden çocuğun kendi yaşamına katılma hakkı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 546–555.
- Ayhan, M. (2021). *Okul ncesi eğitime devam eden çocukların ebeveynlerine yönelik hazırlanan ocuk hakları programının ebeveynlerin ocuk hakları tutumuna etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi].
- Aziz, R. A., & Iskandar, S. (2013). Working children and knowledge of right to education: A study of child labour in Sabah, Malaysia. *Asian Social Science*, 9(8), 23.
- Bakır, K. F. (2023). *Türk ve mülteci/göçmen ğrencilerin ocuk haklarına yönelik bakış aıllarının incelenmesi: Karşılaştırmalı durum alışması* [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Balakrishna, B. B., & Joseph, V. (2022). Effectiveness of educational intervention regarding child sexual abuse on knowledge and attitude of parents. *Indian Journal of Forensic Medicine and Toxicology*, 16(2), 180–190.
- Bayrak, N. G., & Özkan, E. (2024). Bibliometric analysis of studies on child abuse and negligence. *Gmşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(2), 554–560. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1320375>
- Berrick, J. D., Skivenes, M., & Roscoe, J. N. (2021). Children’s rights and parents’ rights: Popular attitudes about when we privilege one over the other. *International Journal of Social Welfare*, 00, 1–14.
- Bilir Seyhan, G., & Arslan Cansever, B. (2015). Okul ncesi dönem çocukları için hazırlanmış “ocuk hakları” temalı pano uygulamaları (pilot alışma). *Eğitim ve ğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 345–354.
- Birleşmiş Milletler. (1989). *ocuk haklarına dair szleşme* [Szleşme metni]. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/bm-cocuk-haklari-sozlesmesi>

BMJ Paediatrics Open. <https://bmjpaedsopen.bmj.com/>

Bornmann, L., & Leydesdorff, L. (2014). Scientometrics in a changing research landscape. *Scientometrics*, 101(1), 801–804. <https://doi.org/10.1007/s11192-014-1260-5>

Bozdağ, A. (2022). *Sınıf yönetimi sürecinde sınıf öğretmenlerinin çocuk haklarına yer verme durumları* [Yüksek lisans tezi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Brantefors, L., & Quennerstedt, A. (2016). Teaching and learning children's human rights: A research synthesis. *Cogent Education*, 3(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1247610>

Bulu, M., & Üstün, K. (2023). Çocuk yoksulluğu küresel bir sorunun bibliyometrik analizi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(4), 2377–2393. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1303339>

Child Abuse and Neglect. Aims and scope. <https://www.sciencedirect.com/journal/child-abuse-and-neglect/about/aims-and-scope>

Child Act, 1989. Birleşik Krallık Yasası <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents>

Child Protective Services (CPS). <https://childcare.gov/consumer-education/child-protective-services>

Childhood. Aims and scope. <https://journals.sagepub.com/home/chd>

Children and Society. <https://onlinelibrary.wiley.com/page/journal/10990860/homepage/productinformation.html>

Children and Youth Services Review. (n.d.). *Aims and scope*. Elsevier. <https://www.sciencedirect.com/journal/children-and-youth-services-review/about/aims-and-scope>

Children's Defense Fund. *About us*. <https://www.childrensdefense.org/about-us/>

Children's Online Privacy Protection Act. <https://www.ftc.gov/enforcement/rules/rulemaking-regulatory-reform-proceedings/childrens-online-privacy-protection-rule>

Children's Commissioner for England. *Home*. <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/>

- Clark, H., et al. (2020). A future for the world's children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission. *The Lancet*, 395 (10224), 605–658.
- Connolly, H. (2014). 'For a while out of orbit': Listening to what unaccompanied asylum-seeking/refugee children in the UK say about their rights and experiences in private foster care. *Adoption & Fostering*, 38(4), 331–345.
- Çarıkçı, S. (2019). Çocuk hakları eğitim programının ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisi [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çelik, M., Beşken Ergişi, M., & Gençtürk Güven, E. (2024). A bibliometric analysis of children's rights studies. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 14(2), 820–841. <https://doi.org/10.18039/ajesi.1491518>
- Çocuk Hakları İzleme Derneği (ÇHİD). (2023). *Çocuk hakları temelli eğitim çalışmaları*. <https://www.cocukhaklarizleme.org>
- Dağlı, S. K. (2015). *Öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin davranışlarının öğrenciler tarafından değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Demirezen, S., Altıkulaç, A., & Akhan, N. E. (2013). "Children's rights" according to primary school students. *The International Journal of Educational Researchers*, 4(1), 39–52.
- Dereli, A. B. (2024). Bibliometric analysis with VOSviewer. *Communicata*, 28, 1–7.
- Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi, 2025. Enstitü Sosyal. <https://enstitusosyal.org/>
- Dikmen, A. (1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çerçevesinde İstanbul'da çalışan çocuklar üzerine bir değerlendirme* [Yayımlanmamış doktora tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Dinç, B. (2015). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 7–25.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51–62.
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Çocuk hakları parkı ve atölyeleri*. <https://www.diyarbakir.bel.tr>

- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, Article 104070. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Dönmez, T., & Yel, S. (2023). İlkokul sosyal bilgiler dersinde güncel olay kullanımının öğrencilerin çocuk hakları farkındalık ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 22–41. <https://doi.org/10.47770/ukmead.1144158>
- Durgut, A. (2014). 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi].
- Dündar, H., & Hareket, E. (2016). Türkiye’de ilköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 85–103.
- Education Act. (2002). <https://education-uk.org/documents/acts/2002-educationact.html>
- E. Kay, M. T., & Punch, S. (2012). Not so ‘new’? Looking critically at childhood studies. *Children's Geographies*, 10(3), 249–264. <https://doi.org/10.1080/14733285.2012.693376>
- Elvan, Ö. (2018). Çocuk haklarının etkinliklerle öğretimi. In Z. Merey (Ed.), *Çocuk hakları* (3. Baskı, ss. 278–293). Pegem Akademi.
- Erdil, S. (2024). Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarının kullanımına dair görüşleri [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Erbay, E. (2012). Türkiye’de çocuk haklarını tanııtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 47–74.
- Erbay, E. (2013). Türkiye’de çocuk işçiliğinin büyük resmi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 157–167.
- Erbay, E. (2019). *Çocuk hakları* (2. Baskı). Yeni İnsan Yayınevi.
- Ersoy, A. F. (2012). Vatandaşlık eğitiminde ihmal edilen bir alan: Evde ve okulda çocuk haklarının eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 359–376.
- Essomba, M. À. (2017). The right to education of children and youngsters from refugee families in Europe. *Intercultural Education*, 28(2), 206–218.

- Freeman, M. (2015). *A Magna Carta for Children? Rethinking Children's Rights*. Cambridge University Press.
- Garfield, E. (2006). The history and meaning of the journal impact factor. *JAMA*, 295(1), 90–93. <https://doi.org/10.1001/jama.295.1.90>
- Gillett-Swan, J., Quennerstedt, A., & Moody, Z. (2023). Theorizing in educational children's rights research: A systematic review of publications 2012–2021. *The International Journal of Children's Rights*, 31, 137–166. <https://doi.org/10.1163/15718182-31010003>
- Guo, C., Liu, Y., Liu, Y., Zhang, X., Lv, L., & Li, M. (2023). Research on knowledge construction and analysis of pesticide exposure to children based on bibliometrics. *Environmental Science and Pollution Research*, 30, 100325–100339. <https://doi.org/10.1007/s11356-023-29457-x>
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, (1 özel), 1–22.
- Gülbahar, O. (2019). Okul yöneticileri ve velilerin çocuk hakları sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güler, Ş. N., & Yılmaz, İ. D. (2024). İlkokul Türkçe ders kitaplarının çocuk hakları bağlamında incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 47–74. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1471642>
- Günay Molu, N., & Durmuşoğlu Saltalı, N. (2023). Bibliometric analysis of scientific publications on child mental health (2000–2022) and Turkey's contribution. *Humanistic Perspective*, 5(1), 769–774. <https://doi.org/10.47793/hp.1222674>
- Güngör, A. (2019). Sosyal medyada çocuk hakları ihlali ve istismarı: Instagram anneleri [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Gürdoğan Bayır, Ö., Gültekin, M., & Balbağ, N. L. (2016). Haklarımız var: Çocukların gözünden çocuk hakları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 971–1005.
- Gürşimşek, İ., & Göncü, F. (2019). Öğretmenlerin çocuk hakları eğitimiyle ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 9(1), 47–70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uygurgun/issue/46191/579748>

- Hançer, G. (2019). *Çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hareket, E. (2018). *Eğitim hukuku bağlamında çocuk hakları eğitimi: Bir eylem araştırması* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Hareket, E., & Gülhan, M. (2017). Perceptions of students in primary education department related to children's rights: A comparative investigation. *Journal of Education and Learning*, 6(2), 41–52.
- Hareket, E., & Kartal, A. (2021). An overview of research on children's rights in primary school: A meta synthesis. *Children and Youth Services Review*, 131, 106286. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106286>
- Hareket, E., & Yel, S. (2017). Which perceptions do we have related to our rights as child? Child rights from the perspective of primary school students. *Journal of Education and Learning*, 6(3), 340–349.
- Hareket, E., Çağlayan, K. T., & Dünder, H. (2016). Çocuk haklarına ilişkin algı gelişiminde çocuk meclisi uygulamaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 445–463.
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF International Child Development Centre.
- Hart, S. N. (2001). *Children's rights in education*. Jessica Kingsley Publishers.
- Hirsch, J. E. (2005). An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(46), 16569–16572. <https://doi.org/10.1073/pnas.0507655102>
- Hopman, M. J., & Lobbestael, J. (2024). Children's problems [لكشام]: A mixed-methods study on physical violence experienced by children living in the Sahrawi refugee camps near Tindouf, Algeria. *Children and Youth Services Review*, 166, 107969.
- Individuals with Disabilities Education Act (IDEA). <https://www.ed.gov/laws-and-policy/individuals-disabilities/idea>

- International Journal of Human Rights. (n.d.). *Aims and scope*. Taylor & Francis.
<https://www.tandfonline.com/journals/fjhr20/about-this-journal#aims-and-scope>
- İFSAK. (2023). *Çocuk hakları odaklı medya çalışmaları*. <https://www.ifsak.org.tr>
- İpek, A. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151–173.
<https://doi.org/10.15337/SUHFD.2017.73>
- İstanbul Üniversitesi. (2020). *Çocuklar her türlü ihmal ve istismardan korunmalı, onlar her koşulda yetişkinlerden daha özel ele alınmalıdır* [Haber]. İstanbul Üniversitesi Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü.
- Juariah, Afriyanni, Media, Y., Napitupulu, D., Farida Wismayanti, Y., & Nurfindarti, E. (2024). Global trends and issues in child marriage research: Bibliometrics and content analysis. *Journal of Population and Social Studies [JPSS]*, 33, 452–471. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jpss/article/view/272927>
- Karakaş, B., & Çevik, Ö. C. (2016). Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887–906.
- Karakoç, F. (2017). Çocuğun temel hakları. In Z. Merey (Ed.), *Çocuk hakları* (pp. 110–123). Ankara: Pegem Akademi.
- Karcı, Y. (2016). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları konusunda farkındalık düzeylerini belirleyen faktörler [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ankara.
- Karatekin, K., Kuş, Z., Elvan, Ö., & Öztürk, D. (2015). Çocuk ne zaman haber olur? Ulusal yazılı basında bir durum çalışması. *Kastamonu Üniversitesi BAP Birimi Sonuç Raporu*. Proje Numarası: KÜBAP-01/2014-07.
- Kaymak Özmen, S., Öcal, T., & Özmen, A. (2012). The effect of children's rights training on primary school students' utilisation and knowledge level about children's rights. *Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 40(2), 138–153.
- Kesayak, Y., & Karatekin, K. (2020). Ebeveynlerin ailede çocuk haklarını uygulama düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 312–335.

- Kızılırmak, K., & Alkan Ersoy, Ö. (2015). İlkokul birinci sınıfa devam eden çocukların annelerinin çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi (Ankara örnekleme). *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 523–541.
- King, D. A. (2004). The scientific impact of nations. *Nature*, 430(6997), 311–316. <https://doi.org/10.1038/430311a>
- Kiye, S. (2017). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri. In Z. Merey (Ed.), *Çocuk hakları* (pp. 90–108). Ankara: Pegem Akademi.
- Koran, N. (2015). Öğretmenlere yönelik çocuk hakları ve hak ihlalleri eğitiminin değerlendirilmesi üzerine nitel bir çalışma. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, 542–557.
- Koran, N. (2017). Sınıflarda katılım hakkı: Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk katılımını desteklemeye yönelik anlayışları ve geliştirilmesi [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ankara.
- Korczak, J. (2023). Bir çocuk nasıl sevilmeli.
- Koru Uzkuurt, B. (2024). Çocuk yoksulluğu üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(53), 1060–1083. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1414679>
- Kurt, L. (2013). Türkiye’de çocuk haklarının bilinirliği [Yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi]. İstanbul.
- Kurt, S. L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 99–127. <https://doi.org/10.21560/spcd.28915>
- Kurtdede Fidan, N., & Özeydın, A. (2019). Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin metaforik algıları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 361–378.
- Kurutkan, M., & Orhan, F. (2018). Kalite prensiplerinin görsel haritalama tekniğine göre bibliyometrik analizi. Ankara: SAGE Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Kyei-Arthur, F., Kyei-Gyamfi, S., & Appiah, M. (2024). Motivations and perspectives on the use of corporal punishment at home: A qualitative study of Ghanaian parents. *Child Abuse & Neglect*, 157, 107036.
- Lansdown, G. (2001). *Promoting children’s participation in democratic decision-making*. UNICEF.

- Lansdown, G. (2005). *The evolving capacities of the child*. UNICEF Innocenti Research Centre.
<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>
- Lansdown, G. (2011). *Every child's right to be heard: A resource guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 12*. Save the Children UK.
https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/every_childs_right_to_be_heard.pdf/
- Lundy, L. (2012). Children's rights and educational policy in Europe: The implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Oxford Review of Education*, 38(4), 393–411.
<https://doi.org/10.1080/03054985.2012.704874>
- Maboe, T. P. (2013). *A model to assist teachers in implementing children's rights in schools* (PhD thesis). North-West University, Faculty of Educational Sciences.
- Mamur Işıkcı, Y. (2013). *Sosyal politika açısından Türkiye'de çocuk hakları sorunu: Alana ilişkin bir araştırma* (Doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Merey, Z. (2012). Children rights in social studies curricula in elementary education: A comparative study. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 3273–3284.
- Merey, Z. (Ed.). (2017). *Çocuk hakları* (2. baskı). Pegem Akademi.
- Merey, Z., & Kuş, Z. (2014). Demokratik vatandaşlık ve çocuk hakları eğitimi. In K. Ulusoy & B. Tay (Eds.), *Değer eğitimi* (ss. xx–xx). Pegem Akademi.
- Munnu, D., & Palanisamy, G. (2025). A scientometric assessment of research productivity on child maltreatment from Web of Science database. *Encontros Bibli: Revista Eletrônica de Biblioteconomia e Ciência da Informação*, 30, 1–22.
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, (151).
https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/muftu.htm
- Narin, F., & Hamilton, K. S. (1996). Bibliometric performance measures. *Scientometrics*, 36(3), 293–310.

- Newman, M. E. J. (2001). The structure of scientific collaboration networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 98(2), 404–409. <https://doi.org/10.1073/pnas.98.2.404>
- Olweus, D., & Limber, S. P. (2010). Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(1), 124–134. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01015.x>
- Örebro Üniversitesi. (2025). *Employee profile: Ann Quennerstedt*. https://www.oru.se/english/employee/ann_quennerstedt (Erişim tarihi: 13 Nisan 2025)
- Örün, E., & Tatlı, M. M. (2012). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre Türk çocuklarının sağlık ve sosyal haklar açısından durumu. *Yeni Tıp Dergisi*, 29(3), 132-137.
- Özdemir Doğan, G. (2017). *Çocuk hakları eğitiminde uzman sınıf öğretmenlerin perspektifinden etkili çocuk hakları eğitimi: Anlayışlar ve uygulamalar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Özdemir, S., & Arı, R. (2022). Çocukların çocuk haklarına ilişkin algıları: Çocuklar ne düşünüyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 1–27. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.10c1s1m>
- Özel, C. (2023). *Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik tutumları ile çocuk haklarını uygulama düzeyleri ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Öztürk, A., Eren, M., & Topçu, B. (2019). Effective children's rights education in Turkey from the perspective of classroom teachers: Problems and suggestions. *Kastamonu Education Journal*, 27(5), 2221-2232. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3415>
- Öz S., & Gürsoy, F. (2024). Sürdürülebilir sağlık konusunu çocuk ve ebeveyn bağlamında ele alan makalelerin bibliometrik analiz yöntemiyle incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(2), 139-151. <https://doi.org/10.46971/ausbid.1518574>
- Peker, R. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları ile çocuk haklarına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi (Manisa ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Peker Ünal, D. (2010). *İlköğretim öğretmenlerine yönelik web tabanlı çocuk hakları eğitimi programı* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yokoluşu* (K. İnal, Çev.). İmge Kitabevi.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348–349.
- Ramos-Rodríguez, A. R., & Ruiz-Navarro, J. (2004). Changes in the intellectual structure of strategic management research: A bibliometric study of the *Strategic Management Journal*, 25(10), 981–1004. <https://doi.org/10.1002/smj.415>
- Sabancı Vakfı & UNICEF Türkiye. (2020). *Çocuklara söz hakkı kampanyası*. <https://www.sabancivakfi.org>
- Save the Children. *About us – Save the Children USA*. <https://www.savethechildren.org/us/about-us>
- Scimago Journal & Country Rank. (2025). *Country rankings*. <https://www.scimagojr.com/countryrank.php>
- Smith, J. A. (2018). Analyzing scientific productivity: Metrics and methods. *Journal of Research Evaluation*, 25(3), 145–160. <https://doi.org/10.1080/14767333.2018.1501234>
- Sop, A., & Topçu Bilir, Z. (2021). Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının incelenmesi. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26–45.
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi* (Yüksek lisans tezi, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Surrey County Council. (2025, April 2). *Children, families and lifelong learning*. <https://www.surreycc.gov.uk/council-and-democracy/departments/children-families-lifelong-learning-and-culture>
- Şahin, S., & Polat, O. (2012). Türkiye’de ve dünyadaki gelişmiş ülkelerde çocuk katılım hakkı algısının ve uygulamalarının karşılaştırılması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 275–283.
- Şimşek, B. Ş. (2016). *Türkiye’de 2005 yılı sonrası çocuk haklarının gelişimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tacir, H. (2013). Yaşama hakkı kapsamında yaşamın başlangıcı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 1301-1320.

- Taşkın, P. (2014). *Ortaöğretim okulları öğrencilerine yönelik disiplin düzenleme ve uygulamalarının çocukların temel hak ve özgürlükleri bağlamında değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tel Aviv University. (2025). Prof. Carmit Katz. Erişim tarihi: 13 Nisan 2025, <https://english.tau.ac.il/profile/carmitkatz>
- The Haruv Institute. (2025). Prof. Asher Ben-Arieh. Erişim tarihi: 13 Nisan 2025, <https://haruv.org.il/en/team/prof-asher-ben-arieh/>
- The Hebrew University of Jerusalem. (2025). Asher Ben-Arieh. Erişim tarihi: 13 Nisan 2025, <https://cris.huji.ac.il/en/persons/asher-ben-arieh>
- The Kids Rights Index Report 2024. (2025). Erişim tarihi: 21 Nisan 2025, <https://files.kidsrights.org/wp-content/uploads/2024/08/27144335/The-KidsRights-Index-report-2024.pdf>
- The Lancet Child and Adolescent Health. <https://www.thelancet.com/journals/lanchi/home>
- The London School of Economics and Political Science (2025). Sonia Livingstone. Erişim tarihi: 13 Nisan 2025, <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/people/academic-staff/sonia-livingstone>
- The University of Edinburgh. (2025). Kay Tisdall. Erişim tarihi: 13 Nisan 2025, <https://edwebprofiles.ed.ac.uk/profile/kay-tisdall>
- The University of Edinburgh. (2025). Dr. Laura Wright. Erişim tarihi: 13 Nisan 2025, <https://edwebprofiles.ed.ac.uk/profile/laura-wright>
- Thelwall, M. (2018). Bibliometrics to webometrics. *Annual Review of Information Science and Technology*, 51(1), 1–21.
- Times Higher Education. (2025). *World University Rankings 2025*. Erişim tarihi: 2 Nisan 2025, <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/latest/world-ranking>
- Torun, F., & Duran, H. (2014). Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(16), 418–448. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.653>

- Tosun, C., Şenocak, E., & Taşkesenligil, Y. (2021). Probleme dayalı öğrenmenin kimya eğitiminde kullanımına yönelik makalelerin bibliyometrik ve betimsel içerik analizleri. *Türkiye Kimya Derneği Dergisi*, 6(2), 133–164.
- TRT Çocuk. (2023). *Çocuk haklarına dair eğitici içerikler*. <https://www.trtcocuk.net.tr>
- Turan Şahiner, F., & Sakarya, S. (2022). Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik davranışları uygulama düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 15, 63–83. <https://doi.org/10.51293/socrates.205>
- Türk Dil Kurumu. (2024). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim tarihi: 1 Ekim 2024, <https://www.sozluk.gov.tr>
- Türkyılmaz, M., & Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39–63.
- Uçuş, Ş. (2013). Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uçuş, Ş. (2014). Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi: Uygulama öğretmenin ve katılımcıların görüşleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 3(2), 1–24.
- Uçuş, Ş. (2016). Exploring children's perceptions and metaphors on children's rights. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 811–833.
- Uçuş, Ş., & Şahin, A. E. (2012). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 25–41.
- Uğurlu, Z., & Gülşen, İ. A. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1–24. <https://doi.org/10.20860/ijoses.40982ResearchGate+2DergiPark+2DergiPark+2>
- Ulukaya, Ü., & Ezer, F. (2020). Çocuk haklarına yönelik tutumun belirlenmesi: Nicel bir araştırma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(37), 48–58.

- Umutlu, R. (2023). Tarihsel süreçte çocuk haklarının gelişimi ve çocuk ombudsmanlığı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- UNICEF (n.d.). *History of child rights*. United Nations Children's Fund. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights>
- UNICEF. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations.
- UNICEF (2007). *Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları: Hak temelli perspektif*. Dublin Teknoloji Enstitüsü. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/cocuk-haklari-ve-gazetecilik-uygulamalari-hak-temelli-perspektifhaberdecocuk.org+3UNICEF+3UNICEF+3>
- UNICEF Türkiye. (2014). *Çocuk hakları ve eğitimi*. <https://www.unicef.org/turkey/cocuk-haklari-ve-egitimi>
- UNICEF (2021). Covid-19 nedeniyle 10 milyon kız çocuğu daha çocuk yaşta evlilik riski altında. <https://www.unicefturk.org/yazi/10-milyon-kiz-cocugu-daha-cocuk-evlilik-riski-altinda>
- UNICEF Türkiye. (2022). *Çocuk dostu okullar projesi ve çocuk hakları eğitimi*. <https://www.unicef.org/turkiye>
- UNICEF. (2023). *Is an end to child marriage within reach? Latest trends and future prospects 2023 update*. <https://www.unicef.org/media/123456/file/Child-Marriage-2023-Report.pdf>
- Unaldi, N. (2024). Analysis of child abuse by science mapping method. *Child Abuse Review*, e2845. <https://doi.org/10.1002/car.2845>
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR). (n.d.). *Convention on the Rights of the Child*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- University College London (UCL). (2025). Children and their rights (LAWS0275). <https://www.ucl.ac.uk/laws/study/llm-master-laws/modules-2021-22/children-and-their-rights-laws0275>
- University of Florida. (2025). Jeffrey Goldhagen – Faculty Profile. <https://med.jax.ufl.edu/directory/bio/1144/jeffrey-goldhagen/>

University of Haifa. (2025). Faculty of Education. <https://lph.edu.haifa.ac.il/home>

University of New South Wales. (2025). Shanti Raman – Staff Profile. <https://www.unsw.edu.au/staff/shanti-raman>

Usta, S. (2020). *Akademide çocuk hakları*. Raoul Wallenberg Institute. https://akademidecocukhaklari.com.tr/wp-content/uploads/2020/11/2akademide_cocuk_haklari_raporu.pdf

Uysal Bayrak, H., Gök, H. N., Yörük, E., & Kaya, E. (2020). Okul öncesi dönemdeki çocukların gözünden çocuk hakları. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 63–73.

Uzun, R. (2014). Çocukların medyadan ve medyada korunması: Çocuklara yönelik etik davranış kurallarının incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (22), 152–167. <https://doi.org/10.31123/akil.441955>

Ünlü, H. (2021). Ailelerin çocuk hakları konusundaki bilgi düzeylerinin ve tutumlarının incelenmesi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 6(12), 214–232. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cocugumuz>

Üstündağ, T. (2000). *Yaratıcı drama: Öğretmenin günlüğü*. Pegem yayıncılık. Ankara

Üstündağ, A. (2020). Çocuk resimlerinden “çocuk hakları”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 11–32. <https://doi.org/10.21560/spcd.v20i54504.481717>

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2023). *VOSviewer manual*. Leiden University.

Yalçın, İ. H. (2022). *Uzaktan eğitimde haklar nasıl öğretiliyor? TRT EBA TV derslerinde vatandaşlık hakları, çocuk hakları ve insan hakları* (Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Yeşilkayalı, E., & Demirtaş, V. Y. (2016). İlköğretim öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk haklarına yönelik tutumları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 119–140.

Yiğitbaş, Ç. (2023). Bibliyometrik yöntem ve içerik analiziyle halk sağlığı perspektifinden çocuk işçiliği çalışmalarının uluslararası literatürdeki durumu. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 99–114.

- Yıldırım, A. (2020). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları: Empati ve toplumsal cinsiyet değişkenleri açısından bir inceleme. *İlköğretim Online*, 19(3), 1287–1300. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2020.03.735734>
- Yılmaz, M. (1999). *Kütüphane ve bilgi bilimi açısından bibliyometrinin önemi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yılmaz, S. (2024). Okul öncesi öğretmenlerin çocuk haklarına yaklaşımlarının bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 7(2), 174–187.
- Yirci, R., & Serin, S. (2022, 11–15 Mayıs). Yüksek öğretimde uluslararası öğrenci hareketliliği. A. Çelik & M. Koçali (Ed.), *XIII. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu EYFOR XIII Tam Metin Bildiriler Kitabı* (ss. 951–968). Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneği. https://www.eyuder.org/documents/59/EYFOR_XIII_Tam_Metin_eGNrLc1.pdf
- Yüksel Özmen, Ş. (2012). Çocuğun adı yok: Televizyon haberlerinde çocuğun sunumu ve çocuk hakları bağlamında değerlendirilmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2012(34), 66–82.
- Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Zeren, D., & Kaya, N. (2020). Dijital pazarlama: Ulusal yazının bibliyometrik analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 35–52.
- Zhang, L., Chen, Y., & Kumar, R. (2020). Bibliometric analysis of research trends in artificial intelligence. *Scientometrics*, 122(2), 789–812.
- Zhao, J., Lu, Y., Wu, X., Zhou, F., Fei, F., Wu, X., ... & Wang, M. (2022). Bibliometric analysis of research themes and trends in childhood autism spectrum disorders from 2012 to 2021. *Frontiers in Public Health*, 10, 925475. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.925475>
- Zhu, Y., & Tang, K. L. (2012). Physical child abuses in urban China: Victims' perceptions of the problem and impediments to help-seeking. *International Social Work*, 55(4), 574-588. <https://doi.org/10.1177/0020872811425806>
- Qayoomi, A. (2017). *Afganistan medeni kanunu'nda çocuk haklarının İslam hukuku açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Wallin, J. A. (2005). Bibliometric methods: Pitfalls and possibilities. *Basic and Clinical Pharmacology and Toxicology*, 97(5), 261–275.
- Wang, N., Kong, J. Q., Bai, N., Zhang, H. Y., & Yin, M. (2024). Psychological interventions for depression in children and adolescents: A bibliometric analysis. *World Journal of Psychiatry*, 14(3), 467.
- White, H. D., & McCain, K. W. (1998). Visualizing a discipline: An author co-citation analysis of information science, 1972–1995. *Journal of the American Society for Information Science*, 49(4), 327–355. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(19980401\)49:4<327::AID-ASI4>3.0.CO;2-4](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(19980401)49:4<327::AID-ASI4>3.0.CO;2-4)
- Woodhouse, B. B. (2014). Listening to children: Participation rights of minors in Italy and the United States. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36(4), 358–369. <https://doi.org/10.1080/09649069.2014.967983>

7. EKLER

EK-1. İncelenen Literatürün Özeti

Yazar	Bölüm	Yöntem	Araştırma Grubu	Çocuk Hakları Konusu	Çalışma Türü
(Peker, 2012)	Sınıf Öğretmenliği	Tarama modeli	Öğretmenler	ÇH yönelik tutum	Yüksek lisans tezi
(Merey, 2012)	Sosyal Bilgiler	Nitel	Öğretim programı	SBÖP	Makale
(Uçuş & Şahin, 2012)	Sınıf Öğretmenliği	Nitel	Öğretmenler	ÇHS'nin uygulanması	Makale
(Ersoy, 2012)	Sosyal Bilgiler	Nitel	Öğretmenler ve veliler	ÇH eğitimi	Makale
(Kaymak Özmen vd. 2012)	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Nitel	İlköğretim öğrencileri	ÇH eğitimi	Makale
(Yüksel Özmen, 2012)	Gazetecilik	-	Televizyon kanalları	Çocuklara ilişkin haberlerin televizyonda temsili	Makale
(Erbay, 2012)	Sosyal Hizmetler	Nitel	-	Türkiye'deki ÇH uygulamalarının analizi	Makale

EK-2. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı

(İpek, 2012)	Hukuk	-	-	ÇH'nın gelişimi	Makale
(Lundy, 2012)	Sosyal Bilimler	Belgesel analiz	-	AB bünyesindeki devletlerin BMÇHS'nde belirtilen eğitim hakkı faaliyetleri BM ÇH Komitesi raporlarına göre incelenmesi	Makale
(Zhu ve Tang, 2012)	Sosyal Hizmet/ Sosyal Politika	Nitel	Ortaokul öğrencileri	Çocukların fiziksel istismar deneyimleri ve bu duruma dair algıları incelenmesi	Makale
(Demirezen vd. 2013)	Sosyal Bilgiler	Nitel	Ortaokul öğrencileri	Öğrencilerin ÇH algısı ve ne şekilde kullandıkları	Makale

EK-3. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Mamur 2013)	Işıkçı,	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Nitel	Ortaöğretim öğrencileri	Öğrencilerin ÇH ilişkin talepleri ve hak temelli çocuk politikası için öneriler	Doktora tezi
(Erbay, 2013)		Sosyal Hizmetler	-	-	Çocuk işçiliği	Makale
(Maboe, 2013)		Eğitim Bilimleri	Nitel	Öğretmenler	Öğretmenlerin ÇH okul ortamında etkili bir şekilde uygulayabilmelerine yardımcı olacak etkili bir yönetim modeli geliştirmek	Doktora tezi
(Aziz ve Iskandar, 2013)		Felsefe	Nitel	Çocuk işçiler	Çocuk işçilerin eğitim haklarının farkındalık düzeylerinin incelenmesi	Makale

EK-4. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı

(Uçuş, 2014)	Sınıf Eğitimi	Nitel	Öğrenciler, öğretmen, araştırmacı	ÇH eğitim programının öğrencilere katkısı	Doktora tezi
(Türkyılmaz & Kuş, 2014)	Türkçe	Nitel	Ortaöğretim öğrencileri	100 Temel Eser içinden en fazla okunanların ÇH yer verme durumu	Makale
(Torun & Duran, 2014)	Sosyal Bilgiler	Nitel ve Nicel	Ortaokul öğrencileri	ÇH öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi	Makale
(Türkyılmaz & Kuş, 2014)	Türkçe	Nitel	Ortaöğretim öğrencileri	100 Temel Eser içinden en fazla okunanların ÇH yer verme durumu	Makale

EK-5. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Torun & Duran, 2014)	Sosyal Bilgiler	Nitel ve Nicel	Ortaokul öğrencileri	ÇH öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi	Makale
(Taşkın, 2014)	Eğitim Bilimleri	Nitel	Ortaöğretim öğrencileri, öğretmenler, okul idarecileri	Disiplin düzenleme ve uygulamalarının çocukların temel hak ve özgürlüklerine etkisi	Doktora tezi
(Woodhouse, 2014)	Hukuk	Karşılaştırmalı nitel analiz	-	İtalya ve ABD'de çocukların seslerini duyurma ve toplum hayatına katılma haklarına ilişkin yasa ve politikaların karşılaştırılması	Makale

EK-6. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı

(Connolly, 2014)	Sosyal Bilimler	-	Refakatsiz 29 sığınmacı çocuk	Birleşik Krallık'ta özel koruyucu aile yanında yaşayan refakatsiz sığınmacı ve mülteci çocukların durumları ve ihtiyaçları hakkındaki deneyimlerini öğrenmeyi amaçlamıştır.	Makale
(Dağlı, 2015)	Eğitim Yönetimi	Tarama modeli	Ortaokul öğrencileri	Öğretmenlerin ÇH ilişkin davranışları	Yüksek lisans tezi
(Bilir Seyhan & Arslan Cansever, 2015)	Okul Öncesi	Nitel	Öğretmen adayları	Öğretmen adaylarının ÇH ilişkin algılarının panolar çerçevesinde incelenmesi	Makale
(Koran, 2015)	Temel Eğitim	Nitel	Öğretmenler	Öğretmenlere yönelik ÇH ve hak ihlalleri eğitiminin değerlendirilmesi	Makale
(Kızılırmak & Ersoy, 2015)	Çocuk Gelişimi	Nitel	Anneler	Annelerin ÇH yönelik tutumları	Makale

EK-7. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Dinç, 2015)	Okul Öncesi	Nitel	Ebeveynler	Ebeveynlerin ÇH eğitimine ilişkin görüşleri	Makale
(Ardıç Çobaner, 2016)	Gazetecilik	Nitel	Gazeteler	Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların basında gösterimi	Makale
(Karcı, 2016)	Sınıf Eğitimi	Tarama modeli	İlkokul öğrencileri	Öğrencilerin ÇH farkında olma düzeyleri ve bu düzeylerin belirlenmesinde etkili olan faktörler	Yüksek lisans tezi
(Dündar & Hareket, 2016)	Sınıf Eğitimi	Nitel	-	Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının ÇH açısından incelenmesi	Makale
(Hareket vd. 2016)	Sınıf Eğitimi	Nitel	Çocuklar	Çocuk meclisi üyesi çocukların ÇH ilişkin algılarının gelişimi	Makale

EK-8. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Yeşilkayalı & Demirtaş, 2016)	Sosyal Hizmet	Tarama modeli	Ebeveynler	Ebeveynlerin ÇH yönelik tutumları	Makale
(Gültekin vd. 2016)	Eğitim Programları ve Öğretim	Nitel	Öğrenciler	Öğrencilerin ÇH yönelik algıları	Makale
(Uçuş, 2016)	Sınıf Eğitimi	Nitel	Öğrenciler	Öğrencilerin ÇH ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla öğrenilmesi	Makale
(Hareket & Yel, 2017)	Sınıf Eğitimi	Nitel	Öğrenciler	Öğrencilerin ÇH yönelik görüşleri	Makale
(Hareket & Gülhan, 2017)	Sınıf Eğitimi	Nitel	Öğretmen adayları	Sınıf öğretmeni ve okul öncesi öğretmeni adaylarının ÇH ilişkin algılarının incelenmesi	Makale
(Avcı & Akar Genç, 2017)	Çocuk Gelişimi	Nitel	Ebeveynler	Çocukların kendi yaşamlarına katılımının ebeveynler tarafından anlatılması	Makale

EK-9. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı

(Essomba, 2017)	Pedagoji	Nitel	-	AB ülkelerine gelen ve burada yaşayan sığınmacı çocukların yaşadıkları yerlerde eğitim haklarının ne düzeyde uygulandığının öğrenilmesi	Makale
(Qayoomi, 2017)	İslam Hukuku	Doküman nceleme	-	Afganistan Medeni Kanunu'nun çocuk hakları ve İslam Hukuku bağlamında farklı mezhepler açısından incelenmesi	Yüksek lisans tezi
(Hareket, 2018)	Sınıf Eğitimi	Nitel	Öğrenciler ve öğretmen	ÇH hikâye serisiyle çocuklara verilen ÇH eğitimiyle çocukların haklarına ilişkin farkındalıklarının durumu	Doktora tezi

EK-10. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Öztürk vd. 2019)	Temel Eğitim	Nitel	Sınıf öğretmenleri	Sınıf öğretmenlerinin gözünden Türkiye’de etkili ÇH eğitiminde yaşanan sorunlar ve getirilen önerilerin incelenmesi	Makale
(Aksoy vd. 2019)	Sınıf Eğitimi	Betimsel tarama	Öğrenciler	Öğrencilerin ÇH temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik algıları ve algıların cinsiyete göre farklılaşma durumu	Makale
(Kurtdeğir Fidan & Özyayın, 2019)	Temel Eğitim	Nitel	Ebeveynler	Metafor aracılığıyla ebeveynlerin ÇH algılarının öğrenilmesi	Makale

EK-11. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Güngör, 2019)	Gazetecilik	Netnografik	Anneler	Sosyal medyada gerçekleşen ÇH ihlallerine ve çocuk istismarına neden olabilecek paylaşımların incelenmesi	Yüksek lisans tezi
(Ezer & Ulukaya Öteleş, 2020)	Sosyal Bilgiler	Nitel	Öğretmen adayları	Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ÇH yönelik tutumları	Makale
(Üstündağ, 2020)	Çocuk Gelişimi	Nitel	Okul öncesi öğrencileri	Okul öncesi öğrencilerinin ÇH konusunda yaptıkları resimlerin analiz edilmesi ve ÇH konusundaki bakış açılarının değerlendirilmesi	Makale

EK-12. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Sucu, 2020)	Sosyal Bilgiler	Nitel	4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları	4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ÇH bağlamında incelenmesi	Yüksek lisans tezi
(Kesayak & Karatekin, 2020)	Temel Eğitim	Nitel	Ebeveynler	Ebeveynlerin ailede ÇH uygulama seviyelerinin incelenmesi	Makale
(Uysal Bayrak vd. 2020)	Okul Öncesi	Nitel	Okul öncesi öğrencileri	Okul öncesi dönemdeki öğrencilerin bakış açısıyla ÇH	Makale
(Sop & Topcu Bilir, 2021)	Okul Öncesi ve Çocuk Gelişimi	Nitel	Okul öncesi öğretmenliği öğrencileri, çocuk gelişimi öğrencileri	Okul öncesi öğretmenliği öğrencileri ile çocuk gelişimi öğrencilerinin çocukların katılım hakkına ilişkin farkındalık düzeyleri	Makale

EK-13. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı

(Aksu, 2021)	Psikoloji	Korelasyonel model	Ebeveynler	Ebeveynlerin çocukluk döneminde yaşadıkları travmaların ÇH olan tutumlarına etkisi	Yüksek lisans tezi
(Hareket & Kartal, 2021)	Sınıf Eğitimi	Meta-sentez	14 makale, 7 tez	ÇH üzerine yapılan nitel çalışmaların incelenmesi	Makale
(Berrick vd. 2021)	Sosyal Hizmet	Deneysel anket tasarımı	Norveç'te ve Kaliforniya'da ikamet eden kişiler	Ebeveynlerin çocukları üzerindeki hakları ile çocukların sahip oldukları hakların karşılaştırılması	Makale
(Yalçın, 2022)	Sosyal Bilgiler	Nitel	TRT EBA TV ve EBA TV'nin web sitesindeki sosyal bilgiler dersi	Uzaktan eğitimde vatandaşlık, çocuk ve insan haklarının nasıl öğretildiğinin incelenmesi	Yüksek lisans tezi

EK-14. İncelenen Literatürün Özetinin Devamı

(Turan Şahiner & Çocuk Gelişimi Sakarya, 2022)	İlişkisel tarama	Ebeveynler	Ebeveynlerin ÇH yönelik davranışları uygulama düzeyleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Makale	
(Balakrishna & Joseph, Hemşirelik 2022)		Ebeveynler	Ebeveynlere uygulanan eğitim politikaları ile çocukların cinsel istismarına yönelik ebeveynlerin bilgi ve farkındalık seviyelerine etkisinin ne düzeyde olduğunun öğrenilmesi	Makale	
(Bakır, 2023)	Sınıf Eğitimi	Nitel	İlkokul öğrencileri	Türk ve mülteci öğrencilerin ÇH yönelik bakış açılarının incelenmesi	Yüksek lisans tezi

EK-15. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Dönmez & Yel, 2023)	Sınıf Eğitimi	Karma	İlkokul öğrencileri	Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılan güncel olayların öğrencilerin ÇH ilişkin tutum ve farkındalıklara etkisi	Makale
(Bulu & Üstün, 2023)	Sosyal Hizmet ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Nitel	-	Çocuk yoksulluğuyla ilgili yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi	Makale
(Yılmaz, 2024)	Okul Öncesi	Bibliyometrik analiz	-	Okul Öncesi öğretmenlerinin ÇH yaklaşımlarının bibliyometrik analizi	Makale
(Güler & Deniz, 2024)	Eğitim Bilimleri	Nitel	1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitapları	Türkçe ders kitaplarında temel hakların incelenmesi	Makale

EK-16. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Erdil, 2024)	Sosyal Bilgiler	Nitel	Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Öğretmenlerin gözünden özel gereksinimli öğrencilerin ÇH ilişkin fikirlerinin incelenmesi	Yüksek lisans tezi
(Avcı, 2024)	Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri	Nitel	Anadolu Ajansı, TRT Haber, Independent Türkçe, Euronews gazetelerindeki haberler	Gazzeli çocukların yaşadıkları güçlükler, insan hakları ihlalleri ve bu haklara ulaşmaya çalışırken yaşadıkları zorluklar	Makale
(Yiğitbaş, 2024)	Çocuk Hakları	Nitel	YÖK tez merkezi	ÇH konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi	Yüksek lisans tezi
(Çelik vd. 2024)	Temel Eğitim ve Sosyal Bilgiler	Bibliyometrik analiz	Web of Science veri tabanında çocuk haklarıyla ilgili yayımlanmış çalışmalar	ÇH konulu çalışmaların bibliyometrik analizi	Makale

EK-17. İncelenen Literatürün Özeti Devamı

(Koru Uzku, 2024)	Polis Akademisi	Bibliyometrik analiz	Web of Science veri tabanında çocuk yoksulluğuyla ilgili yayımlanmış çalışmalar	Çocuk yoksulluğu ile ilgili çalışmaların bibliyometrik analizi	Makale
(Hopman & Lobbestael, 2024)	Hukuk/Psikoloji	Karma	Çocuklar	Cezayir'deki mülteci kamplarında yaşayan çocukların maruz kaldığı fiziksel şiddetin oluşumunu ve bu oluşumu belirleyen kültürel ve normatif faktörlerin analiz edilmesi	Makale
(Kyei-Arthur vd. 2024)	Felsefe	Nitel	Ebeveynler	Ganali ebeveynlerin çocuklarına fiziksel ceza uygulama ve bedensel cezayı ÇH ihlali olarak algılama durumları	Makale

YASAL/ÖZEL İZİN BELGESİ

Varsa etik kurul kararları, meb, araştırma izin ölçek kullanımı vs. bilgilere KVKK kapsamında (imza olmadan) yer verilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Kübra Nur Toksoy
Yabancı Dili	-
Orcid Numarası	0000-0003-4393-6098
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	
Lise	Turnasuyu Kız Anadolu Lisesi
Lisans	Atatürk Üniversitesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi-Sosyal Bilgiler Eğitimi
Mesleki Deneyim	Hocalara Geldik Başarı Merkezi Ordu (2025-Halen)
Akademik Çalışmalar	

